

Faktory ovlivňující volbu povolání adolescentů

Bc. Jana Velecká

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana Velecká**
Osobní číslo: **H11463**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Faktory ovlivňující volbu povolání adolescentů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti psychologie osobnosti, sociálního prostředí a kariérního poradenství.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu zaměřeného na faktory ovlivňující volbu povolání adolescentů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BĚLOHLÁVEK, František. Osobní kariéra. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-083-X.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOHOUTEK, Rudolf. Základy psychologie osobnosti. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2000. ISBN 80-7204156-8.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al. Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

MACEK, Petr. Adolescence. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

VENDEL, Štefan. Kariérní poradenství. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1731-9.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Eliška Suchánková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2012

Termín odevzdání diplomové práce:

26. dubna 2013

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 18. 4. 2013

.....
Kuloch

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Volba povolání patří k těm nejtěžším a zároveň nejdůležitějším rozhodnutím období adolescence. Tato diplomová práce se věnuje problematice volby povolání, plánování kariéry a především faktorům, které studenty při volbě povolání nejvíce ovlivňují. Obsahuje rozbor osobnostních rysů člověka a zabývá se vlivy sociálního prostředí, konkrétně vlivem rodinného prostředí, školního prostředí, vrstevníků a odborných poradců. Páteří celé práce se stal výzkum provedený mezi studenty středních škol. Na základě výsledků předmětného výzkumu jsou v práci navrženy možnosti řešení dané problematiky aplikovatelné do praxe.

Klíčová slova: adolescence, povolání, kariéra, odborné poradenství, rysy osobnosti, sociální prostředí

ABSTRACT

Vocational selection is one of the most difficult and also important decisions during the adolescent period. This thesis is focused on issues concerning vocational selection, career planning and; particularly, the factors which influence students most during their vocational selection. The thesis contains analysis of human characteristics and deals with influences of the social environment – the influence of family and school environment in particular, further coevals and specialized consultants. The thesis foundation is a research done among students of a secondary school. On the basis of results concerning the subject research, there are some options suggested in the thesis, solving the existing issues which can be applicable in practice.

Keywords: adolescence, vocation, career, specialized consulting services, personality characteristics, social environment.

Děkuji paní Mgr. Elišce Suchánkové Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za poskytnuté odborné rady, věnovaný čas a příjemné jednání. Dále děkuji všem pedagogům a studentům středních škol za ochotu a vstřícnost při získávání dat pro empirickou část mé práce. Také děkuji své rodině za pomoc a podporu při studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VOLBY POVOLÁNÍ ADOLESCENTŮ	13
1.1 VOLBA POVOLÁNÍ	14
1.1.1 Význam práce, pracovního prostředí	16
1.1.2 Trh práce a vzdělávání	17
1.1.3 Prestiž povolání	19
1.2 PLÁNOVÁNÍ KARIÉRY	21
1.2.1 Klíčové problémy plánování kariéry.....	23
1.2.2 Etapy kariérového rozhodování.....	25
1.2.3 Kariérní poradenství.....	27
2 VYBRANÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLBU POVOLÁNÍ ADOLESCENTŮ	30
2.1 SPECIFICKÉ RYSY OSOBNOSTI ADOLESCENTA	31
2.1.1 Temperament	33
2.1.2 Schopnosti.....	34
2.1.3 Školní úspěšnost	37
2.1.4 Zájem.....	39
2.1.5 Pracovní hodnoty	40
2.2 VLIVY SOCIÁLNÍHO PROSTŘEDÍ	41
2.2.1 Rodinné prostředí.....	42
2.2.2 Školní prostředí.....	44
2.2.3 Vrstevnické a přátelské vztahy	46
2.2.4 Odborné poradenství.....	47
II EMPIRICKÁ ČÁST	49
3 METODOLOGIE VÝZKUMU	50
3.1 CÍL VÝZKUMU	50
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	50
3.3 VÝZKUMNÉ METODY	52
3.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	52
3.5 PŘEDVÝZKUM	53
3.6 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	54
3.7 PŘÍNOS VÝZKUMU	56
4 VÝSLEDKY VÝZKUMU	57
4.1 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT Z VÝZKUMU	57
4.2 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	91
ZÁVĚR	95

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	98
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	103
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	104
SEZNAM TABULEK	105
SEZNAM GRAFŮ.....	106
SEZNAM PŘÍLOH.....	107

ÚVOD

Volba povolání je nejtěžším a zároveň nejdůležitějším rozhodnutím období adolescence. Dodnes si přesně pamatuji, jak jsme celé první pololetí čtvrtého ročníku gymnázia téměř všichni řešili, na jakou vysokou školu si podáme přihlášku a jakou profesi si zvolíme. Ve finále to u drtivé většiny spolužáků dopadlo tak, že si bezhlavě vyplnili přihlášku, až ji měli ve škole položenou před sebou na lavici a nebylo jiného zbylí, protože termín podání se neúprosně blížil. Byli jsme tou dobou již dospělí. Měli jsme právo se rozhodovat sami a bylo nám dokonce známo, která profese sebou nese větší či menší společenský význam. Rovněž jsme měli v podvědomí jisté specifické nároky té či oné profese a snažili jsme se odhadnout, zda jsou tyto nároky pro nás akceptovatelné. Mnohá rozhodnutí volby studia však byla nakonec špatná. Důkazem toho jsou naše třídní srazy. Hodně spolužáků nedostudovalo původně zvolenou vysokou školu a zkusilo naprosto jiný obor. Některé špatné výběry školy byly natolik odrazující, že spolužáci již odmítali vystudovat vysokou školu vůbec a minimum spolužáků zůstalo věrno svému vystudovanému oboru.

Kladla jsem si otázku, co je příčinou takto mylných rozhodnutí, protože dobrá nebo špatná volba povolání může zcela ovlivnit další cestu životem a má rovněž podíl na samotné kvalitě života. Spokojenost s vykonávanou profesí a prací úzce souvisí s celkovou vnitřní spokojeností, má vliv na psychické i fyzické zdraví a je nutnou podmínkou pocitu radosti a štěstí. S výkonem profese dochází rovněž k jistému společenskému zařazení.

Sama jsem matkou dvou studentů gymnázia. Starší syn letos maturuje a stál před volbou povolání, v jeho případě volbou vhodné vysoké školy, která ho má na budoucí profesi připravit. Od září loňského roku přemýšlel, jakou školu má zvolit. Zvažoval, co ho nejvíce zajímá a baví, která profese mu zajistí dostatečný finanční příjem a sebeuspokojení. Rozhodnutí padala různá od studia psychologie až po ekonomii a často ho zajímal i můj názor. Tehdy jsem se rozhodla problematikou volby povolání adolescentů zabývat v mé diplomové práci.

Celý proces volby povolání je ovlivňován různými vnitřními i vnějšími faktory. Mezi komplikace patří například malá informovanost studentů o světě práce a jednotlivých povoláních, dále pak neinformovanost o tom, co je nezbytné k výkonu určité profese, nebo také neznalost školského systému, tedy, jaké jsou kladeny nároky a požadavky na studium jednotlivých vysokých škol. Problémem může rovněž být, pokud se student zaměří pouze na

krátkodobou perspektivu, tedy pouze na nejbližší rozhodnutí a nevěnuje dostatek prostoru vlastnímu sebeuvědomění. Studenti se málo zabývají svými znalostmi, schopnostmi nebo zájmy, a proto pak nedokážou odhadnout, které povolání by bylo pro ně nejvíce vhodné. Problém může být i to, že na střední škole je studentům poskytováno ještě menší, nebo vůbec žádné poradenství, protože v maturitních ročnících jsou již dospělí a musí si poradce vyhledat sami. Volba budoucího povolání je tedy pouze na nich, přitom často nedojdou k hlubšímu sebepoznání od první volby, kterou řešili na konci základní školy.

Jsem studentkou sociální pedagogiky. Mnou studovaný obor se zabývá psychologií, sociologií i pedagogikou a proto vím, že vyřešení otázky výběru studia a povolání může být natolik náročné, že si může vyžádat i odbornou pomoc. Problémem však často bývá nedůvěra studenta v odborného poradce a nedostatečná informovanost o možnostech a způsobech využití tohoto poradenství. Přitom poradenství je studentům poskytováno prostřednictvím výchovných poradců přímo na školách, kariérních poradců při Úradech práce, psychologů či jiných odborníků.

Předkládaná diplomová práce se zabývá faktory, které studenty nejvíce ovlivňují při volbě povolání. Teoretická část práce je rozdělena do dvou kapitol. Informačními zdroji pro zpracování teoretické části práce byla odborná literatura, statistické výzkumy a internetové odborné zdroje. Celá práce je zaměřena na studenty v sekundární úrovni vzdělávání s předpokladem terciální úrovně vzdělávání, čili na studenty středních škol s předpokladem studia na vysoké škole. První kapitola se zabývá významem práce pro člověka, trhem práce, volbou povolání, prestiží povolání a plánováním kariéry. Druhá kapitola je zaměřena na faktory, jež studenty ovlivňují při volbě povolání. Důraz je kladen především na osobnostní rysy člověka, konkrétně temperament, schopnosti, zájmy a hodnoty, dále pak na vlivy sociálního prostředí, především rodinného prostředí, školního prostředí, vrstevníků a odborných poradců. Praktickou část práce tvoří rovněž dvě kapitoly. V první kapitole je charakterizován výzkum a v druhé kapitole jsou analyzovány a interpretovány výsledky výzkumu. V závěru práce jsou navržena doporučení aplikovatelná v procesu volby povolání. Protože bylo zkoumáno velké množství informací, stal se výzkumným nástrojem dotazník. Otázky v dotazníku byly koncipovány tak, aby studentům poskytly částečnou sebereflexi. Není nic důležitějšího než vědět, kdo jsem, kam směřuji a co jsem pro to schopen udělat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VOLBY POVOLÁNÍ ADOLESCENTŮ

V období adolescence, kdy je člověk ve věku 17 – 20 let, dochází k mnoha proměnám. Mladý člověk se musí proměnit tělesně, fyziologicky, psychicky i společensky na dospělého člověka se zformovanou osobností, který je připraven k produktivní práci v zaměstnání, k zodpovědnému manželství, k rodičovství i k začlenění do občanského života. (Čačka, 2000, s.222)

A právě příprava k produktivní práci v zaměstnání, která je spjata s volbou povolání a budoucího uplatnění patří mezi první, nejtěžší a zároveň nejdůležitější úkoly období adolescence. Ke splnění tohoto úkolu je potřeba, aby si adolescent ujasnil svoje potřeby, cíle a priority, hierarchii hodnot a dokázal stabilizovat svůj vztah k životu, neboť s výkonem povolání úzce souvisí celý jeho život, jeho životní spokojenost.

Je známo, že životní i pracovní spokojenost člověka závisí především na stupni, v jakém může ve svém zaměstnání nalézt uplatnění schopností, osobnostních vlastností, zájmů a potřeb s možností seberealizace. V současnosti stále víc lidí hledá smysluplné zaměstnání, které by jim neposkytovalo pouze příjem k pokrytí základních životních potřeb. Například podle průzkumu Gallupova ústavu v USA, který se konal v roce 1997, by si 62 % dospělých (všech věkových kategorií) ne zvolilo typ práce, kterou mají, kdyby mohli začít znovu. (Vendel, 2008, s. 15)

Prvním krokem ke správné volbě povolání je mít dostatek informací, které výrazně tuto volbu usnadní. Předmětná kapitola je proto zaměřena na problematiku volby povolání a plánování kariéry. Je potřeba mít jasno v základních pojmech z oblasti plánování kariéry, ale také v dopadech spojených se zvolením konkrétního povolání. Považuji za nutnost, objasnit význam práce pro člověka, upozornit na potřebu znalostí o trhu práce a vzdělávání, o institucích zabývajících se volbou povolání a seznámit s možnostmi plánování své budoucí kariéry.

Pojmy jako volba povolání, práce, prestiž, kariéra, které jsou pro první část diplomové práce stěžejní, jsou širokému povědomí laické veřejnosti většinou srozumitelné. Jelikož s těmito pojmy pracuje i řada vědních oborů, může být jejich vymezení u jednotlivých vědních oborů jiné. Z těchto důvodů uvádím, že práce je psaná z pohledu sociologického, pedagogického a psychologického.

1.1 Volba povolání

V pedagogickém slovníku je volba povolání definována jako proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka. Volba povolání je tedy součástí celkového vývoje osobnosti, v němž hlavní roli hrají rozhodovací procesy. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 274)

V posledních letech se tento termín používá v různorodých významech, ale vždy zahrnuje rozhodování o budoucím povolání, které by dotyčný jednotlivec chtěl jednou vykonávat, výchovu k volbě povolání, výběr školy, hledání konkrétního zaměstnání u konkrétního zaměstnavatele a rekvalifikaci na jiné povolání. (Strádal 2001, s. 1)

Volba povolání má obvykle u většiny lidí několik etap, ve kterých se jejich rozhodnutí předcházející relativně definitivní volbě postupně vyhraňují. Jde o dlouhodobý a složitý proces. (Gajdošová a Herényová, 2006, s. 141)

Mojžíšek (1981, s. 174-175) se domnívá, že správná volba povolání má na člověka dalekosáhlý vliv a významně ovlivňuje jeho budoucí život. Vhodně umístěný jedinec má předpoklady být vyrovnanou osobností s pocitem samostatnosti a své společenské hodnoty, která vyplývá z důležitosti a smysluplnosti vykonávané práce, má předpoklady pro vyrovnaný rodinný život, je schopen zabezpečit své děti atd. Není-li jedinec vhodně umístěn, objevují se disharmonie možností a povinností, nespokojenost s prací, nejistota, neklid, více konfliktních situací a pocity méněcennosti.

Volba povolání by tedy neměla být chvilkovým rozumovým řešením, ale měla by být výsledkem dlouhodobého procesu sebeurčení člověka ve světě profesí, neoddělitelného od rozvoje osobnosti jako celku.

Jak uvádí Kohoutek (2009), studenti by si měli volit povolání až v době, kdy je většina z nich pro volbu zralá, až se jejich zájmy stabilizují (objevuje se již tzv. láska k věci), až když začíná být jejich volní aktivita cílevědomá a důsledná a nedají se tak snadno odradit překážkami a obtížemi. Zralost je takový stupeň rozvoje osobnosti, kdy je člověk schopen zvolit si své povolání s ohledem na své osobní možnosti a kdy je ambice člověka přizpůsobit se svému povolání stálá.

Pokud není jedinec vyzrálý, proces volby probíhá většinou zpomaleně, osobnost se projevuje jako nepřipravená k samostatnému výběru profese, je nucena vybírat náhodně nebo pod vlivem okolí (rodičů, kamarádů) apod.

Kvalita profesního rozhodování je závislá na osobnostních vlastnostech konkrétní osoby. Ne každý člověk se o svém budoucím povolání rozhoduje stejně. Hořánková (1995, s. 47) rozděluje lidi podle toho, čím převážně řídí svou volbu povolání, takto:

- typ A, provádí volbu podle přání a rozhodnutí rodičů nebo jiných významných dospělých popřípadě podle víceméně nahodilých vnějších skutečností, bez zřetele na vlastní zájmy a sklony.
- typ B, má určitá přání, která se týkají budoucího povolání, avšak s nejasnými představami.
- typ C, má připravený osobní plán, založený na cílech vlastního života.

Pro profesní poradenství je důležitý fakt, že nejvíce lidí patří do typu A a B, tedy že nejvíce lidí by potřebovalo pomoci s volbou povolání.

Studenti jsou konfrontováni s požadavky sociálního okolí, akcelerujícím vývojovým procesem, tj. zvládnutím rychlé biologické a kognitivní změny, vyrovnáním se s rodinnými a vrstevnickými vztahy, volným časem školou a budoucí profesí, a vlastními představami o sobě a svých přáních. Hledají pomoc ve svém okolí, nejčastěji u rodičů, kamarádů nebo ve škole. Otázkou ovšem je, zda dají pouze na rady nebo zda zvažují i svoje možnosti. Dobré rozhodnutí vyžaduje uvědomění si vlastních preferencí, zájmů, hodnot, schopností a porovnat toto s požadavky zaměstnání. Jedině tak si může student zvolit takové povolání, které bude nejenom zvládat, ale bude ho i bavit. Bohužel mnoho adolescentů zkracuje proces sebepoznání na minimum, nezajímá se o informace o profesích a rozhoduje se na základě neúplných informací. A právě informovanost o jednotlivých povoláních, tj. mimo jiné o nezbytných zdravotních podmínkách, požadovaných znalostech, dovednostech a především o skutečném výkonu povolání předchází správnému rozhodnutí. (Čavnická, 2009)

U studentů by bylo potřeba se zaměřit na problém anticipace možných deziluzí a neúspěchů, na včasný nácvik jejich překonávání a také na seznamování s náplní pracovních činností jednotlivých povolání formou povinné praxe nebo alespoň exkurze. Je důležité znát pracovní činnost určité profese, neboť práce zaujímá značnou část denního života dospělého

člověka, a spokojenost ve svém povolání je jednou z hlavních podmínek šťastného života člověka.

1.1.1 Význam práce, pracovního prostředí

Povolání je podle § 5 písmena f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, standardizovaný souhrn pracovních činností podle jejich obvyklého seskupení na trhu práce, jejichž výkon předpokládá určitou odbornou a další způsobilost.

Získá-li jedinec potřebnou způsobilost, pak může vykonávat konkrétní práci. Práci lze charakterizovat jako soubor činností, které jsou vykonávány určitým člověkem na určitém pracovišti, a to s jistou pravidelností, trvalostí a stálostí (Kohoutek a Štěpaník, 1999, s. 29).

Podle Strádala (2001, s. 11) je možné práci charakterizovat těmito základními znaky:

- pracovními prostředky, např. mluvené slovo, stroj, znalost,
- objekty (předměty) práce, např. informace, lidi, dřevo, stavba,
- produkt práce, např. výrobek či služba,
- charakter pracovních činností, např. léčení, vzdělávání prodej, montování,
- pracovištěm, např. kancelář, obchod, nemocnice.

Pracoviště nám dává informaci, kde se práce vykonává, což většinou vymezuje i charakter dané práce a zároveň vypovídá o tom, s jakým působením prostředí je nutno v rámci výkonu práce počítat, např. s nízkou teplotou, hlučností, nedostatkem denního světla apod., a také jaký může mít výkon práce dopad na psychické a fyzické zdraví člověka.

Z psychologického hlediska jde především o to, aby člověk vykonával pracovní činnost se zájmem a rád, aby na ni stačil svými tělesnými i duševními silami, a aby svoji osobnost v práci obohacoval. (Kohoutek a Štěpaník, 1999, s. 12)

Vítková (2004, s. 202) zdůrazňuje, že práce slouží k uspokojení potřeb člověka a je zaměřená především na výdělek a výživu. „Vede k určitému, většinou zřejmému cíli a k vytváření hodnot, které mají význam pro jedince i pro společnost. Práce je také předpokladem seberealizace, uplatnění dispozic jedince k určité činnosti, k práci či sociální aktivitě.“

Z hlediska přínosu práce pro člověka lze vidět význam práce v těchto rovinách:

- materiálních a existenčních, tj. mzda, odměna, uspokojení osobních potřeb, pochopení ceny i hodnoty lidské práce, chápání času, prostoru a energie,
- tvořivých a rozvojových, tj. rozvoj tělesných a duševních schopností, realizace představ o světě a produktech lidské činnosti,
- socializačních a kooperačních, tj. svou prací navazuje na práci jiných lidí, spolupracuje s nimi, učí se komunikovat s ostatními a respektovat je,
- kulturních a estetických, tj. reflexe individuálních estetických kritérií, kultura společnosti, umělecká tvorba,
- relaxační, tj. odvádí od jednostranné zátěže, psychického napětí, příležitost k činnostem, které emocionálně obohacují. (Novosad, 2002 cit. podle Vítková, 2004, s. 202)

Na základě výše uvedeného lze tedy konstatovat, že pracovní uplatnění by mělo být jedním z prioritních cílů člověka, protože pokud jedinec nemá možnost vlastní seberealizace, ztrácí motivaci k práci na sobě, k překonávání překážek, ke vzdělávání a profesní přípravě, potažmo k odbornému růstu. Přitom právě vzdělání, profesní příprava a dostatek informací jsou velmi důležité pro uplatnění se na trhu práce.

1.1.2 Trh práce a vzdělávání

Trh práce lze definovat jako pomyslný prostor, v němž zaměstnavatelé hledají vhodnou pracovní sílu a pracující ji nabízejí ve snaze obstarat si prostředky sloužící především k obživě. Vzájemný poměr těchto složek působí na cenu práce a souvisí i s mírou nezaměstnanosti. (Buriánek, 1996, s. 92)

Podle Sekota (2002, s. 111) má trh práce v České republice (dále jen ČR) specifický problém, a to vázanost na místo bydliště a nikoli na místo případného perspektivního profesního uplatnění.

Ano, trh práce v ČR je vázaný na místo bydliště a má výrazně regionální charakter. Odlišné demografické, geografické, historické, sociální a zejména ekonomické podmínky v jednotlivých krajích zřetelně ovlivňují oblast zaměstnavatelů. Výrazným způsobem determinují mimo jiné i profesní a odvětvovou strukturu a v konečném důsledku i míru

nezaměstnanosti na regionálním trhu práce. Rozdílné jsou i podmínky pro přijímání nových pracovníků, což se promítá i v uplatnitelnosti absolventů škol. Přestože snaha o sladování požadavků trhu práce se strukturou absolventů škol je dlouhodobě obtížná, je velice důležité, aby regionální vzdělávání reflektovalo výše uvedená specifika a aby přizpůsobovalo studijní nabídku takovým způsobem, který by byl v souladu s koncepcí regionálního rozvoje příslušného kraje a který by přispíval ke sladování nabídky a poptávky po pracovní síle. (NÚOV, 2011)

Za účelem monitorování a evidování požadavků na výkon jednotlivých povolání na trhu práce vznikl státem garantovaný projekt Národní soustava povolání (dále jen NSP) a spravuje ho Ministerstvo práce a sociálních věcí. NSP je otevřená, všeobecně dostupná databáze povolání, která reálně odráží situaci na trhu práce, vznikla v souladu se zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Obsahuje informace o povoláních uplatnitelných na trhu práce a požadovaných kompetencích. Slouží pro podnikovou praxi, při poradenských službách a při ovlivňování trhu práce. (MPSV, 2011)

Přínos Národní soustavy povolání:

- efektivní rozvoj lidských zdrojů v České republice,
- systémový přístup ke komunikaci v oblasti lidských zdrojů,
- aktivní ovlivňování vazeb mezi světem práce a vzdělavatelskou sférou prostřednictvím důraznějšího a širšího zapojení všech klíčových hráčů,
- efektivní a flexibilní systém mapování potřeb trhu práce,
- využití při mezinárodním srovnávání. (MPSV, 2011)

Tvorba a aktualizace NSP je zajišťovaná v rámci veřejné zakázky Rozvoj Národní soustavy povolání a sektorových rad jako nástroje zaměstnavatelů k ovlivňování rozvoje lidských zdrojů v ČR. (MPSV, 2011)

Z hlediska úspěšného přechodu absolventů ze škol na trh práce je důležité vědět, jaké jsou požadavky a potřeby zaměstnavatelů. Ty je možné zjišťovat buď přímo, tzn. dotazováním samotných zaměstnavatelů, nebo zprostředkovaně, zejm. prostřednictvím informací z úřadů práce, dotazováním personálních agentur a analýzou inzertní nabídky pracovních míst. (NÚOV, 2011)

Vzhledem k tomu, že se v současné době jednotlivá povolání mění stejně rychle jako nároky zaměstnavatelů, stává se běžným jevem, že v průběhu života vystřídá člověk několik povolání. Za účelem dosažení odborné kvalifikace potřebné pro výkon daného povolání je potřeba se vzdělávat, a to celoživotně.

Kvalifikace podle Strádala (2001, s. 26) má dvě roviny:

- rovinu formální, která je vyjádřena stupněm dosaženého vzdělání (např. výuční list, maturitní vysvědčení, vysokoškolský diplom),
- rovinu neformální, která je vyjádřena skutečnými znalostmi a dovednostmi.

1.1.3 Prestiž povolání

Stejně tak jako se mění jednotlivá povolání se postupem času mění i jejich prestiž. Ve vztahu k povolání lze říct, že prestiž vyjadřuje ocenění určitého povolání lidmi v dané společnosti. Dříve byly oceňovány především manuální povolání, dnes jsou to spíše ta povolání, která jsou charakteristická znalostmi a důležitostí pro společnost.

Psychologický slovník definuje prestiž povolání, jako: „vážnost, kterou jedinec požívá v určité společnosti, nezávisí přímo na majetku a příjmech. Největší prestiž mají vysoké funkce v řízení státu, povolání vysoce odpovědná a vyžadující špičkové vědomosti.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 450).

Prvním kdo vymezil prestiž povolání byl podle Šanderové (2000, s. 126-127) Thorstein Velen v práci „Teorie zahálčivé třídy“, která poprvé vyšla v roce 1899. Obecněji pak formuloval teorii prestiže Edward Shils v 70. letech 20. století. Prestiž individua je v jeho pojetí výsledkem celé řady individuálních charakteristik podle zaměstnání, typu a velikosti majetku, velikosti a zdroji příjmů, politické moci či autority, příbuzenských vztahů apod.

S pojmem prestiž bývá často zaměňován pojem status. Status, ale označuje „postavení jedince v sociálním systému, zahrnuje autoritu, určitou moc, výsady a prestiž, promítá se do něj jeho původ, vzdělání, povolání, příjmy, majetek, náboženství, členství ve stranách.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 450).

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR provádí pravidelně výzkum prestiže povolání v ČR. Poslední výzkum proběhl v roce 2012,

kde celkem 1034 respondentů ČR starších 15 let, vybíralo z předloženého seznamu to nejprestižnější povolání. (CVVM, 2011)

Tab. 1. Prestiž povolání v letech 2004 - 2012

Profese	Pořadí				
	2004	2006	2007	2011	2012
Lékař	1	1	1	1	1
Vědec	2	2	2	2	2
Zdravotní sestra				3	4
Učitel na VŠ	3	3	3	4	3
Učitel na ZŠ	4	4	4	5	5
Programátor	5	5	5	8	8
Projektant	7	6	6	6	7
Soudce	6	7	7	7	6
Soukromý zemědělec	10	8	8	9	9
Starosta	8	10	9	14	11
Profesionální sportovec	11	11	10	16	15
Manažer	9	9	11	13	16
Novinář	12	13	12	20	18
Policista	20	20	13	11	12
Truhlář	16	16	14	12	10
Účetní	14	12	15	10	13
Majitel malého obchodu	15	17	16	15	14
Ministr	13	14	17	24	24
Opravář elektrospotřebičů	17	15	18		
Soustružník	19	18	19		
Bankovní úředník	18	19	20	19	20
Stavební dělník				18	19
Voják z povolání	22	21	21	17	17
Kněz	21	24	22	22	22
Prodavač	24	22	23	21	21
Sekretářka	23	23	24	23	23
Poslanec	25	25	25	26	26
Uklízečka	26	26	26	25	25

Zdroj: CVVM Sociologický ústav AV ČR, rok 2012

V roce 2011 u téhož výzkumu mělo 1006 respondentů uvést tři okolnosti, které berou nejvíce v úvahu při posuzování toho, jak moc si jednotlivých povolání váží. Okolnosti na základě kterých veřejnost určuje prestiž povolání, mohou pomoci vysvětlit, proč v českém

prostředí je nízká prestiž některých profesí spojených s rozhodovacími pravomocemi či vysokými příjmy odlišná od mezinárodního standartu, a naopak proč vysokou prestiž mají profese spojené s významem pro společnost a se zodpovědností, i když jsou relativně nízko finančně ohodnocené. (CVVM, 2011)

Z výsledků výzkumu prestiže povolání (viz. tab. 1.) je zřejmé, že v roce 2012 povolání *lékař* zaujímá v žebříčku prestiže vybraných povolání první pozici, za lékařem se umístilo povolání *vědec*, na třetím místě povolání učitel na VŠ a na čtvrté místo se dostala *zdravotní sestra*, která odsunula učitele na ZŠ na místo páté. V roce 2011 bylo z výsledků výzkumu zjištěno, že z okolností, které určují prestiž povolání, se na prvním místě umístila okolnost *znalosti, které profese vyžaduje* (27 % respondentů), na druhém místě *důležitost profese pro společnost* (23 % respondentů) a na třetím místě zodpovědnost, kterou pracovník má (16 % respondentů). (CVVM, 2011)

Podle Machonina (1996, s 368) sledují výzkumy prestiže povolání obvykle tyto cíle:

- a) deskriptivní – popisné zachycení hierarchie prestiže profesí v určitém okamžiku.
- b) komparační v mezinárodním měřítku.
- c) komparační v čase – porovnání vývoje prestiže v určité časové řadě.
- d) vztahové a determinační – měření souvislostí prestiže povolání s dalšími charakteristikami profese.
- e) strukturální – odhalení hodnotových kritérií, vytvářejících prestižní škálu.

Nedostatek poznatků o výzkumech či statistikách spjatých s povoláním, o trhu práce i o optimálním pracovní zařazení lidí má za následek to, že jen málo jedinců si promyšleně a s rozvahou plánuje svoji kariéru.

1.2 Plánování kariéry

„Kariéra je složka životní dráhy člověka, která je vázána na jeho pracovní zařazení. Kariérou se rozumí postup v pracovním zařazení, popřípadě vzestupná dráha vůbec.“ (Mayerová a Růžička, 2001, s. 6)

Kariéra bývá tedy považována za postup, který se odehrává v určité době. Začíná v době nástupu po školy či zaměstnání a končí v současnosti. Poněkud nejasné má i pokračování v budoucnosti, ale může mít i cíl.

Podle Bělohlávka (1994, s. 41-42) začátek kariéry spadá do doby, kdy student opouští školu, začíná pracovat a snaží si vybudovat vlastní domácnost. První pracovní období, bývá často poznamenáno nejistotou a zklamáním. Často zjišťuje, že to, čemu se naučil ve škole v praxi funguje úplně jinak. Je sice dobře připraven teoreticky na práci v optimálních podmínkách, neuvědomuje si však, že v životě je třeba dělat kompromisy. Škola ho vedla především k technickému i racionálnímu uvažování a k představě, že hlavním cílem každého pracovníka je především efektivnost organizace. Každodenní praxe však ukazuje, že organizace je kolbištěm, na kterém se střetávají nejrůznější zájmy jednotlivců i nátlakových skupin, kde probíhá neustále boj mezi soupeřícími frakcemi, kde prospěch úzké skupiny lidí je často povyšován nad prospěch celku. Z těchto mocenských rozporů se cítí zklamán, neboť vnímá, že dobře míněné úsilí přichází díky těmto bojům vniveč. Trvá mu dlouho než začne klima chápat jako samostatný aspekt organizačního života a naučí se v něm bezpečně pohybovat.

Dalším problémem se mohou stát představy studenta o uplatnění dovedností a znalostí, kterým se během studia naučil. Dychtivý a zvědavý na odbornou práci bývá často postaven před banální a rutinní úkoly, na kterých nemůže prokázat své kvality. Těžko se mu srovnává s myšlenkou, že k odborné práci se dostane až po měsících či dokonce letech. Toto počáteční období usnadňují v některých zemích programy, jejichž cílem je zabezpečit spolupráci škol s firmami, které umožňují postupné zapracování studentů již během jejich studia. (Bělohlávek, 1994, s. 42)

I výzkum, který realizovala v roce 2009 ve Španělsku, poradenská firma KPMG mezi 345 studenty vysokých škol v osmi zemích Evropy, Blízkého východu a Afriky potvrdil, že při výběru prvního povolání je pro 71 % absolventů nejdůležitější profesní rozvoj, tj. prokázat a rozvíjet své kvality. Zato překvapivým zjištěním se stala skutečnost, že 87 % absolventů neočekává, že ve svém prvním zaměstnání setrvá déle než 5 let. Za Česko se tak vyjádřilo 96 % dotazovaných, což je nejvyšší počet ze všech zkoumaných zemí. Dalším aspektem při výběru prvního zaměstnavatele je požadavek, aby vykonávaná práce byla pro absolventa motivující a jím vynaložené úsilí se setkalo s uznáním. Velmi silným a především novým faktorem, který mladí absolventi řeší při hledání prvního zaměstnání je rovnováha mezi soukromým a pracovním životem. Celkem 82 % respondentů považuje tuto rovnováhu za rozhodující faktor. Z toho je jasné, že nová generace absolventů vysokých škol se nechce vzdát svých mimoškolních aktivit, koníčků a rodinného života. (Novinky, 2009)

S postojem mladých absolventů, jež hledají rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem nelze nesouhlasit. Vždyť život je pestrý a naskýtá spousty možností. Jestliže se pak jedinci podaří vyvážit soukromý život s kariérou, lze o něm podle mého názoru hovořit jako o člověku, který našel životní rovnováhu a prožívá šťastný život.

Kariéra dnes již není vnímána jako postup z pozice na pozici, ale je vnímána jak uvádí Bělohlávek (1994, s. 11) jako „dráha životem, a to hlavně profesionálním, na níž člověk získává nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál.“

1.2.1 Klíčové problémy plánování kariéry

K plánování kariéry dochází poprvé na konci základní školy, ač si to mnozí žáci, ba i mnozí rodiče, neuvědomují. První volba povolání a s ní spjatá kariéra je uskutečňována v nelehké době psychického i fyzického dospívání. V toto období není ještě plně v silách žáků obsáhnout a pochopit všechny dopady spjaté se zvoleným povoláním a ani se plně vyznat v sobě samých. A každá další volba povolání je v podstatě tou první usměrněna.

Jak uvádí Strádal (2001, s. 153) „je to podobné jako na nádraží. Jakmile vstoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit a rozhodovat tak o své další trase, ale základní směr vaší jízdy už je dán. Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát.“

Nízká připravenost je proto velmi závažným nedostatkem patnáctiletých. Vzhledem k tomu, že devatenáctiletí často nedošli k většímu poznání, je nízká připravenost nedostatkem i u nich. Za další nepříznivé faktory volby povolání a následující kariéry lze podle Hlad'a (2008) považovat:

- malou informovanost o světě práce a jednotlivých povoláních – o požadovaných dovednostech a znalostech, o skutečném výkonu povolání a jeho perspektivách,
- neznalost školského systému – nároky a požadavky jednotlivých typů škol a následné uplatnění,
- nedostatečný stupeň sebepoznání - přehled o vlastních schopnostech, zájmech, hodnotách, způsobilosti, psychických a fyzických předpokladech a jeho využití,
- krátkodobou perspektivní orientaci –nejasný výhled do budoucnosti.

Jak uvádí významný psycholog profesor Kohoutek (2009) překážkou správné volby povolání a následné kariéry mohou být i tyto okolnosti:

- atraktivnost toho, co je neznámé, vzdálené a tajemné,
- iluze o výhodnosti určité práce (např. duševní) při výkonu povolání,
- touha po rychlém materiálním zabezpečení,
- přesvědčení, že lze dosáhnout všeho, jen když se těžce a usilovně pracuje,
- tendence zvolit si co nejlehčí povolání vzhledem k případným tělesným nebo zdravotním nedostatkům,
- tendence kompenzovat svůj případný tělesný defekt volbou až příliš obtížného povolání,
- snaha co nejdříve získat ekonomickou nezávislost.

Podle Vendela (2008, s. 100) je problémem při volbě povolání, se kterým se setkáváme jak u žáků základních škol, tak u studentů středních škol především nerozhodnost (kolem 60 % studentů). Otázkou je, zdali jde o neochotu se zavazovat či o neschopnost se zodpovědně rozhodnout. Zdali je nerozhodnost přímo ve studentovi nebo je způsobena jeho okolím.

Vztah profesní nerozhodnosti a vyjádřené volby povolání zkoumal Slaney (1980, s. 122-129). Ke zjištění použil metodiku OAQ (Occupational Alternatives Question), která se skládá ze dvou částí:

- uvedení všech povolání, o nichž respondent v dané době uvažuje,
- uvedení povolání, které je na prvním místě.

Zjistil, že respondenti, kteří neuměli uvést, o jakém povolání uvažují na prvním místě, byli při volbě kariéry, resp. studijního oboru na vysoké škole nejistí. Naopak respondenti, kteří byli schopni uvést povolání, o němž uvažují na prvním místě měli jasnou představu o své kariéře. Ti respondenti, kteří neuváděli žádnou volbu, i ti, kteří uváděli několik alternativ, ale ještě pro žádnou z nich nebyli rozhodnutí, měli s kariérním rozhodováním více potíží a byli se studijním oborem na vysoké škole, resp. se svými kariérními volbami méně spokojeni. Do této skupiny zařazuje Slaney i osoby s „dispozicí k nerozhodnosti“. Tito respondenti potřebují jak osobnostní, tak i kariérní poradenství. Slaney v uvedeném

výzkumu zjistil i některé rozdíly mezi pohlavími. Ženy vyjadřovaly konzistentnější volby a byly se svými studijními obory spokojenější než muži.

Typy nerozhodnosti v plánování kariéry studentů podle Vendela (2008, s. 103):

- vývojová, která je výrazem nezralosti (nízká školní úspěšnost, sociálně a výchovně zanedbávaný student – chybí rodinný vzor),
- situační, která je důsledkem tlaku prostředí (rodiny, školy aj.),
- chronická, která je důsledkem určité psychické dysfunkce (úzkostný student, frustrovaný student aj.).

Jestliže je plánování kariéry významné u zdravých studentů, kteří mají širší a všestrannější možnosti a podmínky, je tím důležitější u studentů, jejichž zdravotní stav je narušen. Přesto je nutné se pro nějaké povolání rozhodnout. Riziko nesprávné volby povolání sice nelze zcela vyloučit, ale lze je podstatně snížit odbornou poradou.

1.2.2 Etapy kariérového rozhodování

V podstatě celý náš život je o rozhodování, o zvažování všech možných alternativ za účelem zvolení té, která nám nejlépe naplní naše preference. Při rozhodování se uplatňují různé rozhodovací postupy.

Čtyři postupy, které vysvětlují různé způsoby kariérového rozhodování popisuje Vendel (Dinklage, 1968 cit. podle Vendela, 2008, s. 112) následovně:

1. Intuitivní rozhodování

Někdy se volba povolání s následnou vizí kariéry uskuteční jen na základě pocitů, intuice. Takové rozhodování by mělo být doplněno rozborem jedince, např. zájmy, schopnostmi apod.) Protože jeli rozhodování založeno spíše na pocitech nežli na rozumovém zvážení toho, co chce jedinec dělat, může se stát, že si jedinec zvolí takové povolání, ve kterém pak nenajde uplatnění.

2. Impulzivní rozhodování

Za impulzivní rozhodování při volbě povolání a plánování kariéry lze považovat takové, když jedinec nezáváží všechny seriózní možnosti, které má a rozhodne se impulzivně, čili teď

hned. Pokud si takto někdo vybírá povolání, nedostatek plánování kariéry pak může způsobit mnoho problémů.

3. Mučivé rozhodování

Někteří jedinci jsou schopni uspořádat informace o sobě a povoláních, ale ve finále se neumí rozhodnout. Např. student, který chce studovat na technické univerzitě, ale nemůže se rozhodnout pro určitý obor. S rozhodnutím se tak trápí třeba i dlouhý čas.

4. Plánovité rozhodování

Tento přístup znamená, že jedinci jsou schopni při rozhodování plánovat a věnují přitom pozornost jak na své pocity, tak na poznatky o svých zájmech, schopnostech i hodnotách.

Podle Mezery (2008, s. 113-114) by mělo rozhodování obsahovat níže uvedené čtyři kroky „ACIP“, které vymysleli dva Američané Irving L. Janis a Leon Mann, přičemž délka každého kroku je různě velká a záleží na schopnostech každého umět se rozhodnout. Každý rozhodovací proces by měl tedy zahrnovat:

- A Alternativy

Jestliže máte před sebou závažné rozhodnutí, jako je třeba výběr vysoké školy či volba vašeho budoucího povolání, věnujte především pozornost všem variantám možného řešení vašeho problému a položte si dvě základní otázky:

1. Existují ještě nějaké další varianty řešení?
2. Nezapomněl/a jsme na nějakou jinou možnost, která by byla lepším řešením než ty předchozí?

- C Následky a souvislosti

Když provedete výběr nejlepších variant vašeho budoucího povolání včetně dalšího studia či jiné profesní přípravy, proberte u nich všechny jejich klady a zápory, všechna pro a proti.

- I Informace

O každé vybrané škole i o každém vybraném povolání, které se dostaly do vašeho „semifinále“, se pokuste získat co možná nejvíce informací.

- P Plány

Vytvořte si podrobný plán se všemi detaily či podrobný program, jak své rozhodnutí budete postupně naplňovat a promyslete si:

- a) Co všechno budete muset po tomto rozhodnutí udělat?
- b) Co uděláte, když při své cestě narazíte na nějakou vážnou překážku, která zmaří první variantu vámi zvoleného řešení?

Výše uvedení američtí autoři rádi dodržet tyto čtyři kroky ve správném pořadí proto, aby se každý, kdo se jimi řídí, vyhnul velkému omylu v kariérním rozhodnutí. Je samozřejmé, že každá z fází bude trvat u každého jedince různě dlouhou dobu.

Kariérové rozhodování není zrovna snadné. Mladým lidem totiž často chybí informace, které by jim pomohly kvalitně se zorientovat v tom, co by vlastně chtěli a také dokázali dělat. Spojíme-li to s jistou nezkušeností s rozhodováním jako takovým, vidíme jasně problém, který studenti řeší. Pomoc nabízí kariérní poradenství.

1.2.3 Kariérní poradenství

Kariérní (profesní) poradenství představuje podle Vendela (2008, s. 50) odbornou pomoc v oblasti povolání, zaměstnání a práce, která se vykonává během života člověka. Pomoc poskytovanou při výběru povolání lze rozdělit do tří částí:

1. Výchova k volbě povolání a práci vůbec

- je dlouhodobý proces, jež usměrňuje kariérní vývoj populačních ročníků žáků, který probíhá v rámci všeobecné výchovy a vzdělávání.

2. Kariérní orientace

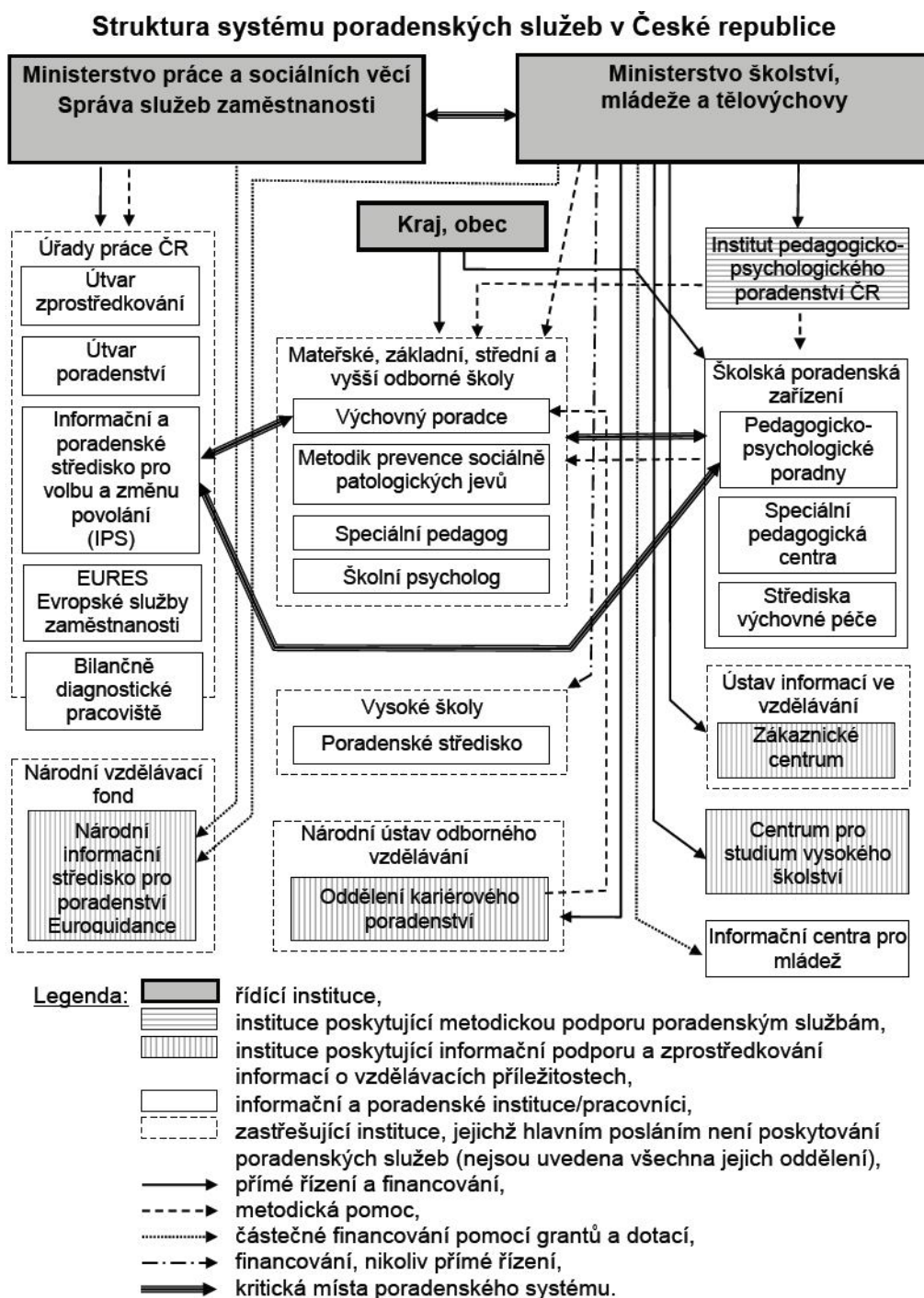
- představuje krátkodobou či jednorázovou pomoc mladým lidem při výběru dalšího studia a výběru povolání.

3. Kariérní poradenství

- představuje soubor služeb a aktivit vykonávaných s úmyslem sloužit jednotlivcům při volbě povolání, odborné přípravy i při řízení jejich kariéry. Jde o poskytování informací (tištěných, elektronických aj.), poradenských rozhovorů, diagnostických nástrojů, kariérních vzdělávacích programů (na ohodnocení svých schopností, možností a získání dovednosti řídit vlastní kariéru), testových programů, programů pro podporu hledání práce.

Cílem kariérního poradenství je optimální výběr povolání a bezproblémová adaptace jedince na povolání.

Obr. 1. Kariérové poradenství v ČR

Zdroj: PhDr. Petr Hlad'o, Ph.D.

Jak uvádí Hlad'o (2008) otázkám kariérového (profesního) poradenství se u nás věnují paralelně dva vedle sebe působící resorty: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí. V působnosti resortu školství jsou to především

pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a jednotliví pracovníci působící přímo na školách. V resortu práce a sociálních věcí poskytují žákům, studentům a rodičům informační a poradenské služby Informační a poradenská střediska při úřadech práce. Jejich cílem je umožnit žákům základních a středních škol, využívat samostatně informace, které potřebují pro rozhodování o svém budoucím povolání a vzdělávání.

Vendel (2008, s. 16) zdůrazňuje, že profesionální poradenství poskytují i personální agentury. A co se týká legislativy kariérového poradenství v ČR, tak ta je tvořena vyhláškou 72/2005 Sb. odst. 2 o poskytování poradenských služeb ve školách a (školských) poradenských zařízeních a rozhodnutím Rady evropské unie ze dne 12. 7. 2005 o hlavních směrech politik zaměstnanosti členských států (2005/600/ES).

Plánování další vzdělávací a kariérní dráhy podle Mezery (2008, s. 69) nepodléhá žádným pravidlům a neexistuje žádný soubor pravidel podle kterého je možné se řídit. „Rozhodnout se pro správnou profesi je totiž uměním svého druhu.“ Kdyby takový návod existoval, neexistovala by řada lidí, kteří se profesnímu poradenství věnují.

V dnešní době informačně-komunikačních technologií lze nalézt spoustu informací potřebných při rozhodování o budoucím povolání také na Internetu. Velmi zajímavý je portál *occupationsguide.cz*, který nabízí program s názvem *Průvodce světem povolání*. Zde si lze udělat dotazník týkající se zájmů i dotazník zaměřený na dovednosti. Z každého dotazníku lze získat seznam 40 nejvhodnějších pozic spolu se specifikací stupně potřebného vzdělání. Portál je přehledný a může být užitečný nejen žákům a studentům, kteří se pro povolání teprve rozhodují, ale i nezaměstnaným. Vhodným pomocníkem je také portál *istp.cz - Integrovaný systém typových pozic*, který obsahuje informace o jednotlivých profesích, potřebných kurzech, rekvalifikacích apod. Lze zde zjistit také to, jak se pohybuje finanční ohodnocení různých profesí v různých regionech nebo to nakolik časté jsou inzeráty na danou profesi na úřadech práce v jednotlivých lokalitách.

2 VYBRANÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLBU POVOLÁNÍ ADOLESCENTŮ

Volba budoucího povolání není pouze záležitostí vlastních představ a ideálů. Je úzce spjata s mnoha faktory, jejichž vliv je mnohdy podstatnější než vlastní vize. Nezřídka se stává, že se jedinec usilovně připravuje na vysněné povolání a pak se pod vlivem určitého faktoru rozhodne jinak.

Melgosa (1999, s. 53) kategorizuje faktory ovlivňující volbu povolání do čtyř oblastí:

1. Osobnost

Zřejmě nejvíce rozhodujícím činitelem při volbě povolání jsou vlastnosti a schopnosti mladého člověka. V období adolescence se o sobě stále něco dovídá a tak si postupně nachází své místo ve společnosti. Měl by si již uvědomovat, jaké jsou jeho silné a slabé stránky. Ozřejmuje si svůj psychický i fyzický potenciál a je schopen si sestavit vlastní žebříček duševních hodnot. Všechny osobnostní rysy jedince ovlivňují to, jak si sám sebe představuje v tom či onom povolání.

2. Prostředí

Mladý člověk žije v určitém prostředí, ze kterého neustále přijímá různé podněty. Přátelé, rodina, škola, média a dokonce i povolání, se kterými přichází do styku mu předkládají různé možnosti. V prostředí, kterým jsme obklopeni, se mladí lidé učí také chápat, jakou roli má v různých profesích otázka pohlaví. V dřívějších dobách se určitá povolání pokládala za výhradně ženská či výhradně mužská.

3. Vzdělání

Vzdělání, které studenti získávají v průběhu školní docházky, jim dává odbornou způsobilost pro výkon určitého povolání. Rozsah výuky určuje úroveň vědomostí, které mají vliv na rozhodnutí buď vstoupit do zaměstnání nebo dále studovat.

4. Pracovní příležitosti

Ideální je, pokud si mladý člověk zvolí povolání na základě zájmu i osobních předpokladů a schopnosti dosáhnout vytyčeného cíle. Velmi důležitou úlohu při rozhodování hraje trh práce. Některá povolání jsou počtem velice omezená a je obtížné je získat. Mladí lidé tento fakt musí respektovat. Na druhé straně se povolání a jejich výkon stále mění. Jsou profese,

kteřé zanikají, ale i které nově vznikají. To může být příležitost, aby mladý člověk začal přemýšlet o takové kariéřní dráze, kterou doposud nebral v úvahu.

Chceme-li se zabývat jednotlivými faktory je potřeba znát jejich pojmové a obsahové vymezení. Tato část práce popisuje osobnostní rysy člověka, konkrétně temperament, schopnosti, zájmy a pracovní hodnoty a vlivy sociálního prostředí. Z těchto vlivů se zabývá především vlivem rodinného prostředí, školního prostředí, vrstevníků a odborných poradců.

2.1 Specifické rysy osobnosti adolescenta

Jak uvádí Macek (2003, s. 9) adolescence je datována do vývojového období 15 – 20 let (popřípadě 22 let) člověka a v české terminologii se pro toto vývojové období používá pojem mládí. Počátek adolescence je spojován s plnou reprodukční zralostí a v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst. Pro ukončení adolescence již biologická kritéria nemají takovou váhu. Důležitější jsou kritéria:

- sociologická, tj. role dospělého,
- psychologická, tj. dosažení osobní autonomie,
- pedagogická, tj. ukončení vzdělávání a získání profesní kvalifikace.

Podle Pedagogického slovníku „je mládež sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové.“ (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 133)

Pro naplnění tohoto vývojového období nabízí konkrétní společnost určité vzorce chování a úkoly. Jak uvádí Macek (2003, s. 17) některé úkoly jsou z vývojového hlediska kontinuální, jelikož začínají již v dětství a období adolescence by je mělo završit (např. vývoj abstraktního myšlení. Jiné jsou specifické úkoly přímo pro období adolescence (např. změna vztahů k dospělým), pro přehlednost uvádí tyto:

- přijetí vlastního těla, fyzických změn, včetně pohlavní zralosti a pohlavní role,

- kognitivní flexibilita, komplexita a abstraktní myšlení, tj. schopnost aplikovat intelektový potenciál v každodenních zkušenostech,
- uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, dovednost a schopnost utvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví,
- změna vztahů k dospělým (rodičům a dalším autoritám), vzájemný respekt a spolupráce nahrazuje emocionální závislost,
- získání představy o ekonomické nezávislosti a nalézání určitých jistot, které s ní souvisejí, tj. k volbě povolání, ujasnění si představ o budoucím povolání,
- získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava na partnerské soužití, rodinný život,
- rozvoj emocionality, intelektu a interpersonálních dovedností zaměřených ke společnosti, tzn. osvojení kompetencí pro sociálně zodpovědné chování,
- představa o budoucích prioritách v dospělosti – o stylu života, o osobních cílech,
- ujasnění hodnot a jejich hierarchie, reflexe a stabilizace vlastního vztahu k životu, světu.

Většina mladých lidí na konci adolescence dosáhne důležitého mezníku, tj. nástupu do zaměstnání. Znamená to pro ně ukončení přípravného období, jež bylo zaměřeno na získávání kvalifikace a přijetí reálné profesní role.

Chceme-li se zabývat vlivy osobnostních rysů adolescenta na výběr povolání musíme pak na osobnost nahlížet z pohledu psychologického. Z psychologického hlediska je podle Kohoutka (2000, s. 60) každý člověk jako integrující a integrovaný, organizující a organizovaný biopsychosociální celek se všemi svými relativně stálými individuálními vlastnostmi (výrazovými, konstitučními, charakterovými, temperamentovými a intelektovými). Často je pak osobnost definována jako to,

- co člověk chce, tj. pudy, potřeby, zájmy, hodnoty,
- co člověk může, tj. schopnosti vlohy, nadání,
- co člověk je čili temperament, charakter.

„Osobnostní vlastnosti jsou nezávislým prediktorem, který bereme do úvahy jednak při predikci pracovního uplatnění, jednak při predikci výkonnosti. Když jedinec nebo skupina

nepodávají uspokojivý výkon a deficit není ve schopnostech, jeho příčinou mohou být některé aspekty osobnosti.“ (Vendel, 2008, s. 70)

Osobnostní vlastnosti neboli rysy osobnosti je potřeba brát v úvahu již při volbě povolání. Například nespolečenský melancholik by neměl vykonávat profesi učitele.

2.1.1 Temperament

„Tu část osobnosti, která je určována převážně biologicky a projevuje se hlavně způsobem citového reagování, označujeme temperament.“ (Čáp a Mareš, 2001, s. 162)

Kohoutek (2000, s. 79) upřesňuje, že jde o vrozenou dynamickou a potencionální stránku povahy jedince. Celkový ráz aktivizační úrovně a dynamiky průběhu činnosti jedince podmiňují složky temperamentu, konkrétně emoce nálady, potřeby sebecit a cit. Do jisté míry se může temperament i měnit, modifikovat vlivem životních podmínek jedince, jeho činností, věkem, výchovou i sebevýchovou. Rozdíly v temperamentu se projevují individuální citovou vzrušivostí, větším či menším sklonem k vnějšímu projevování používaných citů, rychlosti pohybů, řeči mimiky atp.

Kategorizací temperamentu se zabývá a zabývalo mnoho badatelů a psychologů. Kohoutek (2000, s. 91-95) vychází z modelu, který sestavili již starověcí lékaři Hippokrates a Galen a popisuje vlastnosti projevující se v činnosti (v práci a v učení) u jimi stanovených temperamentů Sangvinik, Cholerik, Flegmatik, Melancholik takto:

Sangvinik (společenský, hovorný, bezstarostný, nenucený, optimista dobrý vůdce)

- kladné vlastnosti: schopnost konat několik různých činností současně, pestrost činností a zájmů, rychlé tempo, stálá aktivita, rozhodnost, pružnost, praktičnost, podnikavost.

- záporné vlastnosti: přehnané zaměření na přítomnost, odklady plnění slibů a povinností, nedůslednost, nesevdomitost, nestálost, povrchnost, konzumní životní orientace.

Cholerik (nedůtklivý, neklidný, útočný, vznětlivý, vrtkavý, impulsivní)

- kladné vlastnosti: práce schopnost, značná kvantita činností, rychlý přechod od jedné činnosti ke druhé, samostatnost, důkladnost, energičnost, smysl pro samostatnou práci.

- záporné vlastnosti: nevyrovnanost, dravost, slabá schopnost a dovednost jemně diferencovat, prudká motorika, sklon dělat jenom to, co chce sám, nelze mu poručit.

Flegmatik (pasivní, rozvážný, smířlivý, ovládá se, spolehlivý, vyrovnaný, klidný)

- kladné vlastnosti: vytrvalost u duševní i tělesné práce, úsilí o objektivnost, diferencovanost, klidná kritičnost i sebekritičnost, opatrnost, systematickosti, úspěšné dokončování úkolů, pořádkumilovnost.

- záporné vlastnosti: pasivita, neiniciativnost, nedostatek pracovního nadšení, nepružnost, šablonovitost, pomalé tempo činnosti, pomalý přechod od jedné činnosti ke druhé.

Melancholik (náladový úzkostlivý, pesimista, nespolečenský, rezervovaný, tichý)

- kladné vlastnosti: cit pro povinnost, svědomitost, odpovědnost, houževnatost, píle, důkladnost, pečlivost, vytrvalost, plánovitost.

- záporné vlastnosti: neschopnost dlouhého pracovního vypětí, rychlé vyčerpání, únavnost, přílišná sebekritičnost, potlačování kreativity (tvůrčí) aktivity.

Jak uvádí Vendel (2008, s. 72) i temperament hraje důležitou roli při rozhodování o vhodném povolání. Například dobré snášení rutinních a opakujících se činností je důležitým požadavkem pro řemeslníky. Lidé patřící k tzv. pohybovým typům nejsou vhodní pro sedavá zaměstnání. A to platí samozřejmě i naopak, jiná povolání zase vyžadují právě lidi, kteří mají rádi pohyb.

Při hledání nejvhodnějšího povolání je ještě důležitější pochopení svých schopností. Většina lidí se domnívá, že vědí v čem jsou opravdu dobří. Obvykle se však mýlí. Často jen málo lidí zná své přirozené schopnosti, tedy ty, které nezískají absolvováním nějakého výcviku či kurzu.

2.1.2 Schopnosti

Podle Říčana (2007, s. 73) lze schopnost definovat jako potenciál, jako možnost i jako učenlivost pro tu či onu činnost. V běžné řeči, ale i v psychologii má ještě jiný význam. Jestliže mluvíme o schopnostech matematického myšlení, uměleckých schopnostech apod. rozumíme schopnostmi také dosaženou úroveň některých komplexů znalostí a dovedností, které nám umožňují konat určité činnosti, např. organizovat, řídit, vést. Tyto komplexy jsou již vyvinuty a natrénovány a uplatňují se, tzn. není to něco, čemu bychom se měli teprve učit.

„Schopnosti nazýváme takové kapacitní vlastnosti osobnosti, které podmiňují úspěšné vykonávání činností člověka, a to po stránce kvalitativní, kvantitativní i časové a výkonové. Schopnosti nelze redukovat pouze na oblast intelektu, vnímání nebo motoriky.“ (Kohoutek, 2002, s. 56)

Schopnosti se utvářejí na základě předpokladů, sklonů čili vloh. Vlohy jsou vrozené a mnohoznačné. Záleží na výchově a vlivech sociálního prostředí jak se budou rozvíjet. Schopnosti se nejvíce projevují v činnosti. Za účelem dosažení určité struktury schopností, která je potřeba k výkonu určité profese, se dají schopnosti zjišťovat buď analýzou činností nebo různými psychologickými a diagnostickými metodami. (Kohoutek, 2002, s. 56)

Schmidt a Hunter (1981) uvádějí, že použití testů kognitivních schopností pro výběr pracovníků může přinést značné úspory nákladů na pracovní sílu, dosahující zhruba od 18 milionů dolarů ročně u menších zaměstnavatelů až po 16 miliard dolarů ročně u velkých zaměstnavatelů, jako je federální vláda v USA.

Testy schopností tedy mohou na jednu stranu poskytnout zaměstnavatelům důležitou informaci, na jaké místo účinně pracovníka zařadit, ale na druhou stranu mohou poskytnout informaci samotným uchazečům o práci, zda se na určitou pozici vůbec hodí. Zda-li vybrané povolání budou schopni vykonávat.

Pro praktické vyhodnocení předpokladů uchazečů pro výkon jednotlivých povolání se dle Vendela (2008, s. 59-60) osvědčil souhrn těchto devíti druhů speciálních schopností:

Řídící schopnosti

Schopnosti ovlivňovat druhé pro dosažení cílů, schopnost organizovat, vytyčovat cíle, motivovat lidi k jejich dosažení.

Příklady profesí: pracovník státní správy, ředitel.

Technické schopnosti

Předpoklady k práci s různými druhy mechanických předmětů, se stroji, nástroji a materiály.

Příklady profesí: stolař, mechanici, obsluha strojů.

Schopnost matematického myšlení

Schopnost uskutečňovat různé druhy matematických úkonů, na základě matematických znalostí, chápání matematických zákonitostí a kvantitativní myšlení.

Příklady profesí: matematik, statistik, ekonom, účetní.

Prostorová předvídavost

Schopnost představit si předmět v určitém prostoru z různých úhlů pohledu.

Příklady profesí: architekt, tesař, zedník, strojník.

Jazykové schopnosti

Ovládání stylistiky a gramatiky, plynulost řeči a slovní zásoba. Nejenom jazyka českého, ale i cizích jazyků.

Příklady profesí: redaktor, tlumočnick, různí vedoucí pracovníci a vědci.

Administrativní schopnosti

Schopnost vést přesné záznamy a důkladnost v plnění nařízení. Přesnost a rychlost v provádění administrativních úkolů.

Příklady profesí: sekretářka, asistentka, účetní.

Sociální schopnosti

Chápání lidí, schopnost jednat taktně, ohleduplně, citlivě. Tyto schopnosti jsou důležité v mnoha povoláních, ale zejména tam, kde pracovník přichází do styku s lidmi.

Příklady profesí: zdravotní sestra, prodavačka, učitel, sociální pracovník, vedoucí pracovník.

Umělecké schopnosti

Schopnost tvořivé umělecké práce, tj. kreslit, modelovat, ovládat různé malířské techniky, ale i pohybové nadání, výrazové schopnosti pro herectví, znalost hry na hudební nástroje.

Příklady profesí: hudebník, herec, tanečník.

Schopnost vědeckého myšlení

Schopnost abstraktně myslet, tj. uvažovat na základě pojmů, vzorců a schémat. Schopnosti experimentovat a chápat vědecké principy,

Příklady profesí: vědecký pracovník, vysokoškolsky vzdělaní pracovníci.

Každá z těchto schopností se pak posuzuje pro praktické účely na čtyřstupňové škále: podprůměr – průměr – nadprůměr – špičková úroveň. (Vendel, 2008, s. 60)

Úroveň schopností lze samozřejmě výcvikem zlepšit, především v nižším věku, ale i dlouhodobějším působením ve věku vyšším. Z těchto důvodů by bylo vhodné, aby si studenti plánovali kariéru již na základní škole samozřejmě za pomoci erudovaných odborníků.

2.1.3 Školní úspěšnost

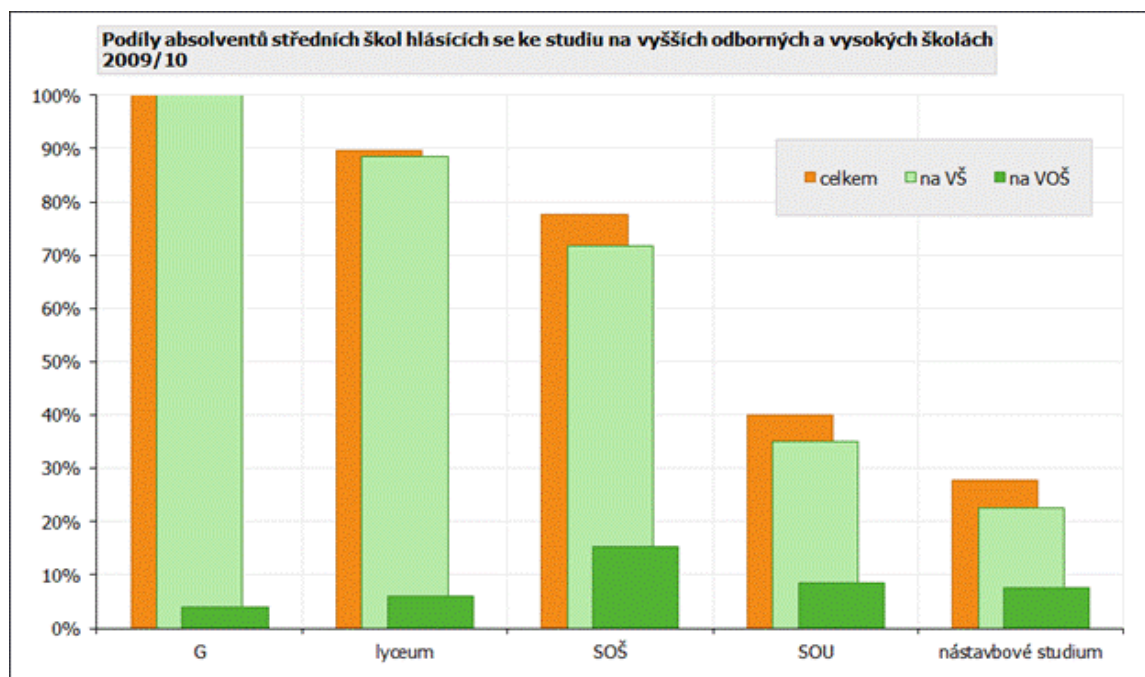
„Hlavním posláním školní přípravy je připravit studenty pro zodpovědné rozhodování o další studijní a profesní orientaci a naučit je objektivně posuzovat všechny faktory, které mohou tuto volbu ovlivňovat. Škola by měla u všech studentů rozvíjet potřebné dovednosti, vědomosti, návyky a postoje, pomáhat jim poznávat a rozvíjet své schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými dovednostmi a vědomostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci. Opomenout nelze ani úlohu školy při zprostředkování rozsáhlého okruhu specifických profesních informací, které jsou nezbytné pro racionální volbu povolání a pro jakékoliv jiné profesně orientační rozhodnutí.“ (Hlad'o, 2009)

Splnění úlohy školy lze vyjádřit školní úspěšností žáků a studentů. Ukazatelem školní úspěšnosti jsou především známky, ale mohou to být i jiná ocenění jako například pochvaly. Ukazatel školní úspěšnosti spolu s ohodnocením práce, koníčků nebo mimoškolních aktivit, mohou být při určování schopnosti a výkonu jedince velmi důležité, a proto nejlepším ukazatelem budoucího úspěchu je úspěch minulý. Předpokládá se za samozřejmé, že student, který měl dobrý prospěch na základní škole i na střední škole, bude dobře prospívat i v dalším studiu. I výzkum školní úspěšnosti, který se uskutečnil na vzorku 3500 studentů osmi anglických univerzit potvrdil, že úspěšní vysokoškoláci měli nadprůměrný prospěch i na střední škole. Z dalších výsledků tohoto výzkumu vyplynulo, že intelektové schopnosti se neukázaly jako indikátor úspěšnosti, ani jako symptom selhání. V mnohem větší míře se jako aspekt úspěšnosti osvědčily studijní metody a motivační faktory. (Vendel, 2008, s. 63)

Otázkou je, zda-li jsou si dnešní absolventi středních škol vědomi toho, že předpokladem zdárného studia na vysoké škole a následného výkonu povolání je i školní úspěšnost.

Podle statistiky umístěné na internetových stránkách www.infoabsolvent.cz to spíš vypadá, že mnozí studenti chtějí studium na vysoké škole jen zkusit, viz. obr. 2.

Obr. 2. Zájem o terciální vzdělávání studentů v sekundární úrovni vzdělávání

Zdroj: infoabsolvent.cz

Z obr. 2 lze vyčíst, jaký podíl studentů gymnázií (G), lyceí, středních odborných škol (SOŠ), středních odborných učilišť s odborným výcvikem (SOU) a absolventů nástavbového studia se hlásí na vysokou školu a na vyšší odbornou školu.

Zájem o studium na vysoké škole nebo vyšší odborné škole vyjádřený podáním jedné nebo několika přihlášek ještě neznamená úspěch při přijímání, i když vyšší počet podaných přihlášek (průměrně 4 na osobu) pochopitelně zvyšuje šanci na přijetí ke studiu. Úspěšnost absolventů jednotlivých typů oborů středních škol při přijímacím řízení ke studiu na vyšší odborné nebo vysoké školy se pohybuje mezi 91 až 65 procenty. (Infoabsolvent, 2010)

Důležité je studenty vhodně motivovat k učení, pokud možno v souladu s jejich zájmy, aby studenti odhalili svůj skutečný potenciál. Zájmy je ale potřeba odlišit od přání a neměli by být v rozporu s jejich schopnostmi. (Vendel, 2008, s. 64)

2.1.4 Zájem

„Zájem můžeme definovat jako odvozenou potřebu, která se uspokojuje prováděním určité činnosti.“ (Říčan, 2007, s. 104)

Podle Kohoutka (2002, s. 214) za zájmy považujeme snahy člověka o rozšíření jeho horizontu ve formě prohloubeného vědění o něčem. Je charakterizován kladným citovým hodnocením skutečnosti, ale i snahou poznat ji a konat činnosti s ní spojené. Zájmy, jenž mají převážně rekreační charakter, označujeme jako koníčky. V této souvislosti můžeme mluvit o různých zájmových orientacích a můžeme je třídit např. „na vědecké a poznávací, umělecké (hudební, literární, výtvarné aj.), jazykové, rukodělné, obchodně ekonomické, sociální, o přírodu, sportovní, sběratelské.“ Zájmu existuje totiž tolik, kolik je činností, které mohou člověka těšit.

Člověk se již od narození zajímá o okolní svět, zkoumá jej očima, sluchem i ostatními smysly. Ale ten opravdový zájem o nějakou věc nebo činnost, získává až později. Lidské zájmy se s vývojem osobnosti rozvíjejí. V dětství jde o zájmové kroužky, trávení volného času s vrstevníky a později třeba sebevzdělávání. Vybíráme si činnosti, které děláme rádi a opakovaně, a tím se nám zvyšuje jistá znalost, zručnost či obratnost. Čím větší máme úspěšnost v této činnosti, tím větší o ni máme zájem, což je zcela přirozené.

Někdy se má za to, že by se dítě mělo již od malička zaměřit na povolání, o které projevilo zájem, nebo které považují jeho rodiče za vhodné. Příliš časná volba povolání však není žádoucí, znamená jisté omezení zájmů dítěte, které se zatím pořád vyvíjejí. Čím je dítě mladší, tím nesnadněji lze také odhadnout, zda má skutečně předpoklady pro úspěch v určitém povolání. (Kohoutek, 2009)

Jestliže rodiče nezasahují příliš do rozhodování jejich potomka, bývají nejčastějším faktorem, ovlivňujícím výběr budoucího povolání, právě jeho zájmy. Jak uvádí Mezera (2008, s. 13) jakmile zjistíte, že něco děláte rádi, je to s největší pravděpodobností ta činnost, ve které budete v devadesáti procentech úspěšní.

Rounds (1990 cit. podle Vendela, 2008, s. 67) poukazuje na výzkum závažnosti zájmů a hodnot pro volbu povolání, který ukázal, že o něco lepším aspektem spokojenosti se zaměstnáním jsou pracovní hodnoty, a to jak u mužů tak u žen. Úspěšnost dosažení kvalitního rozhodnutí člověka v rozhodování o kariéře je větší, jsou-li jeho zájmy a hodnoty kompatibilní. Konfliktní zájmy a hodnoty mohou vést člověka k výběru povolání, které

neodpovídá jeho osobnosti. Zjišťování zájmů a hodnot člověka provádí odborníci a vede ke zkvalitnění kariérního poradenství.

2.1.5 Pracovní hodnoty

„Hodnoty jsou snahovými tendencemi subjektu opírající se o jeho osobní zkušenosti i ideje, což dokládá jejich jedinečnost a vazba k vlastní osobě.“ (Čačka, 2000, s. 285).

Podle Kohoutka (2002, s. 214) nazýváme hodnotou věc nebo ideu, která je člověku drahá, potřebná nebo na ní lpí. Každý člověk má jiný systém nebo hierarchii hodnot podle toho, které staví do popředí, a které pro něj mají jen okrajový význam. Často se rozlišují hodnoty na:

- instrumentální, tyto mají vliv na způsob našeho chování
- terminální, tyto spočívají v systemizování našich cílů.

Hartl a Hartlová (2000, s. 192) zdůrazňují, že „hodnota je vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb a zájmů.“

V závislosti na uspokojování potřeb se liší volba povolání. Velká pozornost se věnuje především pracovním hodnotám, tedy tomu, co lidé od svého budoucího povolání očekávají a co jim dává potěšení z práce. (Vendel, 2008, s. 67)

Kategorizace pracovních hodnot podle Vendela (2008, s. 69):

1. Vnitřní neboli obsahové pracovní hodnoty, vztahující se k vlastní pracovní činnosti,

- tvořivost, tj. mít povolání, v němž lze využít vynalézavost a představivost,
- altruismus, tj. svou prací pomáhat druhým lidem,
- práce podle zájmů,
- seberealizace, tj. potřeba využít své schopnosti a mít pocit, že dělám něco významného.

2. Vnější neboli kontextové pracovní hodnoty, vztahující se k prospěchu z práce,

respektive návratnosti výsledů z práce

- dobrý plat (plat či mzda),
- prestižní postavení v povolání,

- pohodlí, tj. mít méně stresující práci,
- firemní benefity (auto, mobil aj.).

3. Průvodní pracovní hodnoty, vztahující se k doprovodným jevům práce,

- pracovat s lidmi jako já,
- zachovat si nezávislost,
- získat stále zaměstnání,
- mít dobré nadřízené atd.

Volba povolání by měla vycházet především z vnitřních hodnot, ale vždy tomu tak není. Jeden uchazeč o vysokoškolské studium psychologie na otázku člena přijímací komise, čemu by se chtěl v budoucnosti věnovat, odpověděl: „Nezáleží mi na tom, co budu dělat. Hlavně, abych měl dobře zařízenou pracovnu a vysoké kožené křeslo.“ Nebyl přijat, ačkoliv se dostal do ústního kola po úspěšném složení pěti náročných písemných testů. (Vendel, 2008, s. 70)

2.2 Vlivy sociálního prostředí

Sociální prostředí lze podle Řezáče (1998, s. 20) vymezit jako „integrovaný sociální systém, tvořený lidmi, jejich vzájemnými vztahy, společnými aktivitami a produkty těchto vztahů a aktivit.“ Sociální prostředí dělí shodně jako Helus (2007, s. 88-91) na:

Mikrosociální prostředí

- jedinec navazuje nezprostředkované, přímé meziosobní interakce (tváří v tvář). Je v důvěrném styku s lidmi, kteří je spolu s ním vytváří, zachází s vybavením, které je jeho součástí (nejprve pouze rodina, později s vývojem jedince i jiná prostředí např. škola, vrstevníci atd., až se mu stanou svébytným prostředím).

Mezosociální prostředí

- je mezistupeň mezi rodinou a společností. Jeho význam spočívá v tom, že umožňuje dětem i mladistvím vstupovat do různých oblastí života, nacházet a vymezit v nich svá postavení a odlišně vyjádřit svou konkrétní sounáležitost (vrstevníci, škola, pracoviště, než se stanou prostředím svébytným). S přibývajícím věkem přibývá i mikroprostředí, do nichž je jedinec střídavě včleňován.

Makrosociální prostředí

- velké skupiny, obvykle složitě strukturované. Toto prostředí jedince začleňuje do velkých společenskokulturních celků. Jeho socializační funkcí je konstituovat člověka v jeho občanství, v jeho sounáležitosti ke všelidské pospolitosti (region, hnutí, sdružení, církev).

Každý jedinec je tedy spoluvytvářen prostředím, v němž žije. Aby v něm mohl uspokojivě existovat, musí se mu přizpůsobit a respektovat jeho požadavky, případně se může pokusit je změnit, tak aby to lépe vyhovovalo jeho potřebám. Pro rozvoj psychických vlastností jedince jsou nejvýznamnější sociokulturní vlivy. Představují soubor podnětů, jež působí v rámci sociální interakce. Jde o tzv. proces socializace, tj. rozvíjení takových vlastností a kompetencí, které umožňují postupnou integraci jedince do určité společnosti, do určitého prostředí. (Paulík, 2002, s. 15)

Vezmeme-li vliv prostředí z pozitivní stránky, tj. ve smyslu společensky žádoucích norem tak podle Krause a Poláčkové (2001, s. 105) může vliv prostředí věcně podpořit jednání člověka, přímo formovat jednání člověka nebo může anticipačně vyvolávat určité jednání člověka (předvídat či předjímat).

Podívejme se nyní blíže na vybrané vlivy sociálního prostředí, které studenty ovlivňují při volbě povolání. Podle Hlad'a (2009) bylo prokázáno, že studenti se s prosbou o pomoc při volbě povolání obracují k různým lidem z různých důvodů. Takovým důvodem může být jejich nerozhodnost, nebo jen potvrzení a podpora jejich konkrétního rozhodnutí. Nejčastěji vyhledávají pomoc v rodině, škole a v poslední době i u odborných poradců.

2.2.1 Rodinné prostředí

„Rodina je primární skupinou, kterou si sice nevybíráme, ale vztahy v ní jsou pro každého významným a široce i hluboce formujícím sociálním prostředím. Rodina je místem dynamického uspokojování řady potřeb a stálým zdrojem životních zkušeností i poznatků.“ (Čačka, 2000, str. 301)

Šimíčková - Čížková (2001, s. 78) zdůrazňuje, že k rozvíjení poznatků dítěte, je nutná ochota rodičů předávat jim své dovednosti a vědomosti. Dětem je potřeba vše srozumitelně vysvětlit s přihlédnutím k jejich věku.

Pro žádoucí rozvoj osobnosti dítěte je podle Kohoutka (1998, s. 122) vhodné, zajistit optimální působení těchto faktorů:

- spokojenost rodičů v manželství a rodině,
- rodičovská soudržnost,
- atmosféra lásky, pocit bezpečí a zázemí,
- potřeba společenského kontaktu,
- vzdělání, morální a kulturní úroveň rodičů,
- vhodné výchovné prostředky a sociální kontrola dětí,
- adekvátní čas věnovaný výchově dětí, společnému prožívání,
- orientace rodičů na kulturní hodnoty,
- sourozenecké vztahy,
- dobré mezigenerační vztahy,
- adekvátní ekonomické, finanční zabezpečení rodiny.

Předmětné faktory působí především na rodinnou socializaci. Tato je významná nejenom prostorem pro socializaci dítěte a v převážné míře také dalších členů rodiny, ale je také modelem pro osvojování sociálních rolí (např. muže a ženy, otce a matky). (Kraus a Poláčková, 2001 s. 82)

Všichni členové rodiny na děti významně působí především svými charakterovými vlastnostmi. Rovněž svým temperamentem, mravními zásadami, způsoby jednání, postoji k sobě i k druhým lidem, svou inteligencí, svými vědomostmi, rozhledem a názorem na běžné věci. Rodina, především její dospělí členové, by měli neustále dávat dětem vzor. Je velmi vhodné podchytit vlohy dítěte a vytvářet trvalé zájmy ve vztahu k těmto volbám. Obzvláště důležitá je výchova dětí k povolání a rodičovství. (Kohoutek, 1998, s. 117-123)

Každý člen rodiny vykazuje při volbě povolání či další vzdělávací dráhy jinou míru aktivity a hraje specifickou úlohu. V počáteční fázi rozhodování o budoucím povolání dítěte jsou aktivnější spíše matky. Věnují svým dětem více času a jeví se být v záležitostech volby další vzdělávací dráhy více angažovány nežli otcové. Otcové se angažují později, v rámci procesu verifikace. Starší sourozenci sehraávají významnou roli při volbě dalšího vzdělávání, neboť představují důležitý zdroj informací o školách a faktor ovlivňující formování budoucích kariérových plánů. (Hlad'o, 2009)

Je zřejmé, že každé dítě je do nějaké míry ve volbě povolání rodinou výchovou determinováno. Vliv rodiny při volbě povolání je větší u dětí z lépe ekonomicko-sociálně situovaných rodin. Bělohlávek (1994, s. 59) uvádí, že tito rodiče berou stupeň vzdělání svých dětí často jako otázku prestiže a nutí méně schopné nebo méně motivované potomky do studia. Zdá se, že vliv příjmů na volbu povolání narůstá s rostoucí příjmovou diferenciací společnosti. Dále uvádí, že významným determinantem volby povolání je právě povolání rodičů. Toto dává jejich dětem životní profesionální vzor, ale i reálný obraz o výkonu profese, a tím i vytváří předpoklady pro snazší adaptaci mladých v oboru.

Ke snazší adaptaci přispívá i tvořivé myšlení, zručnost a zkušenosti, které dítě může získat v rodině. Jak uvádí Kohoutek (1998, s. 123), je potřeba podpory kreativizace, tzn. podpory tvořivého myšlení činností či aktivitou v rodinném prostředí. Pouze při činnosti lze zjistit jaké schopnosti a dovednosti dítě má a potom si rodič i samo dítě umí udělat úsudek o svých předpokladech k výkonu určité profese.

2.2.2 Školní prostředí

Školní prostředí také významně ovlivňuje osobnost dítěte, především obsahovou náplní, typem sociální interakce a komunikace, úrovní třídy, osobnostmi učitelů a také svou materiální složkou. „J. A. Komenský vyslovil názor, že je šťastná škola, kde se všemu učí jasnými vzory. Necht' se mládež učí ne pro školu, ale pro život.“ (Kohoutek, 1998, s. 123)

Podle Úlovcové (2007, s. 6) je hlavním cílem školního prostředí vybavení studenta kompetencemi pro to, aby dokázal efektivně využít všech dostupných informací, poradenských služeb i jiných zdrojů k samostatnému a zodpovědnému rozhodnutí. Je totiž velmi důležité, aby si student uvědomil, které faktory z oblasti práce a vzdělávání je třeba při volbě povolání brát v úvahu, jak je má hodnotit, jakou jim má přisuzovat váhu a kde o nich získá informace. Student by se měl naučit poznávat sám sebe, své zájmy, šance i hranice, aby se mohl lépe zorientovat ve světě práce při volbě povolání či dalšího vzdělávání.

Jak uvádí Strádal a Nouzová (1995, s. 5) školní příprava by měla předcházet vlastnímu rozhodování o budoucím povolání a měla by plnit funkci sebepoznávací, motivační, informačně-orientační a funkce uvědomění si zásadních faktorů a kritérií. Neočekává se, že

student bude na konci školní přípravy definitivně rozhodnut, ale že si bude uvědomovat všechny faktory, které poté při své volbě uplatní.

Škola dnes již není jakousi primární, dominantní institucí v obci, nicméně v oblasti vzdělávání, výchovy a působení na studenty se až příliš rychle vzdala svého rozhodujícího postavení. Svou koordinující roli by si měla zachovat i do současnosti. Čím dál víc jsme svědky izolovaného působení jednotlivých institucí, přestože víme, že bez komplexního a systémového přístupu nelze očekávat pozitivní výsledky v žádné oblasti výchovného snažení. (Kraus a Poláčková, 2001, str. 93)

Podle mého názoru by bylo vhodné spolupracovat s jednotlivými organizacemi především v rámci praxe studentů, nebo alespoň exkurzí. Myslím, že volba povolání by se tak pro mnohé studenty stala jednodušší, neboť by měli osobní zkušenost přímo s výkonem činnosti u zvoleného povolání. Domnívám se, že toto by se osvědčilo především u studentů gymnázia, jimiž studovaný obor je všeobecně zaměřen.

Pomoci může i diagnostikování v pedagogickém procesu, které může mít celou řadu podob. Ve školské praxi jsou využívány podle Hřebíčka (1987, s. 55) zejména následující diagnostické metody, formy a prostředky:

- dlouhodobé pozorování v průběhu vyučování,
- získávání poznatků od pedagogů,
- systematické pozorování studenta při práci,
- individuální rozhovory se studenty ve škole,
- besedy se skupinami studentů,
- rozbor výsledků písemných, výtvarných, technických a dalších prací studenta,
- rozbor didaktických testů,
- zpracování anamnéz a jejich studium,
- využívání anket i dotazníků,
- využívání standardizovaných psychologických testů a dotazníků.

Jak je z předmětného výčtu patrné, na školách se v rámci profesní (kariérní) orientace uplatňuje rozsáhlý okruh diagnostických metod a forem. Ke komplexní diagnostice je

potřeba spolupráce ostatních učitelů, neboť jejich pozorováním lze poznat osobnost studenta i podchytit jeho nadání v určitém oboru (např. chemie, matematika, cizí jazyk), světový názor, studijní předpoklady aj.

Stěžejní úlohu v procesu poznávání profesního vývoje studentů sehrávají třídní učitelé. Především oni organizují a řídí profesionálně orientační činnost v rámci své třídy, soustavně hodnotí a sledují celkový vývoj studentů a vedou potřebnou dokumentaci.

2.2.3 Vrstevnické a přátelské vztahy

V období adolescence má zvláštní význam oddělovat vrstevnické vztahy od specifitějších přátelských a partnerských vztahů. S počátkem dospívání se jejich význam zvyšuje. Vrstevnický vztah umožňuje poskytování názorů, pocitů a vzorců chování bez větších závazků. Vrstevníci plní funkci interakční a komunikační platformy, kde může každý dospívající testovat sám sebe. Rádi napodobují a jsou rádi napodobováni. Jsou nastaveni na novou zkušenost. Tráví mnoho hodin diskusemi o tom, jaké to bylo, jaké to mohlo být či jaké to mělo být. (Macek, 2003, s. 57)

Přátelství mezi chlapcem a dívkou má z počátku specifickou funkci. Potřebují-li se chlapci svěřit, vyhledávají k tomu spíše dívky, ale v opačném směru již to tak není. Později, vlivem účasti na společných akcích navazují adolescenti první partnerské heterosexuální vztahy. Heterosexuální interakce a vztahy jsou únikem z původních malých skupin. Jejich výhodou je otevřenost v informacích, dojmech a citech. (Macek, 2003, s. 58-59)

Podle Hlad'a (2009) působení vrstevnických skupin na volbu povolání i dalšího vzdělávání v poslední době stoupá. Přesto není jejich přímý vliv tak silný a studenti se rozhodují většinou nezávisle na těchto sociálních vazbách. Pokud jde ale o nepřímý vliv, tak vrstevníci zde ze všech sociálních vlivů hrají nejdůležitější roli, především v oblasti poskytování kariérních informací, i když zde dlouhodobě dominují také rodiče. Vzájemné hodnocení mezi vrstevníky vede rovněž k sebepoznání, uvědomění si svých silných a slabých stránek vzhledem ke vzdělání a plánování kariéry. Pozitivní vliv lze spatřovat též ve stabilizaci emocí studentů v tomto období nejistoty, které je s volbou povolání spojeno.

2.2.4 Odborné poradenství

Jak uvádí Koščo (1971, s. 87) pod pojmem odborné poradenství je třeba rozumět činnost poradce, jenž svou pomoc zaměřuje zejména na jedince, kteří z nějakých příčin nejsou připraveni nebo nejsou zralí vytýčit si životní plány, uvažovat, rozhodovat a volit mezi nimi.

Jedná-li se o odbornou pomoc a činnost, která se vykonává během života člověka ve sféře práce, povolání či zaměstnání hovoříme o kariérním poradenství. „Kariérní poradenství podle definice Evropské komise a Organizace pro ekonomiku spolupráci a rozvoj představuje soubor služeb a aktivit vykonávaných s úmyslem sloužit jednotlivcům každého věku a v každé životní situaci při volbě povolání a při řízení jejich kariéry. Takové služby mohou poskytovat školy každého druhu, vzdělávací instituce, zaměstnavatelé, nevládní organizace, veřejný a soukromý sektor.“ (Vendel, 2008, s. 50-51)

Služby kariérního poradenství pro studenty poskytuje v ČR celá řada subjektů. Nejvíce poradců pracuje v resortu MŠMT a MPSV.

1. V resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (školský poradenský systém) je odborná kvalifikace poradce stanovena zákonem č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů a splnění dalších kvalifikačních požadavků vyhláškou č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů.

Služby poskytované přímo na jednotlivých školách představují základní úroveň a za jejich poskytování je zodpovědný vždy ředitel školy. Poradenství na školách zpravidla zajišťuje:

- ***Výchovný poradce***

Studenti se na něj obracejí především s žádostmi o informace o dalších možnostech studia, testování zájmů a schopností, případně doporučením vhodného povolání. Dosud výchovní poradci nedisponují kvalitními diagnostickými nástroji pro zjišťování zájmů a schopností žáků v souvislosti s volbou povolání, které by mohli využívat bez pomoci školních psychologů.

- ***Školní psycholog***

Provádí kariérové poradenství a pedagogicko-psychologickou diagnostiku v souvislosti s plánováním kariéry studentů ve spolupráci s výchovným poradcem. Disponuje nejen

potřebnými odbornými znalostmi, ale i větší časovou kapacitou pro řešení problémů jednotlivých studentů.

- ***Školní metodik prevence***

Může se také podílet na kariérovém poradenství v případě, že na škole nepůsobí školní psycholog. Jinak školní metodik prevence sleduje a řeší spíše projevy sociálně patologických jevů u studentů (závislosti, šikanu, vandalismus atd.) (Hlad'o, 2008)

- ***Pedagogicko psychologické poradny***

Služby Pedagogicko psychologické poradny studenti nejčastěji využívají k posouzení intelektových a osobnostních předpokladů pro studium a k poradenství při výběru vhodné vysoké školy či přímo povolání. Pedagogicko psychologické poradny jsou jedním z hlavních partnerů škol při zabezpečování poradenství. (Hlad'o, 2008)

2. V resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (poradenský systém v resortu práce a sociálních věcí) je poradenství poskytováno v souladu se zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů,

- ***Informačním a poradenským střediskem při úřadu práce (dále jen IPS)***

Činnost IPS je soustředěna převážně na řešení problémů přechodu mezi školou a prací. V meziresortní spolupráci disponuje také informacemi o jednotlivých typech škol a zejména o situaci a vývoji na trhu práce. Služby IPS jsou bezplatné. IPS nabízí studentům individuální i kolektivní poradenství. Samoobslužné testování pomocí počítačového programu ve vazbě na povolání a příslušné vzdělání. Celostátní přehled povolání včetně jednotlivých popisů povolání. (MPSV, 2006)

Každopádně bezprostřední a každodenní kontakt se studenty má především výchovný poradce. Podle mého názoru, právě on by měl být klíčovým článkem pro poskytování poradenství studentům. Z výsledků „Výzkumu služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR“, který Národní ústav odborného vzdělávání realizoval v roce 2003, ale vyplynulo, že v souvislosti s plánování kariéry využilo poradenství výchovného poradce pouze 13,5 % absolventů gymnázií a 8 % absolventů SOŠ a SOU. (Vzdělávání u nás, 2003)

Toto zjištění je pro mě alarmující a proto jsem se rozhodla ve svém výzkumu zmapovat faktory, které studenty nejvíce ovlivňují při volbě povolání.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum je zaměřen na studenty v sekundární úrovni vzdělávání s předpokladem terciální úrovně vzdělávání, čili na studenty středních škol s předpokladem studia na vysoké škole.

Pro výzkum jsem proto vybrala studenty čtvrtých ročníků střední průmyslové školy a obchodní akademie a studenty čtvrtých ročníků a oktáv gymnázia. Tato věková kategorie je pro mě zajímavá tím, že problematika volby povolání je u těchto studentů daleko aktuálnější než u studentů nižších ročníků. Prostřednictvím dotazníkového šetření jsem realizovala výzkum, který mapuje faktory, jež studenty ovlivňují při rozhodování o budoucím povolání.

3.1 Cíl výzkumu

Za hlavní cíl výzkumu jsem si vytyčila **zmapovat faktory, které studenty nejvíce ovlivňují při volbě budoucího povolání a zjistit zda vybrané faktory ovlivňují studenty rozdílně či stejně z hlediska pohlaví.**

K dosažení tohoto cíle jsem si zvolila následující dílčí cíle:

- Zmapovat výběr a prestiž povolání u studentů.
- Zmapovat faktory, které ovlivňují volbu povolání studentů a vyplývají z jejich osobnostních rysů (temperament, schopnosti, zájmy a pracovní hodnoty).
- Zmapovat faktory, které ovlivňují volbu povolání studentů a vypívají z vlivů sociálního prostředí (rodinné prostředí, školní prostředí, vrstevníci a odborní poradci).
- Zjistit rozdíly v ovlivnění školní úspěšností při výběru vysoké školy studentů z hlediska pohlaví.
- Zjistit rozdíly ve vlivu osobnostních rysů při výběru povolání studentů z hlediska pohlaví.
- Zjistit rozdíly ve vlivech sociálního prostředí při výběru povolání studentů z hlediska pohlaví.

3.2 Výzkumné otázky

Ve vlastním výzkumu jsem dílčí cíle rozvedla těmito výzkumnými otázkami:

Výzkumná otázka č. 1 - Jaké povolání volí studenti nejčastěji?

Výzkumná otázka č. 2 - Jak studenti vnímají prestiž povolání?

Výzkumná otázka č. 3 - Mají studenti zájem o studium na vysoké škole a jak hodnotí svoji školní úspěšnost?

Výzkumná otázka č. 4 - Existují u studentů statisticky významné rozdíly ve vlivu školní úspěšnosti při výběru vysoké školy z hlediska pohlaví?

H1: Z hlediska pohlaví ovlivňuje studenty při výběru vysoké školy školní úspěšnost rozdílně.

Výzkumná otázka č. 5 - Jaký temperament studenty nejvíce vystihuje a ovlivňuje je při výběru povolání?

Výzkumná otázka č. 6 - Jaké schopnosti studenty nejvíce ovlivňují při výběru povolání?

Výzkumná otázka č. 7 - Jaké mají studenti zájmy a ovlivňují je při výběru povolání?

Výzkumná otázka č. 8 - Jaké pracovní hodnoty jsou pro studenty nejdůležitější a ovlivňují je při volbě povolání?

Výzkumná otázka č. 9 - Existují u studentů statisticky významné rozdíly ve vlivu osobnostních rysů při výběru povolání z hlediska pohlaví?

H2: Z hlediska pohlaví je vliv osobnostních rysů při výběru povolání u studentů rozdílný.

Výzkumná otázka č. 10 - Ovlivňuje studenty při výběru povolání rodina?

Výzkumná otázka č. 11 - Ovlivňují studenty při výběru povolání kamarádi?

Výzkumná otázka č. 12 - Ovlivňují studenty při výběru povolání odborní poradci?

Výzkumná otázka č. 13 - Ovlivňuje studenty při výběru povolání zaměření studované střední školy?

Výzkumná otázka č. 14 - Existují u studentů statisticky významné rozdíly v sociálních vlivech při výběru povolání z hlediska pohlaví?

H3: Z hlediska pohlaví je vliv sociálního prostředí při výběru povolání u studentů rozdílný.

3.3 Výzkumné metody

Jelikož cílem mého výzkumu bylo získání většího počtu informací od velkého počtu respondentů, zvolila jsem kvantitativní typ výzkumu s dotazníkovým šetřením, neboť jak uvádí Chráska (2007, s.163) výhodou dotazníku je ekonomické a poměrně rychlé shromažďování dat od velkého počtu respondentů.

S obsahem dotazníku jsem seznámila ředitele střední průmyslové školy, obchodní akademie a ředitele gymnázia. S realizací výzkumu i s prezentací získaných dat v diplomové práci souhlasili. Pro zajištění co největší návratnosti dotazníků bylo s řediteli předmětných středních škol domluveno, že respondenti vyplní dotazník ve vyučování pod dohledem učitele, který pak dotazníky sesbírá.

Ředitele středních škol mě požádali, ať jim výsledky mého výzkumu spolu s výsledky výzkumu jejich škol sdělím.

Souhlasu rodičů s vyplněním dotazníků nebylo třeba, neboť všichni studenti jsou již dospělí. K čemu bude sloužit vyplněný dotazník byli respondenti seznámeni v pokynech k vyplnění dotazníku, které jsou v záhlaví každého dotazníku. Dotazník má tištěnou podobu v rozsahu 2 listů A4. Vzor dotazníku je součástí příloh, viz. Příloha P I.

Pro potřeby jednotnosti charakteru odpovědí byly v dotazníku využity tyto otázky:

- polootevřené, č. 1, 2, 3, 5, 10, 12, 13, 19, 21, 22, 23,
- škálové, č. 14, 15, 16.
- uzavřené, č. 6, 7, 8, 9, 11, 17, 18, 20, 24.
- otevřené, č. 4.

3.4 Výzkumný soubor

Výzkum byl zaměřen na adolescenty, konkrétně na studenty čtvrtých ročníků a oktáv středních škol, v sekundární úrovni vzdělávání s předpokladem terciální úrovně vzdělávání, čili s předpokladem studia na vysoké škole.

Základní soubor výzkumu tvořili studenti:

- střední průmyslové školy a obchodní akademie, (dále jen SOŠ)

- obor Strojírenství v celkovém počtu 20 studentů,
- obor Mechanik elektrotechnik v celkovém počtu 23 studentů,
- obor Přírodovědné lyceum v celkovém počtu 8 studentů a 15 studentek,
- obor Technické lyceum v celkovém počtu 13 studentů,
- studentky obchodní akademie v celkovém počtu 33.

- gymnázia

- studenti oktáv a čtvrtých ročníku v celkovém počtu 36 studentů a 55 studentek.

Tyto školy byly vybrány záměrným způsobem, neboť mě zajímala situace volby povolání studentů středních škol v mém bydlišti.

SOŠ jsem dala k dispozici na každou třídu 25 ks tištěných dotazníků, tj. celkem 150 ks a gymnázium na každou třídu 30 ks tištěných dotazníků, tj. celkem 120 ks, a to jen proto, abych zabránila možnému problému s nedostatkem dotazníků.

Celkově bylo rozdáno 203 dotazníků. Jelikož dotazníky respondenti vyplnili ve vyučování byla jejich návratnost stoprocentní a byly vyplněny v souladu s pokyny. Vyplnění dotazníku netrvalo déle než 15 minut.

Výzkumný soubor tedy tvoří celkem **203 respondentů**. Z toho je celkem 100 studentů a 103 studentek.

3.5 Předvýzkum

Cílem předvýzkumu bylo zjištění, zda konstrukce dotazníku je vhodná, zda respondenti rozumí významu všech otázek v dotazníku a kolik času zabere vyplnění dotazníku. Předvýzkum byl výhradně a zcela realizován zadavatelem na studentech čtvrtého ročníku Gymnázia Uherské Hradiště a Zdravotního lycea Uherské Hradiště v měsíci listopadu 2013. Výběrový soubor tak tvořilo 17 studentů Gymnázia Uherské Hradiště a 22 studentů Zdravotního lycea Uherské Hradiště, tj. celkem 39 studentů. Vzor dotazníku z předvýzkumu je součástí příloh, viz. Příloha P II.

Úprava a přehodnocení některých dotazníkových otázek na základě závěrů z předvýzkumu:

- **Otázka č. 4** – zadání této otázky bylo rozšířeno o *jedno povolání*, neboť studenti zde vypisovali více prestižních povolání jak pro muže, tak pro ženu.
- **Otázka č. 10** – nabízené možnosti schopností byly doplněny o možnost *jiné, uveďte*, z důvodu ponechání možnosti vlastního vyjádření respondenta.
- **Otázka č. 12** – nabízené možnosti zájmů byly doplněny o možnost *jiné, uveďte*, z důvodu ponechání možnosti vlastního vyjádření respondenta.
- **Otázka č. 13** – byla rozšířena o podotázku, *pokud ANO uveďte jaké*, za účelem kvalitnějšího vyhodnocení.
- **Otázka č. 14, 15, 16** – u těchto otázek byl přeformulován pokyn k vyplnění, z textu zakřížkujte jedno číslo na škále na text *zakroužkujte jedno číslo na škále*. Předvýzkum prokázal, že kroužkování je respondentům bližší.
- **Otázka č. 20** – bylo rozšířeno zadání otázky o *či přítel, přítelkyně*. Z předvýzkumu vyplynulo, že studenti mající přítelkyně, či studentky mající přítele je uváděli do dotazníkové otázky č. 19., konkrétně do možnosti *jiný, uveďte*. Dotazníková otázka č. 19. je však zaměřena pouze na rodinu, proto byla rozšířena tato otázka.
- **Otázka č. 21** – u této otázky v pokynu k vyplnění bylo podtržením zvýrazněno *označte všechny*, neboť z předvýzkumu bylo zjištěno, že respondenti zde uvádějí pouze jednoho odborného poradce. Cílem této otázky je zjištění všech odborných poradců, jejichž poradenství bylo využito.
- **Otázka č. 24** – nabízená možnost kamarádi vrstevníci, byla změněna na *kamarádi, přítel, přítelkyně*, za účelem zajištění kompatibility s dotazníkovou otázkou č. 20.

3.6 Metody zpracování dat

Data získaná z dotazníkového šetření byla zpracována ručně, pomocí tzv. čárkovací metody. Výsledky této čárkovací metody byly převedeny do tabulky četností. Tato četnost byla ještě doplněna o relativní četnost, která byla vypočítána tak, že zjištěná četnost byla vydělena celkovou četností. Relativní četnost jsem poté vyjádřila v procentech. Vypočítaná relativní četnost nám poskytuje informaci o tom, jaká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu či kategorii. (Chráska, 2007)

Ke zjištění statistických rozdílů a souvislostí mezi proměnnými byl použit test nezávislosti chí-kvadrát, který je vhodný pro analýzu nominálních i ordinálních dat.

Jako proměnné byly označeny prvky zkoumání, které se mění a nabývají rozličných hodnot. Mohou to být podmínky, vlastnosti, jevy i činitelé. Lze rozlišovat mezi dvěma základními proměnnými. „Proměnná, která je příčinou změny, se označuje jako nezávislá proměnná. Proměnná, jejíž hodnoty se změnilo vlivem závislé proměnné, se nazývá závislá proměnná“ (Gavora, 2000, s. 48).

Ve výzkumných hypotézách se objevují tyto nezávislé proměnné:

a) *Pohlaví* – respondenti byli rozděleni do kategorie: *dívka, chlapec*.

b) *Ovlivnění při výběru vysoké školy školní úspěšností* – jednalo se o potvrzení či vyvrácení vlivu školní úspěšnosti na výběr vysoké školy, viz dotazníková otázka č. 7. Potvrzení či vyvrácení vyjadřovali respondenti volbou *Ano, Ne*.

c) *Vliv osobnostních rysů při výběru povolání* – jednalo se o zhodnocení svých rysů osobnosti a označení jednoho z rysů osobnosti uvedených v dotazníkové otázce č. 18. Osobnostní rys, jež studenty ovlivňuje nejvíce při volbě povolání respondenti vybírali z možností *Temperament, Schopnosti, Zájem, Pracovní hodnoty*.

d) *Vliv sociálního prostředí při výběru povolání* - jednalo se o zhodnocení vnímání vlivů sociálního prostředí a označení jednoho z vlivů sociálního prostředí uvedených v dotazníkové otázce č. 24. Vliv sociálního prostředí, jež studenty ovlivňuje nejvíce při volbě povolání respondenti vybírali z možností *Rodina, Kamarádi, Odborný poradce, Škola*.

Výsledky získané dotazníkovým šetřením byly zapsány do kontingenční tabulky. Pak následoval výpočet očekávané četnosti, který je v kontingenční tabulce uveden v závorkách. K ověření hypotézy H1 byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, neboť celková četnost $n > 40$ a tabulka má pouze dva řádky a dva sloupce. „Použití čtyřpolní tabulky přichází v úvahu v případech, kdy proměnné (jevy), mezi nimiž máme ověřovat vztah, mohou nabývat pouze dvou alternativních kvalit.“ (Chráska, 2007, s. 82)

K ověření hypotézy H2 a H3 byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. „Tohoto testu významnosti je možno využít např. v případech, kdy rozhodujeme,

zda existuje souvislost (závislost) mezi dvěma pedagogickými jevy, které byly zachyceny pomocí nominálního (popř. ordinálního) měření“ (Chráska, 2007, s. 76)

Testu nezávislosti chí-kvadrát nelze použít v případech, „kdy ve více než 20 % polí kontingenční tabulky jsou očekávané četnosti menší než 5 a v případě, že v některém poli je očekávaná četnost menší než 1.“ (Chráska, 2007, s. 78)

Před vyhodnocením dat byla stanovena hladina významnosti $p = 0,05$. Hladina významnosti je pravděpodobnost, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu. V pedagogických výzkumech se obvykle pracuje s hladinou významnosti 0,05 což znamená, že pravděpodobnost chybného rozhodnutí je menší než 5 % (Chráska, 2007, s. 72-73).

3.7 Přínos výzkumu

Výzkumem bylo zkoumáno velké množství informací o faktorech, které ovlivňují volbu povolání adolescentů, konkrétně studentů maturitních ročníků gymnázia, střední průmyslové školy a obchodní akademie.

Výstupní data budou předána výchovným poradcům působícím na středních školách, kde byl výzkum realizován. Zpětnou vazbou výzkumu bude využití těchto dat buď přímo k činnosti poradců, nebo poslouží jako podnět k rozšíření poradenství tak, aby jeho využití bylo pro studenty ještě více motivující. Dle mého názoru je zapotřebí zajistit, aby činnost v problematice výchovného poradenství byla transparentní a lehce dostupná jak pro studenty, tak jejich rodiče. Nejlepší formou prezentace a dostupnosti se jeví umístění odkazu o činnosti výchovného poradce přímo na internetových stránkách školy.

Vzhledem k tomu, že otázky v dotazníku byly koncipovány tak, aby se studenti při jeho vyplňování museli sami nad sebou zamyslet a udělat si pro sebe malé sebehodnocení, vnímám samotné vyplnění dotazníku jako přínos pro studenta.

Jak jsem uvedla v úvodu, není nic důležitějšího, než uvědomění si toho kdo jsem, čeho chci dosáhnout a co jsem proto schopen udělat.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Rozhodování o volbě budoucího povolání představuje náročný proces, který do značné míry může ovlivnit úspěšnost budoucího absolventa při jeho vstupu na trh práce. Takové rozhodování nepochybně klade vyšší nároky nejen na rozhodovací schopnosti studentů, potažmo jejich rodičů, ale také na schopnost získávat a zpracovávat potřebné informace. Proces volby povolání se však neodehrává jen v rovině práce s informacemi a jejich zpracování. Jeho průběh a především výsledek je determinován celou řadou dalších faktorů, souvisejících zejména s psychosociálními charakteristikami rozhodující se osoby. Zároveň však lze předpokládat, že volba povolání nemusí být vždy vyústěním cílevědomého rozhodovacího procesu, ale v řadě případů může být výsledkem iracionální či náhodné volby. Cílem tohoto výzkumu bylo zmapovat faktory, které studenty nejvíce ovlivňují při volbě budoucího povolání a zjistit zda vybrané faktory studenty ovlivňují rozdílně či stejně z hlediska pohlaví.

Celý výzkumný soubor, tj. studenty oktáv a čtvrtých ročníků gymnázia a studenty čtvrtých ročníků střední průmyslové školy a obchodní akademie (dále jen SOŠ), jsem rozdělila podle pohlaví na dívky a chlapce.

Výzkumný soubor tvoří celkem 203 studentů, z toho 103 dívek a 100 chlapců.

Výsledná data jsou seřazena podle pořadí výzkumných otázek (dále jen VO).

4.1 Analýza a interpretace dat z výzkumu

VO 1. Jaké povolání volí studenti nejčastěji?

Otázka v dotazníku č. 1. *Uveďte jaké povolání chcete vykonávat, čím byste chtěl(a) být?*

Tab. 2. Nejžádanější povolání

Pořadí	Dívky	Chlapci
1.	Manager	Strojní inženýr
2.	Tlumočník, překladatel	Programátor
3.	Psycholog	Manager
4.	Učitel	Elektrotechnik

Pořadí	Dívky	Chlapci
5.	Právník	Voják
6.	Architekt	Psycholog
7.	Lékař	Právník
8.	Ekonom	Elektrikář
9.	Grafik	Grafik
10.	Účetní	Designér

Komentář: Vzhledem k tomu, že na první dotazníkovou otázku odpovědělo 196 respondentů z celkového počtu 203, je evidentní, že celkem 96,5 % studentů maturitního ročníku má představu o svém budoucím povolání. Z celkového počtu 103 dívek neuvedla pouze 1 dívka čím by chtěla být a z celkového počtu 100 chlapců neuvedlo budoucí povolání 6 chlapců. Vzhledem k vysoké četnosti uváděných povolání jsem z nejčastěji uváděných povolání vytvořila *tab. 2. Nejžádanější povolání*, kde jsou jednotlivá povolání seřazeny podle oblíbenosti, a to tak, že na 1. místě je povolání nejžádanější a na 10. místě povolání méně žádané.

Příloha č. 1 k otázce v dotazníku č. 1 ***U uvedených odborných směrů Národní soustavy povolání, označte jeden směr, do kterého podle Vašeho názoru, Vámi vybrané povolání náleží:***

Cílem této přílohy bylo mimo jiné upozornit studenty na existenci Národní soustavy povolání (dále jen NSP), která je významným zdrojem informací především v oblasti profesního vzdělávání a to ve všech jeho stupních.

Základním prvkem struktury NSP je povolání. Povoláním je podle § 5 písmeno f) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, standardizovaný souhrn pracovních činností podle jejich obvyklého seskupení na trhu práce, jejichž výkon předpokládá určitou odbornou a další způsobilost. Vzhledem k tomu, že NSP monitoruje a eviduje požadavky na výkon jednotlivých povolání na trhu práce, vznikla otevřená, všeobecně dostupná databáze povolání (na internetových stránkách MPSV), která reálně odráží situaci na trhu práce a přináší důležité informace o kvalifikačních požadavcích, které se následně promítají do všech úrovní vzdělávání. Jednotlivá povolání lze nalézt podle své

odbornosti v příslušném odborném směru NSP. Vzhledem k tomu, že existují povolání, která spadají do více odborných směrů, považovala jsem zařazení této přílohy k dotazníkové otázce č. 1 za nutnou, abych zjistila odborné zaměření studentů, neboť např. profesi laborant lze nalézt v odborném směru chemie, potravinářství a krmivářství i ve zdravotnictví a farmacii.

Tab. 3. Zvolené odborné směry NSP

Odborný směr	Dívky		Chlapci	
	SOŠ	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium
Bankovníctví, pojišťovnictví	2	1		1
Bezpečnost práce, ochrana majetku a osob		2	1	
Činnost zájmových, politických, církevních a jiných organizací		1		
Doprava a logistika			3	
Ekonomika, administrativa, personalistika	12	5	1	3
Elektronické komunikace			1	
Elektrotechnika			11	1
Energetika			1	
Hornická činnost			1	
Chemie	3			1
Informační služby, publicistika	2	3	5	
Informační technologie				4
Lesní hospodářství				1
Management	6	4	2	2
Obchod, marketing a reklama	4	2	1	1
Ozbrojené složky	1		6	
Pohostinství, gastronomie, cestovní ruch	2	1		
Polygrafie			1	
Potravinářství a krmivářství	1		1	
Požární ochrana				2
Právo	2	5	1	2
Psychologie a sociologie	2	8	3	2
Služby provozní a osobní	2		1	2
Sociální péče	1	1		

Odborný směr	Dívky		Chlapci	
	SOŠ	Gymnázium	SOŠ	Gymnázium
Sport			2	1
Státní správa	1			1
Stavebnictví		4	1	2
Strojírenství			15	3
Umění a kultura		3	4	3
Věda a výzkum	1	1	2	
Výchova a vzdělávání	4	6		2
Zdravotnictví a farmacie	1	4	1	1
Zemědělství a veterinární péče		3		
Zeměměřičství		1		1
Životní prostředí	1			

Komentář: Z výsledků tab. 2. vyplývá, že nejvíce dívek, celkem 17,5 %, volilo z nabízených odborných směrů *Ekonomiku, administrativu, personalistiku* a nejvíce chlapců, celkem 18 %, volilo *Strojírenství*. Z předkládaných výsledků lze usuzovat, že studovaná střední škola má vliv na výběr povolání, neboť směr *Ekonomika, administrativa, personalistika* volilo 96 % dívek SOŠ - Obchodní akademie a 97 % chlapců SOŠ - obor *Strojírenství* volilo odborný směr *Strojírenství*.

Respondenti gymnázia mají všeobecné zaměření a proto i jejich volba odborných směrů je rozmanitější. Dívky gymnázia zvolily celkem 18 odlišných směrů a daly by se rovnoměrně rozřadit po 3 dívkách do každého směru. Chlapci gymnázia zvolili 20 směrů a dali by se rovnoměrně rozřadit po 2 chlapcích do každého směru.

VO 2. Jak studenti vnímají prestiž povolání?

Vnímání prestiže povolání představuje poměrně složitě vnitřně diferencovaný sociální jev, do kterého se v různých částech a v různém měřítku promítají vlivy věku, pohlaví, vzdělání, životních postojů, hodnotového žebříčku, módních trendů a také názorů na aktuální společenský vývoj. Peněžní ohodnocení profese a mocenský status spojený s výkonem funkce či pozicí v řídicí hierarchii jsou sice nikoli nepodstatnými, ale jen dílčími kritérii toho, v jakém pořadí a jakou prestiž studenti jednotlivým povoláním přisuzují.

Otázka v dotazníku č. 2. **Označte jednu z níže uvedených okolností, která je pro Vás nejdůležitější při posuzování prestiže povolání:**

Tab. 4. Posuzování prestiže povolání

Okolnosti při posuzování prestiže povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Znalosti</i>	25	24,3	19	19	44	21,7
<i>Důležitost pro společnost</i>	13	12,6	23	23	36	17,7
<i>Zodpovědnost pracovníka</i>	10	9,7	9	9	19	9,4
<i>Praktická potřeba</i>	17	16,5	9	9	26	12,8
<i>Moc pracovníka</i>	3	2,9	2	2	5	2,5
<i>Nezávislost profese</i>	4	3,9	6	6	10	4,9
<i>Nadání pro profesi</i>	8	7,8	4	4	12	5,9
<i>Výše příjmů</i>	21	20,4	25	25	46	22,6
<i>Jiná</i>	2	1,9	3	3	5	2,5

Komentář: Značnou roli v hodnocení prestiže povolání mají podle respondentů příjmy, znalosti a důležitost pro společnost. Okolnosti, na jejich základě respondenti určují prestiž povolání přitom mohou pomoci vysvětlit, volbu jejich budoucího povolání, obzvláště, když se na přední pozice dostala okolnost *výše příjmů*. Okolnost *výše příjmů* označilo celkem 20,4 % dívek a 25 % chlapců. To znamená, že hodnota peněz se u studentů dostává mezi nejdůležitější hodnoty v životě a právě proto posuzuje prestiž povolání, téměř čtvrtina respondentů podle *výše příjmů*.

U dívek je při posuzování prestiže povolání důležitější jen *znalost, kterou profese vyžaduje*, tuto okolnost označilo celkem 24,3 % dívek a za *výší příjmů* se u dívek umístila *praktická potřeba profese*, tuto okolnost vybralo 16,5 % dívek.

U chlapců se hned za *výší příjmů*, která byla na prvním místě, umístila *důležitost profese pro společnost*, kterou zvolilo 23 % studentů a 19 % studentů označilo *znalosti, které profese vyžaduje*.

U položky *jiná* uvedly dívky *pracovní prostředí, pracovník není vázán jen na jeden obor práce* a chlapci uvedli *všechny, pomoc druhým, bezpečnost těžební oblasti*.

Otázka v dotazníku č. 3 *Považujete Vámi vybrané povolání za prestižní?*

Tab. 5. *Posouzení prestiže u studenty zvoleného povolání*

Považujete vámi vybrané povolání za prestižní	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	86	83,5	71	71	157	77,3
<i>Ne</i>	17	16,5	29	29	46	22,7

Komentář: Většina respondentů, konkrétně 83,5 % dívek a 71 % chlapců odpovědělo, že své budoucí povolání považují za prestižní.

Odůvodnění u své volby uvedlo ale jen 44 % dívek a 46,6 % chlapců.

Nejčastěji v odůvodnění pro volbu *Ano* uvedlo celkem 34 dívek (po kategorizaci zadavatele dotazníku) *důležitost, lépe placená práce, úcta, potřeba, zodpovědnost*. Pro volbu *Ne* uvedlo 10 dívek, *žádné vysoké společenské postavení, povolání nechci pro peníze, nízký plat, malé uplatnění*.

Celkem 34 chlapců v odůvodnění pro volbu *Ano* uvedlo (po kategorizaci zadavatele dotazníku) *znalosti, povolání je žádané, důležitost profese, přínos pro společnost* a pro volbu *Ne* uvedlo celkem 14 chlapců *dostupné pro každého, zvládne každý, moc hodin v práci*.

Celkem 17 dívek, jež označily, že své povolání nepovažují za prestižní uváděly tyto povolání: -učitel ve 4 případech, -počítačový grafik ve 3 případech, -personalista, -veterinář, -zoolog, -podnikatel, -účetní ve 2 případech, -pracovník státní správy, -sociální pracovník, -psycholog a jedna dívka neuvedla žádné povolání.

Celkem 29 chlapců jež označili, že své povolání nepovažují za prestižní uváděli tyto povolání: -programátor, -IT technik, -fyzioterapeut, -profesionální hasič, -stavební inženýr, -lesní hospodář, -kytarista, -archeolog, -zahradník, -chemik v průmyslu, -podnikatel, -horník, -elektrikář ve 3 případech, -policista, -učitel ve 2 případech, -konstruktér, -herec, -psycholog, -speciální pedagog, -fotbalový trenér, -seřizovač CNC, -kominík a šest chlapců neuvedlo žádné povolání.

Otázka v dotazníku č. 4 *Doplňte jedno povolání, které je podle Vašeho názoru nejvíce prestižní:*

Tato otázka si kladla za cíl zjistit jaké povolání je podle studentů středních škol prestižní a hlavně jaké mají studenti povědomí o rovnosti postavení mužů a žen v pracovně právních vztazích. Rovné příležitosti pro muže a ženy a zásady diskriminace v pracovněprávních vztazích jsou zakotveny v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Deklaruje se zde povinnost zaměstnavatelů zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky včetně odměňování za práci a jiných peněžitých plnění, odbornou přípravu a příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání. Pokud jsou studenti v této oblasti znalí, uvedou stejné povolání pro muže i pro ženu.

Tab. 6. Prestižní povolání z pohledu studentů

Pořadí	PRESTIŽNÍ POVOLÁNÍ	
	Pro muže	Pro ženu
1.	Lékař	Lékař
2.	Právník	Právník
3.	Manager	Manager
4.	Soudce	Prezident
5.	Prezident	Politik
6.	Politik	Učitel
7.	Podnikatel	Soudce
8.	Informatik	Modelka
9.	Učitel	Herečka
10	Herec	Účetní

Komentář: Z analýzy výsledků došlo k překvapivému zjištění. Jen 31 respondentů z celkového počtu 203, což je 15 %, akceptuje rovné příležitosti pro muže a ženy v pracovněprávních vztazích. Rovné příležitosti neakceptuje 75 % respondentů. Tito uvedli prestižní povolání jiné pro muže a jiné pro ženu. Celkem 10 % respondentů neuvádělo žádné prestižní povolání. Těchto 10 % studentů nelze nijak komentovat, neboť důvodem nevyplnění této dotazníkové otázky může být jen neochota k jejímu vyplnění.

Zjištěná povolání byla přesto seřazená od nejprestižnějšího po méně prestižní pro muže a pro ženy zvlášť. Pod pořadovými čísly 1. – 10. jsou v tabulce 6. seřazena povolání od nejprestižnějšího po méně prestižní.

Srovnáme-li výsledky předmětného výzkumu s výzkumem prestiže povolání realizovaným v roce 2012 mezi občany ČR (viz. tab. 1.) dojdeme k závěru že studenti se s českou populací shodli pouze v povolání lékař, které zaujímá v žebříčku prestiže profesí první pozici. K tomu lze snad jen dodat, že úvahy o tom, že prestiž lékařů poklesne v souvislosti s akcí „děkujeme odcházíme“ se ani tímto výzkumem nepotvrdily.

S českým národem se studenti výrazně rozcházejí v názoru na politiky. Studenti umístili profesi politika mezi 5 a 6 pozici, kdežto ve výzkumu z roku 2012 se poslanec umístil na poslední 26. pozici, tj. až za profesí uklízečky. Podle Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR tzn., že současný stav naší politické scény se promítl do výrazného poklesu prestiže všech povolání nějak spjatých s politikou (včetně novinářů) Protože prestiž profese lze vnímat jako určitý průřezík sociální struktury společnosti s její hodnotovou strukturou, tak toto zjištění znamená, že celkově je naše společnost, až na politickou scénu, stabilizovaná.

VO 3. Mají studenti zájem o studium na vysoké škole a jak hodnotí svoji školní úspěšnost?

Vzdělání je jedním z primárních faktorů, který určuje sociální postavení jedince na společenském žebříčku. Zvolená vzdělávací dráha velkou měrou ovlivňuje i jeho úspěšnost na trhu práce. Volba další vzdělávací dráhy spoluurčuje nejenom individuální vzdělávací posun studentů, ale i lepší uplatnění na trhu práce, což může představovat i potenciální riziko vyloučení v rovině individuální, sociální, ekonomické, skupinové nebo prostorové (např. ztráta sebevědomí, sebeúcty, příjmů, sociální izolace, vyloučení v určitých sociálních skupinách, propadnutí sociálně-patologickým jevům apod.). Zda-li zvolená vzdělávací a profesní dráha odpovídá zájmům a možnostem studenta, je podstatné rovněž z hlediska zdravého rozvoje osobnosti, spokojenosti, úspěšnosti a využití jeho potenciálu.

Otázka v dotazníku č. 5 *Chcete po ukončení studia na střední škole studovat na vysoké škole?*

Tab. 7. Zájem o studium na vysoké škole

Zájem o studium na vysoké škole	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	98	95,1	79	79	177	87,2
<i>Ne</i>	5	4,9	20	20	25	12,3
<i>Neuvedl</i>	0	0	1	1	1	0,5

Komentář: Vzhledem k tomu, že výzkum je zaměřen na studenty středních škol v sekundární úrovni vzdělávání s předpokladem terciální úrovně vzdělávání byl vysoký zájem o studium na vysoké škole očekáván. Zájem o studium na vysoké škole 87,2 % respondentů toto očekávání jenom potvrdil.

U podotázky uveďte proč NE, uváděli (po kategorizaci zadavatele dotazníku) dívky i chlapci jako nejčastější důvody: *titul není potřeba, nechci se už učit, nedostatek financí*. Jedna dívka uvedla, že nechce studovat na vysoké škole, protože *se tam učí zastaralé věci*.

U podotázky uveďte proč ANO, uváděli (po kategorizaci zadavatele dotazníku) chlapci i dívky nejčastěji: *vzdělání je potřeba, lepší pracovní nabídky, maturita dnes nic není, zkusit to, další rozvoj*. Našli se i takoví respondenti, celkem 8 chlapců, kteří uvedli, že chtějí studovat na vysoké škole, protože se jim *ještě nechce pracovat a chtějí si prodloužit studentský život*.

Celkem 97 % studentů gymnázia u podotázky uveďte proč ANO uvedlo, že musí, neboť gymnázium je všeobecně zaměřeno a připravuje je právě na studium na vysoké škole. Po absolvování gymnázia nic konkrétního neumí, tudíž by těžko našli uplatnění na trhu práce. Nelze než s důvody studentů gymnázia souhlasit. Obzvláště, když oborové přijímací zkoušky na vysokou školu vycházejí z učiva gymnázia.

V poslední době, spolu s narůstajícím počtem studentů vysokých škol a s rostoucím počtem absolventů s terciárním vzděláním se často vedou diskuse o tom, jaká by měla být vzdělávací politika státu v této oblasti. Domnívám se, že vzdělávací politika státu by měla reagovat na požadavky trhu práce. S ohledem na demografické, geografické, historické,

sociální a zejména ekonomické podmínky v jednotlivých krajích, které zřetelně ovlivňují oblast zaměstnavatelů. Je důležité, aby regionální vzdělávání reflektovalo výše uvedená specifika a aby přizpůsobovalo studijní nabídku takovým způsobem, který by byl v souladu s koncepcí regionálního rozvoje příslušného kraje a který by přispíval ke sladování nabídky a poptávky po pracovní síle.

Otázka v dotazníku č. 6 *Vaši školní úspěšnost během studia na střední škole, hodnotíte jako:*

Tab. 8. *Hodnocení školní úspěšnosti*

Hodnocení školní úspěšnosti	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Výborná</i>	11	10,7	5	5	16	7,9
<i>Nadprůměrná</i>	29	28,1	35	35	64	31,5
<i>Průměrná</i>	62	60,2	55	55	117	57,6
<i>Podprůměrná</i>	1	1	5	5	6	3

Komentář: Uvažujeme-li za nadprůměrnou školní úspěšnost hodnocení *výbornou* a *nadprůměrnou*, pak 61,2 % dívek a 60 % chlapců má průměrnou školní úspěšnost, z toho 1 dívka a 5 chlapců podprůměrnou.

Zvláštní je, že položku *podprůměrná* zvolilo pouze 6 respondentů. Vzhledem k tomu, že výzkum byl prováděn v devíti třídách a z informací ředitelů škol vím, že v každé třídě jsou obvykle 2 studenti, kteří bývají klasifikováni na vysvědčení nedostatečnou, měli by se alespoň tito respondenti, v počtu 18 studentů, hodnotit podprůměrně.

Jelikož 87,2 % studentů chce studovat na vysoké škole a nadprůměrná školní úspěšnost značí vhodný potenciál k úspěšnému studiu (tento má 26,6 % studentů) na vysoké škole doufám, že studenti srovnali své dispozice s nároky VŠ a učinili adekvátní rozhodnutí o volbě dalšího vzdělávání. Zvolená vzdělávací a profesní dráha má totiž významný vliv na zdraví rozvoj osobnosti, spokojenost a úspěšnost.

VO 4. Existují u studentů statisticky významné rozdíly ve vlivu školní úspěšnosti při výběru vysoké školy z hlediska pohlaví?

H1: Z hlediska pohlaví ovlivňuje studenty při výběru vysoké školy školní úspěšnost rozdílně.

Nulová a alternativní hypotéza:

H_{10} : Z hlediska pohlaví ovlivňuje studenty při výběru vysoké školy školní úspěšnost stejně.

H_{1A} : Z hlediska pohlaví ovlivňuje studenty při výběru vysoké školy školní úspěšnost rozdílně.

Pro ověření hypotézy H1 byl užit test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, neboť proměnné mezi nimiž ověřuji rozdíly nabývají pouze dvou alternativních kvalit.

Tato čtyřpolní tabulka byla sestavena z údajů dotazníkové otázky č. 7 a základního údaje o respondentech v záhlaví dotazníku – pohlaví

Tab. 9. Pozorované a očekávané četnosti H1

Školní úspěšnost	Dívky	Chlapci	Σ
Ovlivňuje při výběru VŠ	79 (a)	48 (b)	127 (a+b)
Neovlivňuje při výběru VŠ	24 (c)	52 (d)	76 (c+d)
Σ	103 (a+c)	100 (b+d)	203 (n)

Hladinu významnosti jsem zvolila 0,05, což znamená 5% pravděpodobnost, že neoprávněně odmítnu nulovou hypotézu H_{10} .

Při testování nulové hypotézy jsem zvolila testové kritérium pro čtyřpolní tabulku:

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 203 \cdot 8737936 : 99415600$$

$$\chi^2 = 17,8$$

Vypočítanou hodnotu chí-kvadrátu jsem srovnala s hodnotou kritickou, která je uvedena ve statistických tabulkách (viz. příloha P III). Nejprve jsem však určila stupeň volnosti. Vzhledem k tomu, že čtyřpolní tabulka má vždy 1 stupeň volnosti, vypočítanou hodnotu χ^2 jsem proto srovnala s kritickou hodnotou pro 1 stupeň volnosti a zvolenou hladinu významnosti (0,05).

$$\text{Kritická hodnota } \chi^2_{0,05}(1) = 3,841 < \chi^2 = 17,8$$

a proto odmítám nulovou hypotézu a **přijímám hypotézu alternativní**. Tento závěr přijímám s 95% jistotou.

Zjištění: Z hlediska pohlaví ovlivňuje studenty při výběru vysoké školy školní úspěšnost rozdílně.

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů školní úspěšnost při výběru VŠ ovlivňuje celkem 79 dívek, což je 76,7 % a 48 chlapců, což je 48 %.

VO 5. Jaký temperament studenty nejvíce vystihuje a ovlivňuje je při výběru povolání?

Rozdíly v temperamentu se projevují individuální citovou vzrušivostí, větším či menším sklonem k vnějšimu projevování používaných citů, rychlosti pohybů, řeči mimiky atp.

Temperament hraje důležitou roli při rozhodování o vhodném povolání. Například dobré snášení rutinních a opakujících se činností je důležitým požadavkem pro řemeslníky. Lidé patřící k tzv. pohybovým typům nejsou vhodní pro sedavá zaměstnání. A to platí samozřejmě i naopak, jiná povolání zase vyžadují právě lidi, kteří mají rádi pohyb. V teoretické části práce v kapitole 2.1.1 uvádím vlastnosti projevující se v činnosti, tj. v práci a v učení u zkoumaných temperamentů Sangvinika, Flegmatika, Cholerika a Melancholika. Do dotazníkové otázky č. 8. byl studentům u každého temperamentu vložen výčet těch nejzákladnějších vlastností.

Otázka v dotazníku č. 8. ***Označte jeden z níže uvedených temperamentů, který Vás nejvíce vystihuje:***

Tab. 10. Temperament studentů

Temperament	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Cholerik</i>	13	12,6	9	9	22	10,8
<i>Sangvinik</i>	50	48,6	40	40	90	44,3
<i>Flegmatik</i>	31	30,1	42	42	73	36
<i>Melancholik</i>	9	8,7	9	9	18	8,9

Komentář: Jelikož všichni respondenti, tj. celkem 203 studentů, označilo svůj temperament, lze usuzovat, že každý z nich si je svých vlastností vědom. Jak vyplývá z výsledků tab. 10., u dívek převažuje *sangvinik*. Tento temperament označilo 48,6 % dívek. U chlapců převažuje *flegmatik*, tento temperament označilo 42 % chlapců, ale hned 40 % chlapců označilo temperament *sangvinik*. To znamená, že celkem 44,3 % studentů vystihuje temperament *sangvinika*. Mezi kladné vlastnosti *sangvinika* projevující se v činnosti, tedy v práci a učení, patří: schopnost konat několik různých činností současně, pestrost činností a zájmů, rychlé tempo, stálá aktivita, rozhodnost, pružnost, praktičnost, podnikavost.

V současnosti se hodně hovoří o tom, že do kategorie mužských vlastností slibující úspěch v zaměstnání se v poslední době zařazuje stále víc ženských vlastností, například mírnost, duševní harmonie a schopnost přizpůsobit se, které prý nejvíce chrání před obávanou reakcí na nudu.

Otázka v dotazníku č. 9. **Ovlivňuje Vás při výběru povolání Váš temperament?**

Tab. 11. Vliv temperamentu při výběru povolání

Ovlivnění temperamentem při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	58	56,3	52	52	110	54,2
<i>Ne</i>	45	43,7	48	48	93	45,8

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo vliv temperamentu při výběru povolání celkem 110 studentů, což je 54,2 %. Z toho bylo celkem 58 dívek a 52 chlapců.

Z celkového počtu 58 dívek, jež ovlivňuje temperament při volbě povolání mají 3 dívky temperament cholerika, 39 dívek temperament sangvinika, 13 dívek temperament flegmatika a 3 dívky temperament melancholika.

Z celkového počtu 52 chlapců, jež ovlivňuje temperament při volbě povolání má 5 chlapců temperament cholerika, 24 chlapců temperament sangvinika, 19 chlapců temperament flegmatika a 4 chlapci temperament melancholika.

VO 6. Jaké schopnosti studenty nejvíce ovlivňují při výběru povolání?

Rozdíly ve schopnostech se projevují v kapacitních vlastnostech člověka, které podmiňují úspěšné vykonávání jeho činnosti, a to po stránce kvalitativní, kvantitativní, časové a výkonové. V jádru nejvhodnějšího povolání je pochopení svých přirozených schopností. Své schopnosti může student pochopit pouze při činnosti, která by měla být různorodá, podnětná, kreativní apod.

Otázka v dotazníku č. 10. ***Označte jednu z níže uvedených schopností, kterou podle Vašeho názoru nejvíce máte:***

Tab. 12. Schopnosti studentů

Schopnosti	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Řídící</i>	15	14,5	13	13	28	13,8
<i>Technické</i>	4	3,9	25	25	29	14,3
<i>Matematické</i>	12	11,7	14	14	26	12,8
<i>Prostorové</i>	6	5,8	13	13	19	9,3
<i>Jazykové</i>	14	13,6	3	3	17	8,4
<i>Administrativní</i>	14	13,6	1	1	15	7,4
<i>Sociální</i>	27	26,2	20	20	47	23,2
<i>Umělecké</i>	8	7,8	7	7	15	7,4
<i>Vědecké</i>	1	1	3	3	4	1,9
<i>Jiné</i>	2	1,9	1	1	3	1,5

Komentář: Pro pochopení co každá schopnost vyjadřuje, byla v dotazníku u každé schopnosti uvedena její stručná charakteristika.

Celkem 200 respondentů označilo jednu z předkládaných schopností v dotazníku, jen 3 respondenti, tj. 2 dívky a 1 chlapec označilo možnost jiné. Dívky zde uvedly *zručnost, trpělivost*. Chlapec uvedl *systematické myšlení*.

Za účelem zjištění, jakou schopnost u sebe respondenti nejvíce vnímají, uvádím pořadí prvních tří schopností, které dívky a chlapci nejvíce označovali.

U dívek pořadí schopností vypadá následovně: na 1. místě schopnost *sociální* uvedlo 26,2 % dívek, na 2. místě schopnost *řídící* označilo 14,5 % dívek a na 3. místě se umístila schopnost *jazyková a administrativní*, kterou označilo shodně 13,6 % dívek.

U chlapců vypadá pořadí schopností následovně: na 1. místě schopnost *technická*, tuto označilo 25 % chlapců, na 2. místě schopnost *sociální* označilo 20 % chlapců a na 3. místě se umístila schopnost *matematická*, kterou označilo 14 % chlapců.

Z výše uvedeného vyplývá, že respondenti u sebe vnímají nejvíce schopnost *sociální*, tj. empatie, chápání lidí, citlivého a ohleduplného jednání.

Otázka v dotazníku č. 11. ***Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaše schopnosti?***

Tab. 13. Vliv schopnostmi při výběru povolání

Ovlivnění schopnostmi při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	90	87,4	87	87	177	87,2
<i>Ne</i>	13	12,6	13	13	26	12,8

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo vliv schopností při výběru povolání celkem 177 studentů, což je 87,2 %. Z toho bylo 90 dívek a 87 chlapců.

Srovnáme-li analýzu výsledků uvedených v tab. 12 s výsledky tab. 13 musíme konstatovat, že pořadí schopností, které studenti u sebe nejvíce vnímají označují současně i pořadí schopností, které je nejvíce ovlivňují při volbě povolání, a to u dívek i u chlapců. Respondenti, kteří uváděli, že je schopnosti neovlivňují při výběru povolání, tj. 13 dívek

a 13 chlapců jsou totiž rovnoměrně rozvrstveni do všech nabízených položek, tudíž se pořadí schopností nijak nezměnilo.

VO 7. Jaké mají studenti nějaké zájmy a ovlivňují je při výběru povolání?

Zájmy přinášejí studentům nejenom osobní uspokojení, ale pomáhají jim v učení a posilují jejich osobní vlastnosti jako jsou pozornost, vůle, schopnost systematická a soustředěná práce. Pro úspěšnou volbu povolání má poznání svých zájmů, podle mnoha odborníků, prokazatelně největší vliv na vhodný výběr povolání. Zájmy se přímo podílejí na vytváření životních plánů a ideálů. Má-li student zájmy jasně vyhraněné, má daleko lepší představu o tom, co by chtěl v budoucnu dělat a hlavně má šanci být ve své profesi úspěšný.

Otázka v dotazníku č. 12. *Máte nějaké zájmy?*

Tab. 14. Zájmy studentů

Existence zájmů	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní. četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	95	92,2	92	92	187	92,1
<i>Ne</i>	8	7,8	8	8	16	7,9

- pokud ANO převažuje složka:

Tab. 15. Složky zájmů studentů

Složka zájmů, která převažuje	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní. četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Sportovní</i>	34	32,1	49	40,5	83	36,6
<i>Tvořivá</i>	27	25,5	16	13,2	43	18,9
<i>Přírodovědná</i>	4	3,8	5	4,1	9	4
<i>Sběratelská</i>	3	2,8	3	2,5	6	2,7
<i>Společensko vědní</i>	25	23,6	17	14,1	42	18,5
<i>Počítačová</i>	12	11,3	31	25,6	43	18,9
<i>Jiná</i>	1	0,9	0	0	1	0,4

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů má nějaké zájmy celkem 187 studentů, což je 92 %. Z toho je celkem 95 dívek a 92 chlapců. Tito studenti měli označit, která složka zájmů u nich převažuje. Vzhledem k tomu, že někteří respondenti označovali více složek zájmů dochází k tomu, že celkový počet složek zájmů převyšuje počet respondentů majících zájmy o 40.

Dívky označily celkem 106 složek zájmů a chlapci celkem 121 složek zájmů. U dívek převažuje složka *sportovní* (32,1 %), *tvůrčivá* (25,5 %) a *společensko vědní* (23,6 %). U chlapců převažuje složka *sportovní* (36,6 %), *tvůrčivá* (18,9 %) a *počítačová* (18,9 %). Dívka, která označila možnost *jiné* zde uvedla *jazyky*. Výsledky tabulky 15. prokázaly, že mezi respondenty, z hlediska pohlaví, je vyváženost mezi složkami zájmů, jež u studentů převažují.

Otázka v dotazníku č. 13. **Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaše zájmy?**

Tab. 16. Vliv zájmů studentů při výběru povolání

Vliv zájmů při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	46	44,7	47	47	93	45,8
<i>Ne</i>	57	55,3	53	53	110	54,2

Komentář: Z celkového počtu 203 respondentů potvrdilo vliv zájmů při výběru povolání celkem 93 studentů, což je 45,8 %. Z toho bylo celkem 46 dívek a 47 chlapců.

Vzhledem k tomu, že volbu ANO zdůvodnilo pouze 51,2 % respondentů, konkrétně 22 dívek a 26 chlapců, lze usuzovat, že jen tyto respondenty ovlivňují zájmy při volbě povolání, neboť byli schopni své zájmy definovat.

Dívky nejčastěji uváděly zájmy spadající do kategorie *tvůrčivé* – 9 dívek, *společensko-vědní* – 7 dívek a *počítačové* – 6 dívek, např. *kreslení, hudba, četba, historie, chemie, práce s počítačem, tvorba webových stránek*.

Chlapci nejčastěji uváděli zájmy spadající do kategorie *počítačové* – 11 chlapců, *společensko vědní* – 9 chlapců a *tvůrčivé* – 6 chlapců, např. *počítačová grafika, tvorba webových stránek, elektronika, četba, sebezodělávání, hudba*.

VO 8. Jaké pracovní hodnoty jsou pro studenty nejdůležitější a ovlivňují je při volbě povolání?

Hodnotou nazýváme věc nebo ideu, která je člověku drahá, potřebná nebo na ní lpí. Každý student má jinou hierarchii hodnot podle toho, které staví do popředí, a které pro něj mají jen okrajový význam. V souvislosti s volbou povolání se do popředí dostávají hodnoty pracovní, jež vyjadřují co člověk od budoucího povolání očekává a co mu dává potěšení z práce.

Volba povolání by měla vycházet především z vnitřních hodnot, tedy z těch, které se vztahují k vlastní pracovní činnosti. Vždy tomu tak ale není. Jeden uchazeč o vysokoškolské studium psychologie na otázku člena přijímací komise, čemu by se chtěl v budoucnosti věnovat, odpověděl: *Nezáleží mi na tom, co budu dělat. Hlavně, abych měl dobře zařízenou pracovnu a vysoké kožené křeslo.* Nebyl přijat, ačkoliv se dostal do ústního kola po úspěšném složení pěti náročných písemných testů.

Než se student rozhodne pro konkrétní povolání, měl by mít dostatek informací o attributech spjatých s výkonem povolání, např. o charakteru pracovní činnosti, pracovním prostředí, předmětu práce, potřebné kvalifikaci, pracovní době, pracovním kolektivu. Práce by mu měla přinášet uspokojení z hlediska materiálního a existenčního (mzda, uznání), z hlediska tvořivého a rozvojového (seberealizace), z hlediska socializačního a kooperačního (komunikace s ostatními, spolupráce), kulturního (kultura společnosti) a relaxačního (odvádět od jednostranné zátěže).

Domnívám se, že pracovní uplatnění by mělo být jedním z prioritních cílů člověka, protože pokud jedinec nemá možnost vlastní seberealizace, ztrácí motivaci k práci na sobě, k překonávání překážek, ke vzdělávání a profesní přípravě, potažmo k odbornému růstu. Přitom právě vzdělání, profesní příprava a dostatek informací jsou velmi důležité pro uplatnění se na trhu práce.

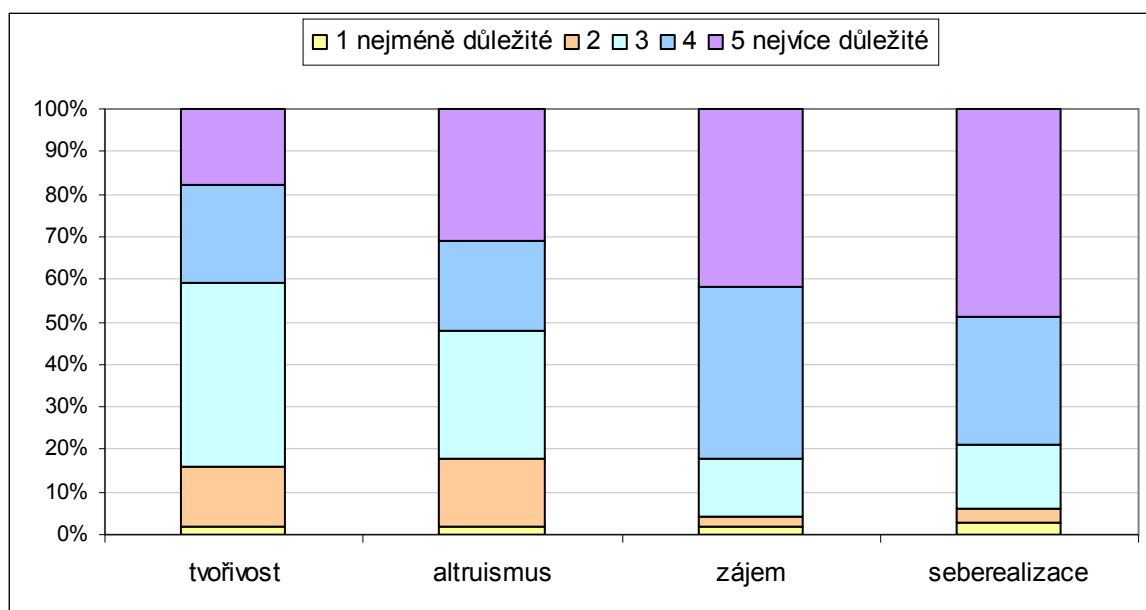
Z těchto důvodů si klade tato výzkumná otázka za cíl zjistit, jaké pracovní hodnoty studenti mají a co od svého budoucího povolání vlastně očekávají. Zjišťování pracovních hodnot vede i ke zkvalitnění poradenství, ať už odborníků či příslušníků rodiny při volbě povolání. Vzhledem k tomu, že hodnoty jsou obtížně měřitelným faktorem, použila jsem ke zjištění míry důležitosti vnitřních, vnějších a průvodních pracovních hodnot škálové otázky.

Otázka v dotazníku č. 14. *U níže uvedených pracovních hodnot, vztahujících se k vlastní pracovní činnosti,*

zakroužkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání: (nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité)

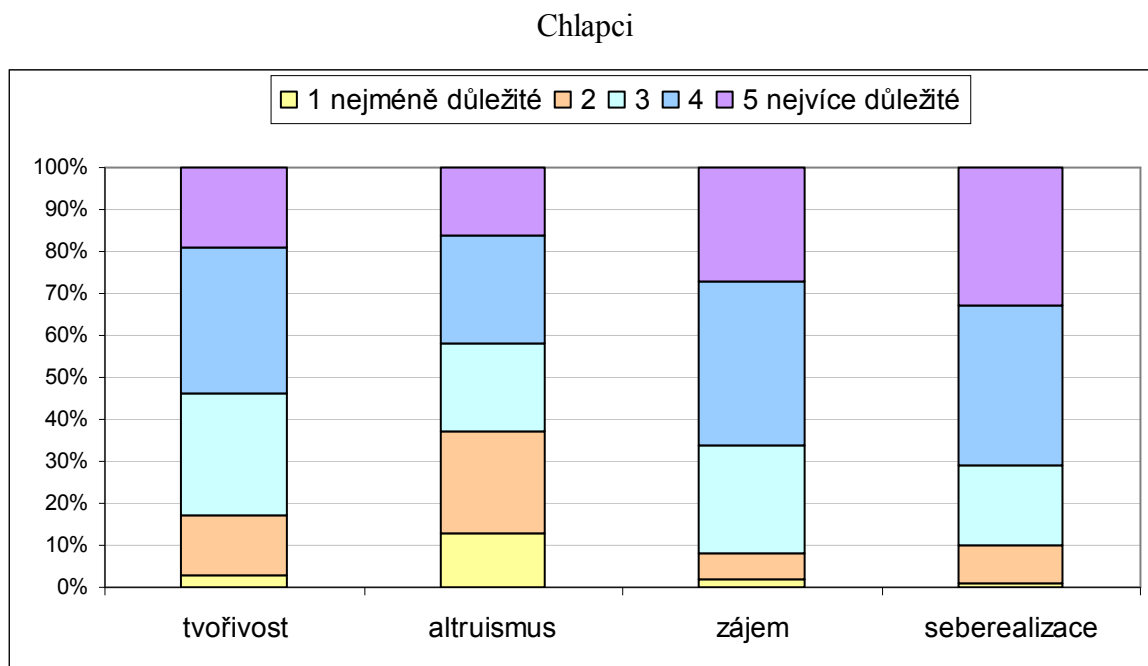
- *tvůrčivost, tj. mít povolání v němž lze využít představivost a vynalézavost*
- *altruismus, tj. svou prací pomáhat jiným*
- *práce podle zájmu*
- *seberealizace, tj. potřeba využít své schopnosti a mít pocit, že dělám něco významného*

Dívky

Graf 1. Vnitřní pracovní hodnoty dívek

Komentář: Uvažujeme-li za nejvíce důležité zakroužkování čísla 4 a 5 na škále, pak 82 % dívek chce práci podle zájmu, 79 % dívek se chce ve svém povolání seberealizovat, 52 % dívek chce svou prací pomáhat jiným a 41 % dívek chce mít povolání, v němž mohou využít svou představivost a vynalézavost.

Graf 2. Vnitřní pracovní hodnoty chlapců

Komentář: Uvažujeme-li za nejvíce důležité zakroužkování čísla 4 a 5 na škále, pak 71 % chlapců se chce ve svém povolání seberealizovat, 66 % chlapců chce práci podle zájmu, 54 % chlapců chce mít povolání, v němž mohou využít svou představitost a vynalézavost a 42 % chlapců chce svou práci pomáhat jiným.

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že z vnitřních či obsahových pracovních hodnot, vztahujících se k vlastní pracovní činnosti je pro dívky při volbě povolání nejvíce důležité mít práci podle zájmu a pak mít práci, kde by se mohly seberealizovat. A pro chlapce je nejvíce důležité zvolit si povolání, kde by se mohli především seberealizovat anebo mít práci podle zájmu.

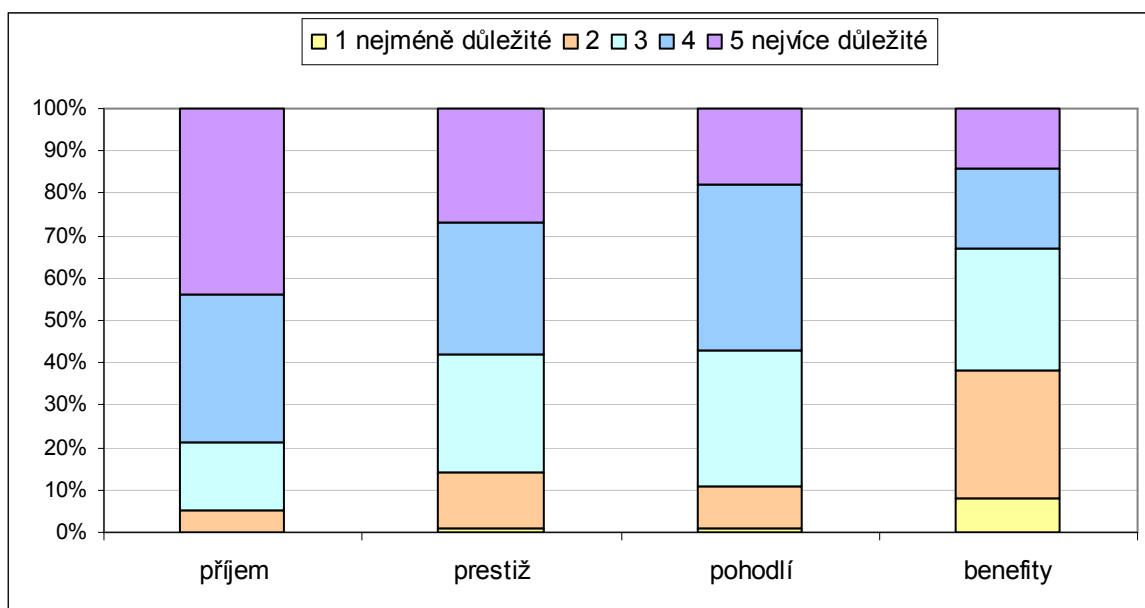
Obecně platí, že spokojenost s prací je vyšší u těch, kteří si vybrali povolání, o něž měli zájem, než u těch kteří se k upřednostňovanému povolání nedostali. Otázkou je, zdali jsou zájmy u adolescentů již dostatečně stabilní a zda pamatují na to, že mnoho povolání stejného názvu má odlišnou pracovní náplň, která se postupem času mění.

Otázka v dotazníku č. 15. *U níže uvedených pracovních hodnot, vztahujících se k prospěchu z práce,*

zakroužkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání: (nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité)

- *dobrý příjem (plat či mzdu)*
- *prestižní postavení v povolání*
- *pohodlí (mít méně stresující práci)*
- *firemní benefity (auto, mobil, aj.)*

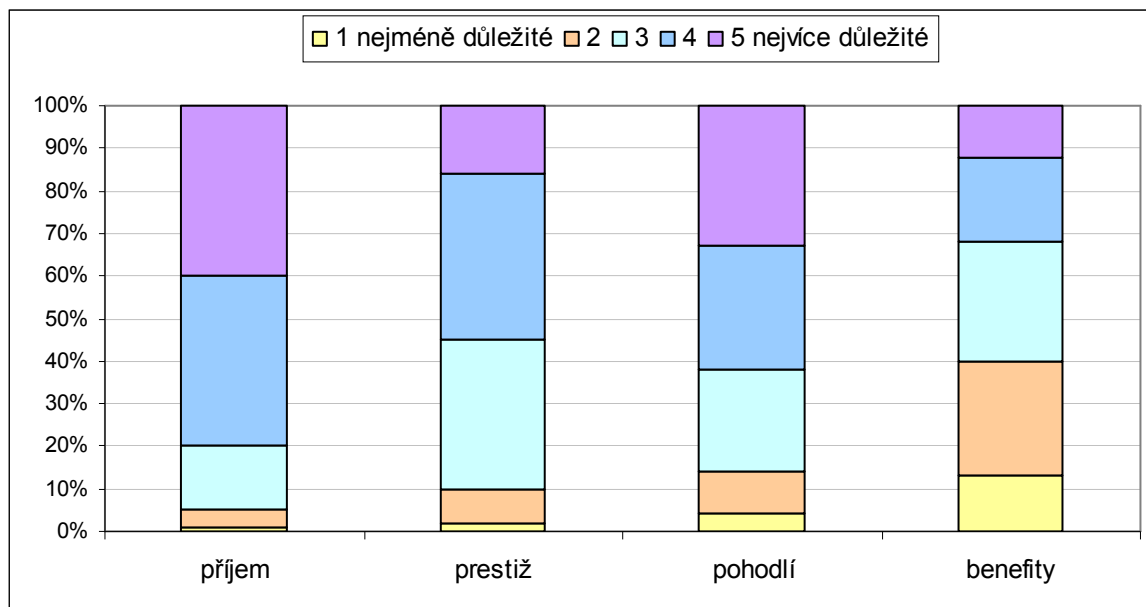
Dívky

Graf 3. Vnější pracovní hodnoty dívek

Komentář: Uvažujeme-li za nejvíce důležité zakroužkování čísla 4 a 5 na škále, pak 79 % dívek chce mít dobrý příjem, 58 % dívek chce mít prestižní postavení v povolání, 57 % dívek chce mít pohodlí (méně stresující práci) a 32 % dívek dává přednost firemním benefitům, např. auto, mobil.

Chlapci

Graf 4. Vnější pracovní hodnoty chlapců

Komentář: Uvažujeme-li za nejvíce důležité zakroužkování čísla 4 a 5 na škále, pak 80 % chlapců chce mít dobrý příjem, 62 % chlapců chce mít pohodlí (méně stresující práci), 55 % chlapců chce mít prestižní postavení v povolání a 32 % chlapců dává přednost firemním benefitům, např. auto, mobil.

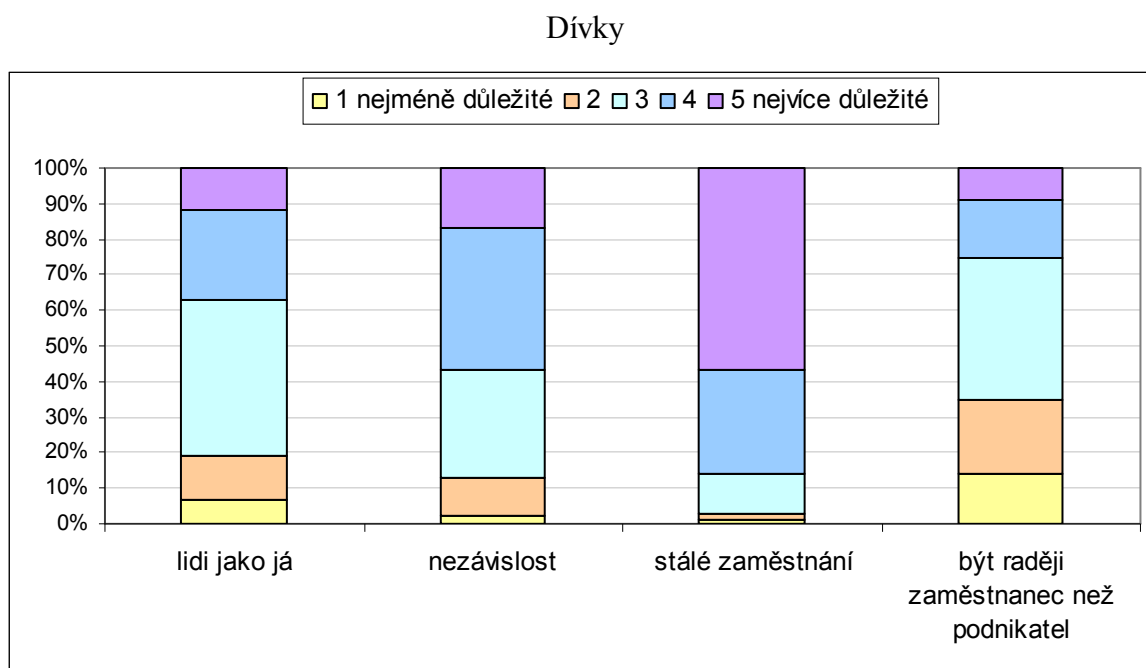
Z výše uvedených výsledků vyplývá, že z vnějších, tj. kontextových pracovních hodnot, vztahujících se k prospěchu práce, respektive návratnosti výsledků z práce je pro dívky při volbě povolání nejvíce důležité mít dobrý příjem a prestižní postavení v povolání. I pro chlapce je nejvíce důležité mít dobrý příjem, ale před prestižním postavením upřednostňují pohodlí.

Všechny tyto vnější pracovní hodnoty směřují k hodnotě, která se týká toho jak jedince vnímají jiní lidé a jaké uznání se mu ve společnosti dostává, tedy ke statusu. Status lze dosáhnout uznáním za svou práci, příjmem i prestižním postavením ve vykonávaném povolání. Potřeba postavení čili statusu je jak ukazuje graf 3. a graf 4., důležitá v průměru pro 68,5 % dívek a 67,5 % chlapců a hraje tedy důležitou roli při výběru povolání.

Otázka v dotazníku č. 16. *U níže uvedených pracovních hodnot, vztahujících se k doprovodným jevům práce,*

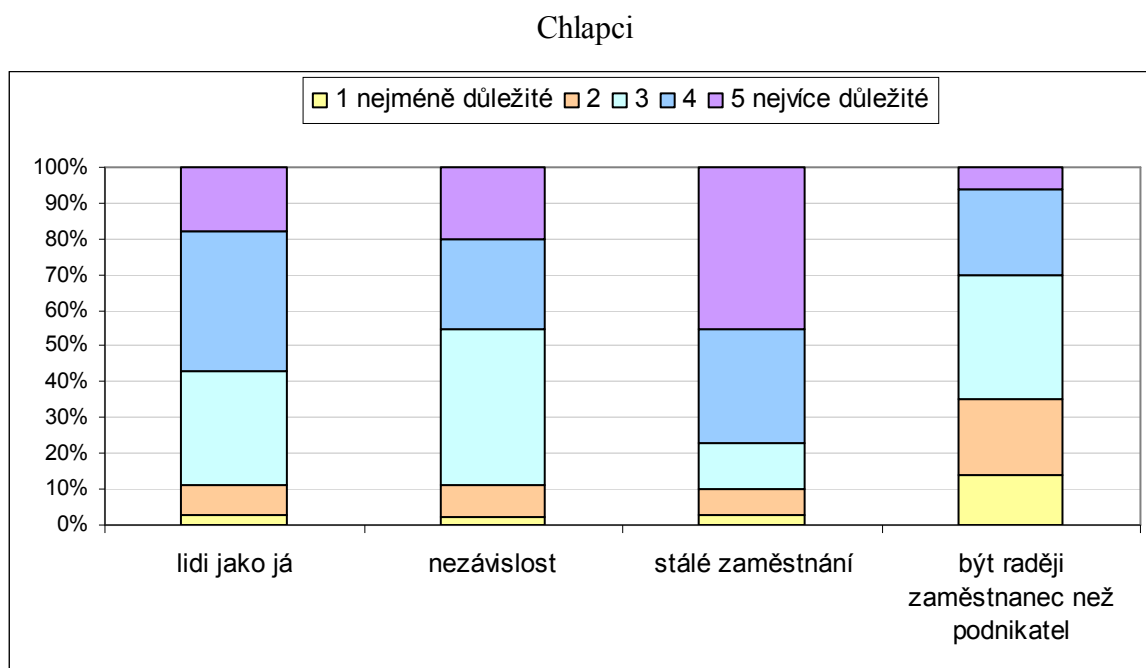
zakroužkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání: (nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité)

- *pracovat s lidmi jako já*
- *zachovat si nezávislost*
- *získat stálé zaměstnání*
- *být raději zaměstnanec než podnikatel*

Graf 5. Průvodní pracovní hodnoty dívek

Komentář: Uvažujeme-li za nejvíce důležité zakroužkování čísla 4 a 5 na škále, pak 86 % dívek chce získat stálé zaměstnání, 57 % dívek si chce zachovat nezávislost, 37 % dívek chce pracovat s lidmi jako jsou ony samy a 25 % dívek chce být raději zaměstnanec než podnikatel.

Graf 6. Průvodní pracovní hodnoty chlapců

Komentář: Uvažujeme-li za nejvíce důležité zakroužkování čísla 4 a 5 na škále, pak 77 % chlapců chce získat stále zaměstnání, 57 % chlapců chce pracovat s lidmi jako jsou oni sami, 45 % chlapců si chce zachovat nezávislost a 30 % chlapců chce být raději zaměstnanec než podnikatel.

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že z průvodních pracovních hodnot, vztahujících se k doprovodným jevům práce je pro dívky při volbě povolání nejvíce důležité získat stále zaměstnání a zachovat si nezávislost, tzn. pracovat samostatně. I pro chlapce je nejvíce důležité získat stále zaměstnání, ale před zachováním nezávislosti upřednostňují práci s lidmi jako jsou oni sami.

Není divu, že adolescenti upřednostňují hodnotu stálého zaměstnání před ostatními. Získat stále zaměstnání sebou přináší samozřejmě mnoho výhod, obzvláště když můžeme vykonávat naše vytoužené povolání. Po stránce ekonomické mají zaměstnanci pravidelný měsíční příjem, což znamená, že jsou soběstační. Mohou si vzít i úvěr či hypotéku na bydlení. Po stránce sociální se drží na stejném sociálním statusu. A po stránce psychologické, nejsou tolik vystaveni stresu z nejistot.

Otázka v dotazníku č. 17. *Ovlivňují Vás při výběru povolání pracovní hodnoty?*

Tab. 17. Vliv pracovních hodnot při výběru povolání

Ovlivňují pracovní hodnoty při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	97	94,2	85	85	182	89,7
<i>Ne</i>	6	5,8	15	15	21	10,3

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo vliv pracovních hodnot při výběru povolání celkem 182 studentů, což je 89,7 %. Z toho bylo 97 dívek a 85 chlapců.

Z analýzy výsledků odpovědí na dotazníkové otázky č. 14., 15. a 16. je zřejmé, že z vnitřních hodnot je u studentek nejvíce důležitá *práce podle zájmu* a u chlapců *seberealizace*. Z vnějších pracovních hodnot je u dívek i u chlapců nejvíce důležitý *dobrý příjem* a z průvodních pracovních hodnot je u dívek i u chlapců nejvíce důležité *získat stále zaměstnání*.

Pracovní hodnoty se během posledních desíti let staly motivačními faktory při výběru povolání, neboť právě tyto hodnoty jsou důležitým aspektem predikce spokojenosti ve vykonávaném povolání.

VO 9. Existují u studentů statisticky významné rozdíly ve vlivech osobnostních rysů při výběru povolání z hlediska pohlaví?

Osobnostní rysy člověka chápeme jako poměrně jednoduše poznatelnou strukturu faktorů, tj. temperamentu, schopností, zájmů a hodnot, které se uplatňují také při volbě povolání. Tato výzkumná otázka si klade za cíl zjistit, rozdíly ve vlivech osobnostních rysů při výběru povolání studentů.

H2: Z hlediska pohlaví je vliv osobnostních rysů při výběru povolání u studentů rozdílný.

Nulová a alternativní hypotéza:

H₂₀: Z hlediska pohlaví je vliv osobnostních rysů při výběru povolání u studentů stejný.

H_{2A}: Z hlediska pohlaví je vliv osobnostních rysů při výběru povolání u studentů rozdílný.

Pro ověření hypotézy H2 byl užit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, neboť rozhodují, zda existují rozdíly mezi dvěma jevy, které byly zachyceny pomocí nominálního měření.

Tato kontingenční tabulka byla sestavena z údajů dotazníkové otázky č. 18 a základního údaje o respondentech v záhlaví dotazníku – pohlaví

Tab. 18. Pozorované a očekávané četnosti H2

Osobnostní rysy	Dívky	Chlapci	Σ
Temperament	5 (7,1)	9 (6,9)	14
Schopnosti	51 (42,1)	32 (40,9)	83
Zájem	34 (39)	43 (37,9)	77
Pracovní hodnoty	13 (14,7)	16 (14,3)	29
Σ	103	100	203

Hladinu významnosti jsem zvolila 0,05, což znamená 5% pravděpodobnost, že neoprávněně odmítnu nulovou hypotézu H₂₀.

Pro každé pole kontingenční tabulky jsem vypočítala očekávanou četnost O tak, že jsem vynásobila vždy odpovídající marginální četnost v tabulce a tento součin jsem potom vydělila celkovou četností. Očekávanou četnost jsem pak uvedla do závorky.

Pro každé pole kontingenční tabulky jsem dále vypočítala hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$

Testové kritérium χ^2 jsem potom vypočítala jako součet hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$

pro všechna pole kontingenční tabulky:

$$\chi^2 = 0,621 + 1,881 + 0,641 + 0,196 + 0,639 + 1,936 + 0,686 + 0,202$$

$$\chi^2 = 6,802$$

Vypočítaná hodnota chí-kvadrátu je ukazatelem velikosti rozdílu mezi skutečností a vyslovenou hypotézou. Pro posouzení vypočítané hodnoty χ^2 jsem určila počet stupňů volnosti kontingenční tabulky. Pro tuto tabulku o r řádcích a s sloupcích se určí stupeň volnosti f , takto:.

$$f = (r-1) * (s-1) = (4-1) * (2-1) = 3$$

Pro vypočítaný stupeň volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 jsem ve statistických tabulkách našla hodnotu testového kritéria.

$$\text{Kritická hodnota } \chi^2_{0,05}(3) = 7,815 > \chi^2 = 6,802$$

a proto odmítám alternativní hypotézu a **přijímám hypotézu nulovou**. Tento závěr přijímám s 95% jistotou.

Zjištění: Z hlediska pohlaví je vliv osobnostních rysů při výběru povolání u studentů stejný.

Komentář: Celkem 51 dívek, což je 49,5 % při výběru povolání ovlivňují *schopnosti a zájem*, tuto položku označilo 34 dívek (33 %). Za to u chlapců je to naopak. Většinu chlapců, celkem 43, což je 43 % ovlivňuje při volbě povolání *zájem*, zatím co položku *schopnosti* označilo 32 chlapců (32 %).

VO 10. Ovlivňuje studenty při výběru povolání rodina?

Významným zdrojem vlivů formujících vývoj jedince a působících na volbu další vzdělávací a kariérní dráhy studentů je rodinné prostředí. Každý člen rodiny vykazuje při volbě povolání či další vzdělávací dráhy jinou míru aktivity a hraje specifickou úlohu.

V počáteční fázi rozhodování o budoucím povolání dítěte jsou aktivnější spíše matky. Věnují svým dětem více času a jeví se být v záležitostech volby další vzdělávací dráhy více angažovány nežli otcové. Otcové se angažují později, v rámci procesu verifikace. Starší sourozenci sehrávají významnou roli při volbě dalšího vzdělávání, neboť představují důležitý zdroj informací o školách a faktor ovlivňující formování budoucích kariérových plánů. Cílem předmětné výzkumné otázky bylo zjistit, zdali studenty při volbě povolání ovlivňuje rodina a pokud ano, který její člen nejvíce.

Otázka v dotazníku č. 19. *Ovlivňuje Vás při výběru povolání Vaše rodina?*

Tab. 19. *Vliv rodiny při výběru povolání*

Ovlivňuje při výběru povolání rodina	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	42	40,8	34	34	76	37,4
<i>Ne</i>	61	59,2	66	66	127	62,6

- pokud ANO označte kdo nejvíce

Tab. 20. *Vliv jednotlivých členů rodiny při výběru povolání*

Vliv jednotlivých členů rodiny	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Matka</i>	22	52,4	20	58,8	42	55,3
<i>Otec</i>	14	33,3	10	29,4	24	31,7
<i>Sourozenec</i>	4	9,5	2	5,9	6	7,9
<i>Jiný</i>	2	4,8	2	5,9	4	5,3

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo vliv rodiny při výběru povolání celkem 76 studentů, což je 37,4 %. Z toho bylo celkem 42 dívek a 34 chlapců.

Z výsledků uvedených v tab. 19. a tab. 20. vyplývá, že z celkového počtu 42 dívek, ovlivnila matka 22 dívek, 14 dívek ovlivnil otec, 4 dívky sourozenec a 2 dívky označily položku jiný, kde uvedly *celá rodina*.

Z celkového počtu 34 chlapců, ovlivnila 20 chlapců matka, 10 chlapců ovlivnil otec, 2 chlapce sourozenec a 2 chlapci označili položku jiný, kde uvedli *všichni*.

VO 11. Ovlivňují studenty při výběru povolání kamarádi?

Působení vrstevnických skupin na volbu povolání i dalšího vzdělávání v poslední době stoupá. Přesto není jejich přímý vliv tak silný a studenti se rozhodují většinou nezávisle na těchto sociálních vazbách. Pokud jde ale o nepřímý vliv, tak vrstevníci zde ze všech

sociálních vlivů hrají nejdůležitější roli, především v oblasti poskytování kariérních informací.

Otázka v dotazníku č. 20. ***Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaši kamarádi či přítel, přítelkyně?***

Tab. 21. Vliv kamarádů při výběru povolání

Ovlivňují při výběru povolání kamarádi	Dívky		Chlapci		Celkem	
	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>
<i>Ano</i>	13	12,6	19	19	32	15,8
<i>Ne</i>	90	87,4	81	81	171	84,2

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo vliv kamarádů či přítele, přítelkyně celkem 32 studentů, což je 15,8 %. Z toho bylo celkem 13 dívek (2 dívky potvrdily vliv přítele) a 19 chlapců.

VO 12. Ovlivňují studenty při výběru povolání odborní poradci?

Pod pojmem odborné poradenství je třeba rozumět činnost poradce, jenž svou pomoc zaměřuje zejména na studenty, kteří z nějakých příčin nejsou připraveni nebo nejsou zralí vytýčit si životní plány, uvažovat, rozhodovat a volit mezi nimi. Bezprostřední kontakt se studenty přímo ve škole má učitel, výchovný poradce a v některých školách i školní psycholog. Ti všichni mohou pomoci studentům při volbě vzdělávací a kariérní dráhy přímo ve školním prostředí. Kariérní poradenství dále poskytuje psycholog Pedagogicko-psychologické poradny, a kariérní poradce Informačního poradenského centra při úřadu práce.

Tato výzkumná otázka si klade za cíl zjistit, jaké odborné poradenství studenti vyhledávají a zdali se nechají doporučením poradce ovlivnit při volbě povolání.

Otázka v dotazníku č. 21. ***Využil(a) jste odborné poradenství při výběru svého budoucího povolání?***

Tab. 22. Využití odborného poradenství při výběru povolání

Využití odborného poradenství při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	43	41,7	22	22	65	32
<i>Ne</i>	60	58,3	78	78	138	68

- pokud ANO označte všechny, jejichž poradenství jste využil(a):

Tab. 23. Využití jednotlivých odborných poradců při výběru povolání

Využití jednotlivých odborných poradců při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Učitel</i>	14	25	6	18,1	20	22,5
<i>Výchovný poradce</i>	18	32,1	9	27,3	27	30,3
<i>Kariérní poradce</i>	20	35,8	14	42,4	34	38,2
<i>Psycholog</i>	4	7,1	2	6,1	6	6,8
<i>Jiný</i>			2	6,1	2	2,2

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů využilo odborné poradenství celkem 65 studentů, což je 32 %. Z toho bylo celkem 43 dívek a 22 chlapců. Z tabulky 22 vyplývá, že těchto 43 dívek využilo celkem 56 poradců a 22 chlapců využilo celkem 33 odborných poradců.

Dívky využily nejčastěji odborné poradenství kariérního poradce ve 20 případech, v 18 případech výchovného poradce ve 14 případech poradenství učitele a ve 4 případech poradenství psychologa.

Chlapci využili nejčastěji odborné poradenství kariérního poradce ve 14 případech, v 9 případech poradenství výchovného poradce, v 6 případech poradenství učitele, ve 2 případech poradenství psychologa a 2 chlapci uvedli označili volbu jiný, kde uvedli odborníka z profese, kterou chtějí vykonávat.

Srovnáme-li výsledky předmětného výzkumu s výsledky *Výzkumu služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR*, který Národní ústav odborného vzdělávání realizoval v roce 2003 (uveden již na str. 48), a ze kterého

vyplývalo, že v souvislosti s plánováním kariéry využilo poradenství výchovného poradce pouze 13,5 % absolventů gymnázií a 8 % absolventů SOŠ a SOU dojdeme k závěru, že situace se za 10 let zlepšila jen nepatrně, neboť z předmětného výzkumu bylo zjištěno, že odborné poradenství výchovného poradce v souvislosti s plánováním kariéry využilo jen 14 % studentů gymnázia a 12,5 % studentů SOŠ. Toto zjištění je alarmující!

Otázka v dotazníku č. 22. *Ovlivňuje Vás doporučení odborného poradce při výběru povolání?*

Tab. 24. Vliv doporučení odborného poradce při výběru povolání

Ovlivňuje odborné poradenství při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Ano</i>	23	22,3	14	14	37	18,2
<i>Ne</i>	80	77,7	86	86	166	81,8

- pokud ANO označte všechny, jejichž poradenství jste využil(a):

Tab. 25. Využití doporučení odborného poradce při výběru povolání

Vliv jednotlivých odborných poradců při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
<i>Učitel</i>	8	34,8	2	14,3	10	27
<i>Výchovný poradce</i>	7	30,4	6	42,9	13	35,1
<i>Kariérní poradce</i>	6	26,1	5	35,7	11	29,8
<i>Psycholog</i>	2	8,7	0	0	2	5,4
<i>Jiný</i>	0	0	1	7,1	1	2,7

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo vliv doporučení odborného poradce při výběru povolání celkem 37 studentů, což je 18,2 %. Z toho bylo celkem 23 dívek a 14 chlapců.

Z těchto 23 dívek při výběru povolání ovlivnilo 8 dívek doporučení učitele, 7 dívek doporučení výchovného poradce, 6 dívek doporučení kariérního poradce a 2 dívky doporučení psychologa.

U chlapců se nechalo nejvíce, konkrétně 6 chlapců ovlivnit doporučením výchovného poradce, 5 chlapců doporučením kariérního poradce, 2 chlapci doporučením učitele a 1 chlapec doporučením odborníka z profese, kterou chce v budoucnu vykonávat.

Přítom poradenství dnes poskytuje adolescentům pomoc při volbě povolání tak, aby jejich rozhodnutí o vlastní pracovní budoucnosti bylo podloženo dobrými informacemi a omezilo nežádoucí jevy, jako je např. nedokončení přípravy na povolání.

VO 13. Ovlivňuje studenty při výběru povolání zaměření studované střední školy?

Z výsledků předvýzkumu bylo zjištěno, že celkem 72 % studentů Zdravotního licea v Uherském Hradišti, konkrétně 17 studentů z celkového počtu 22 studentů uvedlo odborný směr NSP *zdravotnictví a farmacie*, tzn. že zaměření studované střední odborné školy do jisté míry studenty při výběru povolání ovlivňuje. Domnívám se, že u studentů gymnázií je to v důsledku všeobecného zaměření studijního oboru nemožné. Tato výzkumná otázka si tedy klade za cíl, zjistit zda studenty ovlivňuje při volbě povolání zaměření studované školy a jak.

Otázka v dotazníku č. 23. ***Ovlivňuje Vás při výběru povolání zaměření studované střední školy?***

Tab. 26. Vliv studované střední školy při výběru povolání

Ovlivňuje střední škola při výběru povolání	Dívky		Chlapci		Celkem	
	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>	<i>Absolutní četnost</i>	<i>Relativní četnost v %</i>
<i>Ano</i>	35	34	29	29	64	31,5
<i>Ne</i>	68	66	71	71	139	68,5

Komentář: Z celkového počtu 203 studentů potvrdilo celkem 64 studentů, že je při volbě povolání ovlivňuje zaměření studované střední školy. Z toho bylo celkem 35 dívek a 29 chlapců. Z celkového počtu 203 studentů svou odpověď konkretizovalo pouze 44 dívek a 36 chlapců. Dívky i chlapci, kteří svou volbou ANO potvrdili, že je při výběru povolání ovlivňuje zaměření střední školy uváděli podobné odpovědi.

Nejčastěji uváděli *konkrétní vyučovací předměty, nebo že je střední škola připraví na přijímací zkoušky na vysokou školu, nebo že chtějí pokračovat v oboru*. Dívky a chlapci, kteří svou volbou NE potvrdily, že je při výběru povolání neovlivňuje zaměření studované střední školy uváděli také téměř shodné důvody. Nejčastěji uváděli, že důležitější než střední škola je zájem, nebo že výběr povolání nezávisí na zaměření střední školy. Studenti gymnázia v poměru 50 : 50 uváděli, buď že je *studovaná střední škola neovlivňuje, neboť je všeobecně zaměřená*, nebo že *právě kvůli všeobecnému zaměření studované střední školy zvládnou přijímací zkoušky na VŠ*.

Zaměření studované střední školy při výběru povolání z celkového počtu 64 studentů ovlivňuje 31 studentů SOŠ 33 studentů gymnázia. Zjištěný výsledek nepotvrdil výsledek předvýzkumu. Domnívám se, že klíčovým faktorem při plánování kariéry je především role učitele. Pokud učitel studenty vhodně motivuje ke studiu, vzbudí v nich zájem o studovaný obor, a takový student pak plánuje svoji kariéru na základě zaměření studované střední školy. Což by mělo být cílem odborných středních škol.

VO 14. Existují u studentů statisticky významné rozdíly v sociálních vlivech při výběru povolání, z hlediska pohlaví?

H3: Z hlediska pohlaví je vliv sociálního prostředí při výběru povolání u studentů rozdílný.

Nulová a alternativní hypotéza:

H₀: Z hlediska pohlaví je vliv sociálního prostředí při výběru povolání u studentů stejný.

H_{3A}: Z hlediska pohlaví je vliv sociálního prostředí při výběru povolání u studentů rozdílný.

Pro ověření hypotézy H3 byl užit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku, neboť rozhodují, zda existují rozdíly mezi dvěma jevy, které byly zachyceny pomocí nominálního měření.

Tato kontingenční tabulka byla sestavena z údajů dotazníkové otázky č. 24 a základního údaje o respondentech v záhlaví dotazníku – pohlaví

Tab. 27. Pozorované a očekávané četnosti H_3

Vlivy sociálního prostředí	Dívky	Chlapci	Σ
Rodina	47 (47,7)	47 (46,3)	94
Kamarádi	12 (18,3)	24 (17,7)	36
Odborný poradce	13 (7,6)	2 (7,4)	15
Škola	31 (29,4)	27 (28,6)	58
Σ	103	100	203

Hladinu významnosti jsem zvolila 0,05, což znamená 5% pravděpodobnost, že neoprávněně odmítnu nulovou hypotézu H_{3_0} .

Pro každé pole kontingenční tabulky jsem vypočítala očekávanou četnost O tak, že jsem vynásobila vždy odpovídající marginální četnost v tabulce a tento součin jsem potom vydělila celkovou četností. Očekávanou četnost jsem pak uvedla do závorky.

Pro každé pole kontingenční tabulky jsem dále vypočítala hodnotu $\frac{(P-O)^2}{O}$

Testové kritérium χ^2 jsem potom vypočítala jako součet hodnot $\frac{(P-O)^2}{O}$

pro všechna pole kontingenční tabulky:

$$\chi^2 = 0,010 + 2,168 + 3,836 + 0,087 + 0,010 + 2,242 + 3,940 + 0,089$$

$$\chi^2 = 12,382$$

Vypočítaná hodnota chí-kvadrátu je ukazatelem velikosti rozdílu mezi skutečností a vyslovenou hypotézou. Pro posouzení vypočítané hodnoty χ^2 jsem určila počet stupňů volnosti kontingenční tabulky. Pro tuto tabulku o r řádcích a s sloupcích se určí stupeň volnosti f , takto:.

$$f = (r-1) * (s-1) = (4-1) * (2-1) = 3$$

Pro vypočítaný stupeň volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 jsem ve statistických tabulkách našla hodnotu testového kritéria.

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815 < \chi^2 = 12,382$

a proto odmítám nulovou hypotézu a **přijímám hypotézu alternativní**. Tento závěr přijímám s 95% jistotou.

Zjištění: Z hlediska pohlaví je vliv sociálního prostředí při výběru povolání u studentů rozdílný.

Komentář: Z různých vlivů sociálního prostředí studenty nejvíce při výběru povolání ovlivňuje *rodina*, tuto volbu označilo 47 dívek (45,6 %) a 47 chlapců (47 %). Na druhém místě *škola*, tuto volbu označilo 31 dívek (30,1 %) a 27 chlapců (27 %). A na třetím místě je u dívek *odborný poradce*, tuto položku označilo celkem 13 dívek (12,6 %) a u chlapců *kamarádi*, které označilo celkem 24 chlapců (24 %).

Tato dotazníková otázka shrnuje jednotlivé vlivy sociálního prostředí, které byly zkoumány zvlášť v předchozích dotazníkových otázkách číslo 19., 20., 22. a 23. Zajímavé je, že pokud srovnáme odpovědi studentů z předchozích otázek věnujících se jednotlivým vlivům sociálního prostředí s odpověďmi na dotazníkovou otázkou č. 24., která tyto jednotlivé vlivy shrnuje, výsledky se rozcházejí. K markantní změně došlo především u položky *odborný poradce*. Srovnáme-li výsledky tab. 23., kde 22,3 % dívek a 14 % chlapců potvrdilo vliv odborného poradce při výběru povolání s výsledky tab. 26., kde potvrdilo vliv odborného poradce pouze 13 % dívek a 2 % chlapců, nelze jinak než dospět k závěru, že studenti upřednostnili vliv rodiny před vlivem odborného poradenství.

K této situaci mohlo dojít v důsledku malé spolupráce rodiny a školy, neboť 30,4 % dívek a 42,9 % chlapců v odpovědi na dotazníkovou otázku č. 22. uvedlo, že je ovlivňuje doporučení výchovného poradce.

4.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Cílem realizovaného empirického výzkumu bylo zmapovat faktory, které studenty nejvíce ovlivňují při volbě budoucího povolání a zjistit, zda vybrané faktory ovlivňují studenty rozdílně či stejně z hlediska pohlaví. Za tímto účelem byl výzkumný soubor 203 studentů rozdělen podle pohlaví na 103 dívek a 100 chlapců.

Zkoumána byla souvislost mezi pohlavím a vlivem školní úspěšností při výběru vysoké školy, mezi pohlavím a vlivem osobnostních rysů při výběru povolání a mezi pohlavím a vlivem sociálního prostředí při výběru povolání. U všech případů bylo předpokládáno, že existují rozdíly v závislosti na pohlaví. Statisticky významné rozdíly nebyly prokázány ve vlivu osobnostních rysů při výběru povolání. Hypotéza H2 byla tedy odmítnuta. Statisticky významné rozdíly byly naměřeny ve vlivu školní úspěšnosti při výběru vysoké školy a ve vlivech sociálního prostředí při výběru povolání, tudíž došlo k přijetí hypotézy H1 a H3.

Dále výzkum mapoval **výběr a prestiž povolání** u studentů. Realizovaný výzkum prokázal, že 96,5 % studentů v maturitních ročnících má představu o budoucím povolání. Přestože 77,3 % studentů považuje budoucí povolání za prestižní neshoduje se jimi zvolená profese s profesí, kterou označili jako prestižní pro muže či ženu v dotazníkové otázce č. 4.

Profese, které by dívky i chlapci chtěli nejraději v budoucnu vykonávat byly seříděny podle četnosti od nejžádanější po méně žádanou. U dívek se na prvním místě umístila profese *Manager*, na druhém místě profese *Tlumočnick* a na třetím místě profese *Psycholog*. U chlapců se na prvním místě umístila profese *Strojní inženýr*, na druhém místě profese *Programátor* a na třetím místě profese *Manager*. Jako prestižní povolání pro muže i pro ženu uvedli studenti shodně profese, na prvním místě se umístila profese *Lékař*, na druhém místě *Právnick* a na třetím místě *Manager*. Prestiž u profese posuzují dívky především podle *znalostí, které profese vyžaduje* (24,3 %) a *výše příjmů* (20,4 %) a chlapci podle *výše příjmů* (25 %) a *důležitosti profese pro společnost* (23 %).

Většina studentů středních škol, konkrétně 87,2 % chce studovat na vysoké škole. Zájem o studium na vysoké škole nejčastěji studenti zdůvodňovali takto: *vzdělání je potřeba, lepší pracovní nabídky, maturita dnes nic neznamena, ale našli se i takoví studenti, kteří chtějí studium na vysoké škole jenom zkusit.*

Co se týká hodnocení **školní úspěšnosti** bylo pozoruhodné, že pouze 6 studentů z celkového počtu 203 zhodnotilo svoji školní úspěšnost jako podprůměrnou, dále 117 studentů jako průměrnou, 64 studentů jako nadprůměrnou a 16 studentů jako výbornou. Školní úspěšnost při rozhodování o studiu na vysoké škole nehrála u studentů vážnou roli, neboť z celkového počtu 87,2 % studentů, kteří chtěli studovat na vysoké škole, hodnotilo svoji školní úspěšnost jako nadprůměrnou celkem 39,4 % studentů.

Pomocí deseti dotazníkových otázek bylo zjišťováno jak studenti hodnotí svůj temperament, své schopnosti, své zájmy, jaké mají pracovní hodnoty a zda-li je tyto **osobnostní rysy** ovlivňují při výběru povolání.

Z výsledku výzkumu vyplynulo, že dívky vystihoval nejvíce temperament charakteristický pro sangvinika (48,6 %) a chlapce temperament charakteristický pro flegmatika (42 %). U dívek převažovala nejvíce schopnost sociální (26,2 %), tj. schopnost empatie, chápání lidí, citlivého a ohleduplného jednání. U chlapců převažovala nejvíce schopnost technická (25 %), tj. předpoklad k práci s různými druhy mechanických předmětů. Zájmy potvrdilo celkem 92,1 % studentů. U dívek i u chlapců, převažovala složka sportovní. Tuto označilo 32,1 % dívek a 40,5 % chlapců. Dále výzkum prokázal, že při výběru povolání, z osobnostních rysů, nejvíce dívky ovlivňovaly schopnosti (49,5 %) a chlapce zájem (43 %).

Pracovní hodnoty jsou důležitým, ale obtížně měřitelným faktorem. Pro účely tohoto výzkumu bylo potřeba, aby studenti ve třech škálových otázkách označili míru důležitosti předkládaných hodnot při volbě povolání.

Z vnitřních pracovních hodnot, vztahujících se k vlastní pracovní činnosti byla u dívek nejvíce důležitá hodnota mít práci podle zájmu (82 %) a u chlapců hodnota seberealizace (71 %). Z vnějších pracovních hodnot, vztahujících se k prospěchu z práce, respektive návratnosti výsledků z práce byla pro dívky i pro chlapce nejvíce důležitá hodnota mít dobrý příjem. Tuto označilo 79 % dívek a 80 % chlapců. Z průvodních pracovních hodnot, vztahujících se k doprovodným jevům práce byla pro dívky i pro chlapce nejvíce důležitá hodnota získat stálé zaměstnání. Tuto hodnotu označilo celkem 86 % dívek a 77 % chlapců.

Pomocí šesti dotazníkových otázek bylo zjišťováno jaký má na studenty při výběru povolání **vliv sociálního prostředí**, konkrétně vliv rodiny, kamarádů, odborných poradců a zaměření studované střední školy.

Výzkum prokázal, že z celkového počtu 203 studentů ovlivnila rodina jenom 42 dívek a 34 chlapců, což je celkem 37,4 %. Z jednotlivých členů rodiny měla největší vliv na dívky i chlapce matka. Vliv matky potvrdilo celkem 22 dívek a 20 chlapců.

Kamarádi ovlivňovali při výběru povolání 13 dívek (12,6 %) a 19 chlapců (19 %).

Přestože 65 studentů (32 %) využilo odborné poradenství při výběru povolání, doporučení odborného poradce při výběru povolání bylo důležité jen pro 37 studentů (18,2 %).

Z tohoto počtu potvrdilo celkem 10 studentů vliv učitele, 13 studentů vliv výchovného poradce, 11 studentů vliv kariérního poradce, 2 studenti vliv psychologa a 1 student vliv odborníka z profese, kterou chce v budoucnu vykonávat. Dívky nejvíce ovlivňovalo doporučení učitele, toho označilo 8 dívek a chlapce doporučení výchovného poradce, toho označilo 6 chlapců.

Zaměření studované střední školy mělo vliv při výběru povolání celkem na 31,5 % studentů, konkrétně 35 dívek a 29 chlapců z celkového počtu 203 studentů.

Když si studenti museli vybrat jeden z předkládaných vlivů sociálního prostředí (rodina, kamarádi, odborný poradce, škola), studenti tyto vlivy sociálního prostředí přehodnotili. Ke změně došlo u vlivu rodiny a u vlivu odborných poradců. Zde celkem 46,3 % studentů potvrdilo největší vliv rodiny. Přitom vlivu rodiny se věnovala dotazníková otázka číslo 19., a zde vliv rodiny potvrdilo pouze 37,4 % studentů. Úbytek nastal u vlivu odborných poradců, jež potvrdilo pouze 7,4 % studentů oproti dotazníkové otázce č. 22, kde vliv odborného poradenství potvrdilo 18,2 % studentů, tudíž nelze jinak, než dospět k závěru, že studenti upřednostnili vliv rodiny před vlivem odborného poradenství.

ZÁVĚR

Člověk je během života postaven před několik zásadních rozhodnutí, která mu dokáží zcela ovlivnit život. Nejdůležitějším rozhodnutím období adolescence je bezesporu volba povolání. Volbou povolání je předem, v základních rysech, dáno, jaký charakter a náplň bude mít vykonávané zaměstnání a jakým činností bude věnována skoro třetina produktivní části života. Téměř každé špatné rozhodnutí se dá změnit, ale případná změna už sebou přináší ztrátu času, energie, financí i příležitostí. Proto není divu, že studenti maturitních ročníků středních škol subjektivně vnímají volbu povolání jako obtížný úkol. Jde o složitý proces, který je ovlivňován rozmanitými vnitřními a vnějšími faktory.

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo tyto faktory zmapovat a zjistit, které z faktorů nejvíce ovlivňují u studentů volbu budoucího povolání. Dále bylo zkoumáno, jak vybrané faktory ovlivňují studenty z hlediska pohlaví a zda je v praxi využíváno odborného poradenství při volbě povolání. Jako prostředek k získání potřebných údajů byla zvolena metoda kvantitativního typu výzkumu s dotazníkovou formou sběru dat.

Ke zjištění osobnostních rysů studentů, byly otázky v dotazníku koncipovány tak, aby podaly požadované výstupy, ale i tak, aby pomohly studentům dojít k určitému sebepoznání, protože pro úspěšnou volbu povolání má poznání svého temperamentu, schopností a zájmů spolu s uvědoměním si svého žebříčku hodnot bezesporu největší vliv na volbu povolání. Především zájmy se přímo podílejí na vytváření životních plánů a ideálů. Má-li student zájmy jasně vyhraněné, má daleko lepší představu o tom, co by chtěl v budoucnu dělat a hlavně má šanci být ve své profesi úspěšný. K tomu, aby student dospěl k sebepoznání je potřeba kreativizace, tj. podpory tvořivého myšlení a činností jak v rodinném prostředí, tak i ve škole.

Z výzkumu bylo zjištěno, že z hlediska pohlaví, je vliv osobnostních rysů při výběru povolání u studentů stejný. Z výše uvedených osobnostních rysů mají největší vliv na volbu povolání u dívek i chlapců jejich schopnosti a zájem.

Z vlivů sociálního prostředí byl zkoumán vliv rodinného prostředí, školního prostředí, vrstevníků a odborných poradců. Z hlediska pohlaví, je vliv sociálního prostředí při výběru povolání studentů rozdílný. U dívek má největší vliv na volbu povolání rodina, pak škola, odborný poradce, vrstevníci a u chlapců rodina, pak škola, vrstevníci a až nakonec odborný poradce. Tento fakt je v podstatě velmi zvláštní, pokud vezmeme v úvahu charakter období

adolescence, kdy jsou studenti často v problematickém vztahu s rodiči a naopak. Obvykle totiž dávají studenti spíše na rady či doporučení vrstevníků. V tomto velkém životním kroku se ale obrací především na rodiče. To může být způsobeno tím, že rodiče jsou schopni díky svým zkušenostem dát do souvislostí více vstupních faktorů spjatých přímo s výkonem budoucího povolání.

Studentům by s volbou povolání mohla pomoci, prostřednictvím různých typů výchovně-vzdělávacích strategií a nástrojů sloužících k rozhodování studentů o volbě další vzdělávací a kariérní dráhy, lépe než rodiče škola. Prostřednictvím těchto strategií a nástrojů může být formován postoj k práci, utvářeny reálné profesní cíle a perspektivy. Studenti mohou být vybavováni kompetencemi potřebnými pro sebepoznávání a informacemi o světě povolání, trhu práce a vzdělávacím systému. Tyto strategie jsou bohužel realizovány, a to mnohdy v nedostačující míře, pouze na základních školách a není tudíž zajištěna potřebná kontinuita s přechodem na střední školu. Proto je již volba povolání studentů středních škol řešena individuálně.

Studenti středních škol jsou v každodenní styku s učiteli i výchovným poradcem. V souvislosti s plánováním vzdělávací a kariérní dráhy vyhledalo poradenství učitele pouze 10 % studentů, poradenství výchovného poradce pouze 13 % studentů. Mimo školu vyhledalo poradenství kariérního poradce 16,7 % studentů, poradenství psychologa 3 % studentů a dva studenti využili poradenství odborníků přímo z profese. Ostatním studentům radili rodiče, odborníci z praxe, kamarádi nebo se rozhodli pro studium konkrétní vysoké školy sami.

Zjištění, že se pouze necelá polovina studentů obrátila na odbornou pomoc, vnímám jako problém. Odborný poradce je schopen zanalyzovat osobnost studenta, pracuje s výhledy jednotlivých povolání do budoucna, jsou mu známy profesní preference jednotlivých krajů, pracuje se statistikami odměn za vykonávanou práci a dokáže sdělit i procento zařazení absolventů do pracovního procesu. V případě zájmu o konkrétní obor může odborný poradce doporučit různé zdroje typu internetových odkazů, prezentací či videí. Poradenství by mělo, dle mého názoru, probíhat i za účasti a spolupráce rodičů, i když studenti dosáhnou plnoletosti, protože pokud volba povolání není jednoznačná a vyžaduje odbornou konzultaci, tak rodič může plnit funkci ještě citlivějšího indikátoru řešení situace.

Z tohoto důvodu je zapotřebí, aby se o významu vzdělávacího a kariérního poradenství dověděli jak studenti, tak i jejich rodiče. Školy by mohly přímo na své internetové stránky umístit odkaz na složku „plánování vzdělávací a kariérní dráhy“. Dalším dílčím řešením by měla být cílená komunikace ze strany školy přímo se studenty i jejich rodiči za účelem získání si jejich důvěry pro toto poradenství, s cílem určení profesní diagnostiky a za účelem vysvětlení nutnosti vysoké informovanosti v oblasti vzdělávání a uplatnění na trhu práce. Vysoká informovanost je dnes již nezbytnou součástí jakéhokoliv důležitého rozhodování, čímž volba povolání bezesporu je. Jako optimální se jeví zvolit si správně svoji vzdělávací a kariérní dráhu již při prvním rozhodování o svém budoucím povolání a neztrácet tak čas, energii a možnosti pro naplnění spokojeného a šťastného života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografické publikace

- [1] BĚLOHLÁVEK, František, 1994. *Osobní kariéra*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-083-X.
- [2] BURIÁNEK, Jiří, 1996. *Sociologie: pro střední školy a vyšší odborné školy*. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-304-3.
- [3] ČAČKA, Otto, 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-060-0.
- [4] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál. ISBN 80-7178-463-X.
- [5] DINKLAGE, 1969 cit. podle VENDEL, Štefan, 2008. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-1731-9.
- [6] GAJDOŠOVÁ, Eva a Gabriela HERÉNYIOVÁ, 2006. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. [Ze slovenského originálu přeložila Jitka Slavíková]. Praha: Portál. ISBN 80-7367-115-8.
- [7] GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6
- [8] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
- [9] HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1168-3.
- [10] HOŘÁNKOVÁ, Vlasta et al., 1995. *Metodická příručka poradce pro volbu povolání*. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-21-4.
- [11] HŘEBÍČEK, Libor, 1987. *Výchova a profesionální orientace*. Praha : SPN.
- [12] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.

- [13] KOHOUTEK, Rudolf, 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-064-2.
- [14] KOHOUTEK, Rudolf a Jaroslav ŠTĚPANÍK, 1999. *Psychologie práce a řízení*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-214-1552-5.
- [15] KOHOUTEK, Rudolf, 2000. *Základy psychologie osobnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204156-8.
- [16] KOHOUTEK, Rudolf, 2003. *Základy užití psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-214-2203-3.
- [17] KOŠČO, Ján, 1971. *Psychologické poradenstvo v školskom a profesionálnom vývine : Teoretické a spoločenské predpoklady*. Bratislava : SPN.
- [28] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al., 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2
- [39] MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- [20] MACHONIN, Pavel a kol., 1996. *Česká společnost v transformaci. K proměnám sociální struktury*. Praha: Sociologické nakladatelství. sv. 11. ISBN 80-85850-17-6.
- [24] MAYEROVÁ, Marie a Jiří RUŽIČKA, 2002. *Řízení profesní kariéry*. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 80-7082-835-8.
- [22] MELGOSA, Julián, 1999. *Žít naplno*. Praha: Advent-Orion. ISBN 80-7172-300-2.
- [23] MEZERA, Antonín, 2008. *Pro jaké povolání se hodím? : jak si vybrat střední a vyšší odbornou školu a snad i budoucí povolání*. Brno : Computer Press, ISBN 978-80-251-2395-9.
- [24] MOJŽÍŠEK, Lubomír, 1981. *Pracovní výchova, polytechnické vzdělávání a profesionální orientace: systém a subsystémy pracovní výchovy*. Praha: SPN.
- [25] NOVOSAD, Libor, 2002. cit. podle VÍTKOVÁ, Marie, 2004. *Otázky speciálně pedagogického poradenství: základy, teorie, praxe*. Brno: MSD. ISBN 80-86633-23-3.
- [26] PAULÍK, Karel, 2002. *Vývojová psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-214-9.

- [27] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- [28] ROUNDS, 1990. cit. podle VENDEL, Štefan, 2008. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-1731-9.
- [29] ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
- [30] ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1174-4
- [31] SEKOT, Aleš, 2002. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-021-2
- [32] STRÁDAL, Jiří a Zdeňka NOUZOVÁ, 1995. *Příprava žáků pro profesní orientaci: metodická příručka pro učitele základních škol*. Praha : Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-20-6.
- [33] STRÁDAL, Jiří, 2001. *Praktické činnosti pro 6. - 9. ročník základních škol : Člověk a svět práce*. Praha : Fortuna. ISBN 80-7168-778-2.
- [34] ŠANDEROVÁ, Jadwiga, 2000. *Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0025-0.
- [35] ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2001. *Poznávání duševního života člověka*. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-244-0329-3.
- [36] ÚLOVCOVÁ, Helena et. al., 2007. *Uplatnění absolventů na trhu práce – 2006*. Praha : NÚOV. ISBN 978-80-85118-00-1.
- [37] VENDEL, Štefan, 2008. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-1731-9.
- [38] VÍTKOVÁ, Marie, 2004. *Otázky speciálně pedagogického poradenství: základy, teorie, praxe*. Brno: MSD. ISBN 80-86633-23-3.

WWW stránka – elektronická monografie

[39] CVVM, 2011. Prestiž povolání. cvvm.soc.cas.cz [online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf

[40] ČAVNICKÁ, Martina, 2009. *Situace volby povolání u dospívajících*. [online]. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z:

http://www.kpsv.fsraz.ukf.sk/PhD_konf_zbornik_2009/SUBORY/PDF/06_Cavnicka.pdf

[41] HLAĎO, Petr, 2008. *Svět práce a volba povolání: studijní text pro učitele*. Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra technické a informační výchovy. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z:

http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf

[42] HLAĎO, Petr, 2009. *Volba další vzdělávací dráhy žáků základních škol v kontextu rodiny: disertační práce*. Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z:

http://www.vychova-vzdelavani.cz/files/dokumenty/download/DP_Hlado.pdf

[43] INFOABSOLVENT, 2011. Absolventi SŠ hlásící se ke studiu na VOŠ a VŠ. *infoabsolvent.cz* [online]. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z:

<http://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/5-4-02/Absolventi-SS-hlasici-se-ke-studiu-na-VOS-a-VS/1>

[44] KOHOUTEK, Rudolf, 2009. Volba a výběr povolání a studia. [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:

<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0901/psychologie-volby-a-vyberu-povolani-a-studia>

[45] MPSV, 2011. Národní soustava povolání. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/10819>

[46] MPSV, 2006. Informační a poradenská střediska při úřadech práce. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/poradstrediska>

[47] NOVINKY, 2009. Studenti se chtějí v prvním zaměstnání rozvíjet. *novinky.cz* [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kariera/181313-studenti-se-chteji-v-prvnim-zamestnani-rozvijet.html>

[48] NÚOV, 2011. Vzdělávání a trh práce v krajích ČR. *NUOV.cz* [online]. [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/vzdelavani-a-trh-prace-v-krajich-cr>

[49] SCHMIDT, Frank L. a E. John HUNTER, 1981. *Employment testing. Old Theories and New research Findings*. American Psychologist. October 1981, s. 1128. [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z:

<http://libra.msra.cn/Publication/36845193/employment-testing-old-theories-and-new-research-findings>

[50] SLANEY, Robert B., 1980. *Expressed Vocational Choice and Vocational Indecision* Journal of Counseling Psychology. Vol. 27, No 2, s. 122 – 129. ISSN 0022-0167. [online]. [cit. 2013-03-06]. Dostupné z:

<http://journals.ohiolink.edu/ejc/search.cgi?q=authorExact:%22Slaney%2C%20Robert%20B.%22>

[51] Vzdělávání u nás, 2003. Výzkum služeb kariérového poradenství a potřeb jeho klientů na základních a středních školách v ČR: souhrnná zpráva. *vzdelavani.unas.cz* [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://vzdelavani.unas.cz/zprava.pdf>.

Legislativa ČR

[52] ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1?highlightWords=72%2F2005>.

[53] ČESKO. Vyhláška č. 317 ze dne 27. července 2005 o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/vyhlaska-c-317-2005-sb-2?highlightWords=317%2F2005>.

[54] ČESKO. Zákon č. 262 ze dne 21. dubna 2006 zákoník práce. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2919/262-2006.pdf>

[55] ČESKO. Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 o zaměstnanosti. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>

[56] ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zakon-c-563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich?highlightWords=563%2F2004>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	Procento
USA	Spojené státy americké
ČR	Česká republika
MŠMT	Ministerstvo mládeže, školství a tělovýchovy
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
NSP	Národní soustava povolání
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu
PPS	Pedagogicko-psychologická poradna
IPS	Informační a poradenské středisko při úřadu práce
SOŠ	Střední odborná škola
KPMG	Je celosvětová síť poradenských společností poskytujících služby v oblasti auditu, daní a poradenství.
VO	Výzkumná otázka

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1.	Kariérové poradenství v ČR	28
Obr. 2.	Zájem o terciální vzdělávání studentů v sekundární úrovni vzdělávání	38

SEZNAM TABULEK

Tab. 1.	Prestiž povolání v letech 2004 - 2012	20
Tab. 2.	Nejžádanější povolání	57-58
Tab. 3.	Zvolené odborné směry NSP	59-60
Tab. 4.	Posuzování prestiže povolání	61
Tab. 5.	Posouzení prestiže u studenty zvoleného povolání	62
Tab. 6.	Prestižní povolání z pohledu studentů	63
Tab. 7.	Zájem o studium na vysoké škole	65
Tab. 8.	Hodnocení školní úspěšnosti	66
Tab. 9.	Pozorované a očekávané četnosti H1	67
Tab. 10.	Temperament studentů	69
Tab. 11.	Vliv temperamentu při výběru povolání	69
Tab. 12.	Schopnosti studentů	70
Tab. 13.	Vliv schopnostmi při výběru povolání	71
Tab. 14.	Zájmy studentů	72
Tab. 15.	Složky zájmů studentů	72
Tab. 16.	Vliv zájmů studentů při výběru povolání	73
Tab. 17.	Vliv pracovních hodnot při výběru povolání	81
Tab. 18.	Pozorované a očekávané četnosti H2	82
Tab. 19.	Vliv rodiny při výběru povolání	84
Tab. 20.	Vliv jednotlivých členů rodiny při výběru povolání	84
Tab. 21.	Vliv kamarádů při výběru povolání	85
Tab. 22.	Využití odborného poradenství při výběru povolání	86
Tab. 23.	Využití jednotlivých odborných poradců při výběru povolání	86
Tab. 24.	Vliv doporučení odborného poradce při výběru povolání	87
Tab. 25.	Využití doporučení odborného poradce při výběru povolání	87
Tab. 26.	Vliv studované střední školy při výběru povolání	88
Tab. 27.	Pozorované a očekávané četnosti H3	90

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1.	Vnitřní pracovní hodnoty dívek	75
Graf 2.	Vnitřní pracovní hodnoty chlapců	76
Graf 3.	Vnější pracovní hodnoty dívek	77
Graf 4.	Vnější pracovní hodnoty chlapců	78
Graf 5.	Průvodní pracovní hodnoty dívek	79
Graf 6.	Průvodní pracovní hodnoty chlapců	80

SEZNAM PŘÍLOH

P I	Dotazník z výzkumu	52
P II	Dotazník z předvýzkumu	53
P III	Statistická tabulka „Kritické hodnoty test. kritéria chí-kvadrát“	68

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK Z VÝZKUMU

Vážená studentko, vážený studente

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je zaměřen na „faktory ovlivňující volbu povolání“. Celý dotazník je zcela anonymní, odpovídejte prosím pravdivě. Ujišťuji Vás, že výsledky budou sloužit jen pro tento výzkum v rámci mé diplomové práce a nebudou nikde jinde zveřejňovány. Vaše odpovědi jsou pro můj výzkum rozhodující. Pokud není uvedeno jinak, vybrané odpovědi zakřížkujte. Děkuji za ochotu a čas strávený nad tímto dotazníkem.

Bc. Jana Velecká
studentka UTB ve Zlíně

Dobrý den,
jste

studentka

nebo

student

1. Uveďte jaké povolání chcete vykonávat, čím byste chtěl(a) být?

.....
!!! Vámi vybrané povolání prosím kategorizujte v příloze č. 1 - poslední strana dotazníku !!!

2. Označte jednu z níže uvedených okolností, která je pro Vás nejdůležitější při posuzování prestiže povolání:

☐ znalosti, které profese vyžaduje	☐ moc, kterou pracovník má
☐ důležitost profese pro společnost	☐ nezávislost samostatné profese
☐ zodpovědnost, kterou pracovník má	☐ to jaké profese vyžaduje nadání, talent
☐ praktická potřebnost profese	☐ výše příjmů v této profesi
☐ jiný	

3. Považujete Vámi vybrané povolání za prestižní? ANO NE, zdůvodněte proč

4. Doplňte, jaké je podle Vašeho názoru nejvíce prestižní povolání
pro muže pro ženu

5. Chcete po ukončení studia na střední škole studovat na vysoké škole?
 ANO, uveďte proč.....
 NE, uveďte proč.....

6. Vaši školní úspěšnost během studia na střední škole, hodnotíte jako:
 výbornou
 nadprůměrnou
 průměrnou
 podprůměrnou

7. Ovlivňuje Vás při výběru vysoké školy Vaše školní úspěšnost? ANO NE

8. Označte jeden z níže uvedených temperamentů, který Vás nejvíce vystihuje:
 choleric (nedůtklivý, neklidný, útočný, vznehlivý, vrtkavý, impulsivní)
 sangvinik (společenský, hovorný, bezstarostný, nenucený, optimista, dobrý vůdce)
 flegmatik (pasivní, rozvášněný, smířlivý, ovládá se, spolehlivý, vyrovnaný, klidný)
 melancholik (náladový, úzkostlivý, pesimista, nespolečenský, rezervovaný, tichý)

9. Ovlivňuje Vás při výběru povolání Váš temperament? ANO NE

10. Označte jednu z níže uvedených schopností, kterou podle Vašeho názoru nejvíce máte:

- řídící schopnosti (*schopnost ovlivňovat druhé*)
- technické schopnosti (*předpoklad k práci s různými druhy mechanických předmětů*)
- schopnost matematického myšlení (*schopnost chápat matematické zákonitosti a kvantitativní myšlení*)
- prostorová představivost (*schopnost představit si předmět v prostoru z různých úhlů pohledu*)
- jazykové schopnosti (*ovládání gramatiky a stylistiky, plynulost řeči a slovní zásoba*)
- administrativní schopnosti (*schopnost vést přesné a přehledné záznamy, důkladnost v plnění úkolů*)
- sociální schopnosti (*schopnost empatie, chápání lidí, citlivého a ohleduplného jednání*)
- umělecké schopnosti (*schopnost tvořivé práce*)
- schopnost vědeckého myšlení (*schopnost abstraktně myslet, dle vzorců, schémat apod.*)

11. Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaše schopnosti? ANO NE

12. Máte nějaké zájmy? ANO NE, pokud ANO převažuje složka:

- sportovní
- tvořivá (*rukodělná činnost, hudba, tanec, výtvarná technika, dramatické kroužky aj.*)
- přírodovědná (*ochrana přírody*)
- sběratelská
- společensko vědní (*historie, astronomie, čtení, sebevzdělávání aj.*)
- počítačová zájmová činnost

13. Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaše zájmy? ANO NE

14. U níže uvedených obsahových pracovních hodnot, vztahujících se k vlastní pracovní činnosti zakřížkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání

- tvořivost, tj. mít povolání v němž lze využít představivost a vynalézavost:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- altruismus, tj. svou prací pomáhat jiným:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- práce podle zájmu: *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- seberealizace, tj. potřeba využít své schopnosti a mít pocit, že dělám něco významného:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité

15. U níže uvedených kontextových pracovních hodnot, vztahujících se k prospěchu z práce, resp. návratnosti výsledků z práce zakřížkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání

- dobrý příjem (plat či mzdu) *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- prestižní postavení v povolání *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- pohodlí (mít méně stresující práci) *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- firemní benefity (auto, mobil, notebook aj.) *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*

16. U níže uvedených průvodních pracovních hodnot, vztahujících se k doprovodným jevům práce zakřížkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání

- pracovat s lidmi jako já *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- zachovat si nezávislost *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- získat stálé zaměstnání *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*
- být raději zaměstnancem než podnikatelem *nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité*

17. Ovlivňují Vás při výběru povolání pracovní hodnoty (viz. otázka 14.,15.,16.)? ANO NE

18. Označte jeden z níže uvedených rysů osobnosti, který Vás nejvíce ovlivňuje při výběru povolání:

- temperament
- schopnosti
- zájem
- pracovní hodnoty

19. Ovlivňuje Vás při výběru povolání Vaše rodina? ANO NE, pokud ANO označte kdo nejvíce:

- matka
- otec
- sourozenec
- jiný

20. Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaši kamarádi? ANO NE

21. Využil(a) jste odborné poradenství při výběru svého budoucího povolání? ANO NE, pokud ANO označte všechny, jejichž poradenství jste využil(a)

- učitel
- výchovný poradce
- kariéerní poradce
- psycholog
- jiný

22. Ovlivňuje Vás doporučení odborného poradce při výběru povolání? ANO NE, pokud ANO označte toho, který Vás nejvíce ovlivňuje

- učitel
- výchovný poradce
- kariéerní poradce
- psycholog
- jiný

23. Ovlivňuje Vás při výběru povolání zaměření studované školy? ANO NE, vysvětlete, konkretizujte

.....

24. Označte jeden z níže uvedených vlivů sociálního prostředí, který Vás nejvíce ovlivňuje při výběru povolání:

- rodina
- kamarádi, vrstevníci
- odborný poradce
- škola

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji Vám správnou volbu při rozhodování o svém povolání. ☺

„Životní úspěch nezávisí na podmínkách, které máme, ale na rozhodnutích.“
Hal Urban

Příloha č. 1

U níže uvedených odborných směrů Národní soustavy povolání, označte ten směr, do kterého podle Vašeho názoru, Vámi vybrané povolání náleží (k otázce v dotazníku č. 1.):

- bankovníctví, pojišťovnictví
- bezpečnost práce, ochrana majetku a osob
- činnost zájmových, politických, církevních a jiných organizací
- doprava a logistika
- dřevařská výroba
- ekonomika, administrativa, personalistika
- elektronické komunikace
- elektrotechnika
- energetika
- hornická činnost
- hutnictví, slévárnictví a kovárenství
- chemie
- informační služby, publicistika
- informační technologie
- kožedělná výroba
- lesní hospodářství
- management
- nábytkářství
- obchod, marketing a reklama
- ozbrojené složky
- pohostinství, gastronomie, cestovní ruch
- polygrafie
- poštovní a doručovatelské služby
- potravinářství a krmivářství
- požární ochrana
- právo
- psychologie a sociologie
- sklářská, keramická výroba
- služby provozní a osobní
- sociální péče
- sport
- státní správa
- stavebnictví
- strojírenství
- textilní a oděvní výroba
- umělecká řemesla
- umění a kultura
- územně samosprávné celky
- věda a výzkum
- vodní hospodářství
- výchova a vzdělávání
- výroba a zpracování papíru
- zdravotnictví a farmacie
- zemědělství a veterinární péče
- zeměměřičství
- životní prostředí

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK Z PŘEDVÝZKUMU

Vážená studentko, vážený studente
obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je zaměřen na „faktory ovlivňující volbu povolání“. **Celý dotazník je zcela anonymní, odpovídejte prosím pravdivě.** Ujišťuji Vás, že výsledky budou sloužit jen pro tento výzkum v rámci mé diplomové práce a nebudou nikde jinde zveřejňovány. Vaše odpovědi jsou pro můj výzkum rozhodující. **Pokud není uvedeno jinak, vybrané odpovědi zakřížkujte.**
Děkuji za ochotu a čas strávený nad tímto dotazníkem.

Bc. Jana Velecká
studentka UTB ve Zlíně

Dobrý den,
jste studentka nebo student

1. Uveďte jaké povolání chcete vykonávat, čím byste chtěl(a) být?

.....
!!! Vámi vybrané povolání prosím kategorizujte v příloze č. 1 - poslední strana dotazníku !!!

2. **Označte jednu z níže uvedených okolností, která je pro Vás nejdůležitější při posuzování prestiže povolání:**

☐ znalosti, které profese vyžaduje	☐ moc, kterou pracovník má
☐ důležitost profese pro společnost	☐ nezávislost samostatné profese
☐ zodpovědnost, kterou pracovník má	☐ to, jaké profese vyžaduje nadání, talent
☐ praktická potřebnost profese	☐ výše příjmů v této profesi
☐ jiná, uveďte.....	

3. Považujete Vámi vybrané povolání za prestižní? ANO NE, *zduvodněte proč*

4. **Doplňte, jedno povolání, které je podle Vašeho názoru nejvíce prestižní:**

pro muže pro ženu

5. Chcete po ukončení studia na střední škole studovat na vysoké škole?

- ANO, *uveďte proč*.....
 NE, *uveďte proč*.....

6. Vaši školní úspěšnost během studia na střední škole, hodnotíte jako:

- výbornou
 nadprůměrnou
 průměrnou
 podprůměrnou

7. Ovlivňuje Vás při výběru vysoké školy Vaše školní úspěšnost? ANO NE

8. **Označte jeden z níže uvedených temperamentů, který Vás nejvíce vystihuje:**

- choleric (nedůtklivý, neklidný, útočný, vznětlivý, vrtkavý, impulsivní)
 sangvinik (společenský, hovorný, bezstarostný, nenucený, optimista, dobrý vůdce)
 flegmatik (pasivní, rozvážený, smířlivý, ovládá se, spolehlivý, vyrovnaný, klidný)
 melancholik (náladový, úzkostlivý, pesimista, nespolečenský, rezervovaný, tichý)

9. Ovlivňuje Vás při výběru povolání Váš temperament? ANO NE

10. Označte jednu z níže uvedených schopností, kterou podle Vašeho názoru nejvíce máte:

- řídicí schopnosti (schopnost ovlivňovat druhé)
- technické schopnosti (předpoklad k práci s různými druhy mechanických předmětů)
- schopnost matematického myšlení (schopnost chápat matematické zákonitosti a kvantitativní myšlení)
- prostorová představivost (schopnost představit si předmět v prostoru z různých úhlů pohledu)
- jazykové schopnosti (ovládání gramatiky a stylistiky, plynulost řeči a slovní zásoba)
- administrativní schopnosti (schopnost vést přesné a přehledné záznamy, důkladnost v plnění úkolů)
- sociální schopnosti (schopnost empatie, chápání lidí, citlivého a ohleduplného jednání)
- umělecké schopnosti (schopnost tvořivé práce)
- schopnost vědeckého myšlení (schopnost abstraktně myslet, dle vzorců, schémat apod.)
- jiné, uveďte.....

11. Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaše schopnosti? ANO NE

12. Máte nějaké zájmy? ANO NE, pokud ANO převažuje složka:

- sportovní
- tvořivá (rukodělná činnost, hudba, tanec, výtvarná technika, dramatické kroužky aj.)
- přírodovědná (ochrana přírody)
- sběratelská
- společensko vědní (čtení, sebevzdělávání, historie, astronomie aj.)
- počítačová zájmová činnost
- jiné, uveďte.....

13. Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaše zájmy? ANO NE, pokud ANO uveďte jaké:

.....

14. U níže uvedených pracovních hodnot, vztahujících se k vlastní pracovní činnosti, zakroužkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání:

- tvořivost, tj. mít povolání v němž lze využít představivost a vynalézavost:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- altruismus, tj. svou prací pomáhat jiným:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- práce podle zájmu:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- seberealizace, tj. potřeba využít své schopnosti a mít pocit, že dělám něco významného:
nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité

15. U níže uvedených pracovních hodnot, vztahujících se k prospěchu z práce, resp. návratnosti výsledků z práce, zakroužkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání:

- dobrý příjem (plat či mzdu) nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- prestižní postavení v povolání nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- pohodlí (mít méně stresující práci) nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- firemní benefity (auto, mobil, aj.) nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité

16. U níže uvedených pracovních hodnot, vztahujících se k doprovodným jevům práce, zakroužkujte jedno číslo na škále, jež vyjadřuje Vaši míru důležitosti při volbě povolání:

- pracovat s lidmi jako já nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- zachovat si nezávislost nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- získat stálé zaměstnání nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité
- být raději zaměstnanec než podnikatel nejméně důležité 1 2 3 4 5 nejvíce důležité

17. Ovlivňují Vás při výběru povolání pracovní hodnoty (viz. otázka 14.,15.,16.)? ANO NE

18. **Označte jeden** z níže uvedených rysů osobnosti, který Vás nejvíce ovlivňuje při výběru povolání:

- temperament
- schopnosti
- zájem
- pracovní hodnoty

19. Ovlivňuje Vás při výběru povolání Vaše rodina? ANO NE , pokud ANO označte kdo nejvíce:

- matka
- otec
- sourozenec
- jiný, uveďte.....

20. Ovlivňují Vás při výběru povolání Vaši kamarádi či přítel, přítelkyně? ANO NE

21. Využil(a) jste odborné poradenství při výběru svého budoucího povolání? ANO NE ,
pokud ANO označte všechny, jejichž poradenství jste využil(a):

- učitel
- výchovný poradce
- kariérní poradce
- psycholog
- jiný, uveďte.....

22. Ovlivňuje Vás doporučení odborného poradce při výběru povolání? ANO NE ,
pokud ANO označte toho, který Vás nejvíce ovlivňuje:

- učitel
- výchovný poradce
- kariérní poradce
- psycholog
- jiný, uveďte.....

23. Ovlivňuje Vás při výběru povolání zaměření studované střední školy? ANO NE ,
vysvětlete, konkretizujte.....

.....

24. **Označte jeden** z níže uvedených vlivů sociálního prostředí, který Vás nejvíce ovlivňuje při výběru povolání:

- rodina
- kamarádi , přítel, přítelkyně
- odborný poradce
- škola

**Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji Vám správnou volbu
při rozhodování o svém povolání. ☺**

„Životní úspěch nezávisí na podmínkách, které máme, ale na rozhodnutích.“
Hal Urban

Příloha č. 1

U níže uvedených odborných směrů Národní soustavy povolání, **označte jeden směr**, do kterého podle Vašeho názoru, Vámi vybrané povolání náleží (k otázce v dotazníku č. 1.):

- bankovníctví, pojišťovnictví
- bezpečnost práce, ochrana majetku a osob
- činnost zájmových, politických, církevních a jiných organizací
- doprava a logistika
- dřevařská výroba
- ekonomika, administrativa, personalistika
- elektronické komunikace
- elektrotechnika
- energetika
- hornická činnost
- hutnictví, slévárenství a kovárenství
- chemie
- informační služby, publicistika
- informační technologie
- kožedělná výroba
- lesní hospodářství
- management
- nábytkářství
- obchod, marketing a reklama
- ozbrojené složky
- pohostinství, gastronomie, cestovní ruch
- polygrafie
- poštovní a doručovatelské služby
- potravinářství a krmivářství
- požární ochrana
- právo
- psychologie a sociologie
- sklářská, keramická výroba
- služby provozní a osobní
- sociální péče
- sport
- státní správa
- stavebnictví
- strojírenství
- textilní a oděvní výroba
- umělecká řemesla
- umění a kultura
- územně samosprávné celky
- věda a výzkum
- vodní hospodářství
- výchova a vzdělávání
- výroba a zpracování papíru
- zdravotnictví a farmacie
- zemědělství a veterinární péče
- zeměměřičství
- životní prostředí

PŘÍLOHA P III: STATISTICKÁ TABULKA

248 / Metody pedagogického výzkumu

II KRITICKÉ HODNOTY TESTOVÉHO KRITÉRIA CHÍ-KVADRÁT

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892